

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

**Talous, tehokkuus ja tasa-arvo:
sosiaaliliberalismi vs. markkinaliberalismi**

Taloustiede

Pro gradu -tutkielma

Marraskuu 2014

Ohjaaja: Hannu Laurila

Heli Riitamäki

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

RIITAMÄKI, HELI: Talous, tehokkuus ja tasa-arvo: sosiaaliliberalismi vs. markkinaliberalismi

Pro gradu -tutkielma, 73 s.
Taloustiede
Marraskuu 2014

Avainsanat: taloustiede, julkistalous, 4E, sosiaaliliberalismi, markkinaliberalismi, makrotalous, hyvinvointiteoria, tehokkuus, oikeudenmukaisuus, Keynes

Tutkielmassa perehdytään sosiaaliliberalismin ja markkinaliberalismin eroavaisuuksiin julkistalouden näkökulmasta. Tarkastelun kohteena ovat makrotalous, resurssien tehokas allokaatio ja oikeudenmukaisuus. Kehyksenä toimii 4E-kehikko, jonka avulla voidaan tiivistää kahden eri talousopin erityispiirteitä. Tutkimus suoritetaan kirjallisuuskatsauksena.

Sosiaaliliberalistinen, keynesiläinen taloustiede perustuu aktiiviseen ja vastasykliseen suhdannepolitiikkaan. Kokonaiskysynnällä on tärkeä rooli ja sen vähyyttä pidetään syynä taantumisiin. Talouspolitiikan taustalla on täystyöllisyystavoite, johon pyritään vaikuttamaan raha- ja finanssipolitiikan keinoin. Markkinoiden epätäydellisyyksistä johtuvaa talouden tehostomuutta voidaan korjata lainsäädännöllä, verotuksella ja tukipalkkioilla. Oikeudenmukaisuus perustuu positiiiviseen vapauskäsitukseen ja lopputulosten tasa-arvoon. Sosiaalivakuutuksen katsotaan suojaavan suurta kurjuutta vastaan.

Markkinaliberalistinen taloustiede perustuu Sayn lakiin, jonka mukaan tarjonta luo oman kysyntänsä. Monetaristinen rahapolitiikka pyrkii hillitsemään inflaatiota rahamäärän vakaalla kasvulla. Teoria rationaalisista odotuksista hylkää finanssipolitiikan, sillä rationaaliset yksilöt ymmärtävät julkisen kulutuksen veroja nostavan vaikutuksen. Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria pitää sekä raha- että finanssipolitiikkaa hyödyttöminä. Joustavilla työmarkkinoilla työttömyyden katsotaan olevan vapaaehtoista. Markkinat toimivat tehokkaasti ja täydellisesti. Julkiselle sektorille jää vain minimaalinen rooli lain ja järjestyksen valvojana. Oikeudenmukaisuus perustuu negatiiviseen vapauskäsitukseen ja mahdollisuuksien tasa-arvoon. Tuloerot hyväksytään tavoiteltaessa suurempaa talouskasvua.

Keynesiläisen talousopin vaikutus on ilmennyt vuosien 1940–1970 kultaisena aikakautena. Tuotannon ja hyvinvoinnin kasvu on tällöin ollut ennennäkemätöntä. Eriarvoisuus väheni ja kansalaisia nousi keskiluokkaan. Hyvinvointivaltiot rakentuivat sosiaaliturvan ja julkisten palveluiden ympärille. Sosiaaliliberalistisen kultaisen aikakauden loppu ja vallinnut stagflaatio olivat seurausta julkisen vallan itsehillinnän puutteesta.

Vuosien 1990–2007 suuri vakauden aika on ollut tulosta markkinaliberalistisista talousopeista. Rahoitusmarkkinoiden säätelyn purkaminen kiihdytti talouskasvua ja johti lopulta huimiin arvopapereiden kurssinousuihin. Yksityinen varallisuus kasvoi, mutta samoin kävi myös eriarvoisuudelle. Markkinaliberalistinen suuri vakauden aika päättyi pankkisektorin itsehillinnän puutteesta aiheutuneeseen finanssikriisiin.

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	MAKROTALOUS	5
2.1	KEYNESIN SUHDANNEPOLITIikka	5
2.1.1	<i>Elvyttävä talouspolitiikka</i>	5
2.1.2	<i>IS-LM-malli</i>	7
2.1.3	<i>Työttömyyden ja inflaation käänteinen riippuvuussuhde</i>	9
2.2	MARKKINALIBERALISTINEN SUHDANNEPOLITIikka	11
2.2.1	<i>Monetaristisesta rahapolitiikasta inflaatiotavoitteeseen</i>	11
2.2.2	<i>Rationaaliset odotukset ja Ricardon ekvivalenssi</i>	14
2.2.3	<i>Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria</i>	16
2.2.4	<i>Joustavat työmarkkinat</i>	17
3	RESURSSIEN TEHOKAS ALLOKAATIO	20
3.1	ENSIMMÄINEN HYVINVOINTITEOREEMA	20
3.2	MARKKINOIDEN EPÄONNISTUMINEN	22
3.2.1	<i>Kilpailun puute</i>	22
3.2.2	<i>Ulkoisvaikutukset ja julkishyödykkeet</i>	23
3.2.3	<i>Epätäydellinen informaatio</i>	25
3.3	MARKKINOIDEN TEHOKKUUS	26
3.3.1	<i>Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi</i>	26
3.3.2	<i>Minimaalinen valtio</i>	28
3.3.3	<i>Julkisen vallan epäonnistuminen</i>	29
4	OIKEUDENMUKAISUUS	32
4.1	TOINEN HYVINVOINTITEOREEMA	32
4.2	LOPPUTULOSTEN TASA-ARVO	35
4.2.1	<i>Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria</i>	35
4.2.2	<i>Senin kyky toimia</i>	37
4.2.3	<i>Vertikaalinen oikeudenmukaisuus tulonjaossa</i>	38
4.3	MAHDOLLISUUKSIEN TASA-ARVO	40
4.3.1	<i>Nozickin oikeudenmukaisuusteoria</i>	40
4.3.2	<i>Utilitarismi</i>	41
4.3.3	<i>Horisontaalinen oikeudenmukaisuus verotuksessa</i>	42
5	VAIKUTTAVUUS	44
5.1	KASVU	44
5.2	SOSIAALILIBERALISTISEN TALOUSOPIN LOPPUTULEMA	47
5.2.1	<i>Kultainen aikakausi</i>	47
5.2.2	<i>Tulonjako kasvun lähteenä</i>	49
5.2.3	<i>Riski ja vakuutus</i>	50
5.2.4	<i>Julkisen vallan itsehillinnän puute</i>	51
5.3	MARKKINALIBERALISTISEN TALOUSOPIN LOPPUTULEMA	53
5.3.1	<i>Suuri vakauden aika</i>	53
5.3.2	<i>Tuloerot kasvun lähteenä</i>	55
5.3.3	<i>Globalisaatio ja riskin hajauttaminen</i>	58
5.3.4	<i>Pankkisektorin itsehillinnän puute</i>	59
5.4	YHTEENVETO	61
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	65
	LÄHTEET	68

1 JOHDANTO

Maailmanlaajuinen finanssikriisi on herättänyt pohtimaan, miten talous toimii. Mitä tekijöitä kriisin taustalta löytyy ja miten tilanne olisi mahdollista korjata? Usein kuulee puhuttavan elvytyksestä tai budjettikurista, keynesiläisyydestä tai markkinaliberalismista, suolaisen veden taloustieteilijöistä tai makean veden taloustieteilijöistä, ja niin edelleen. Mutta mitä tämä kaikki tarkoittaa?

Tässä pro gradu -tutkielmassa perehdytään sosiaaliliberalististen ja markkinaliberalististen taloustieteilijöiden ajatteluun julkistalouden näkökulmasta. Teema on ajankohtainen, sillä finanssikriisin myötä julkistalous on kohdannut kasvavaa kritiikkiä. Menot ovat lisääntyneet ja budjetit muuttuneet alijäämäisiksi. Laajan julkisen sektorin eli hyvinvointivaltion olemassaolo on jopa kyseenalaistettu. Mutta millainen rooli julkisella sektorilla oikein on ja mihin sitä tarvitaan? Kysymyksiin löytyy vastaus Richard Musgraven (1980, 6–7) klassisesta luokituksesta, jonka mukaan julkisen sektorin tehtävät voidaan jakaa kolmeen osaan. Ensinnäkin valtion tulee harjoittaa suhdannepolitiikkaa, toiseksi sen tulee huolehtia resurssien tehokkaasta allokaatiosta ja kolmanneksi oikeudenmukaisuudesta.

Tutkielman tavoitteena on tarkastella sosiaaliliberalistisen ja markkinaliberalistisen talousteorian eroavaisuuksia. Miten ne suhtautuvat makrotalouden ilmiöihin ja mikä on niiden osuus makrotaloustieteen kehityksessä? Kuinka taloudellinen tehokkuus on saavutettavissa? Miten oikeudenmukaisuutta tulkitaan? Ymmärtääksemme nykyisyyttä ja suunnitellaksemme tulevaisuutta on hyvä katsoa taaksepäin.

Palaamalla historiassa 1930-luvun suureen lamaan löydetään juuret sosiaaliliberalistiselle oppisuunnalle, jota kutsutaan myös keynesiläiseksi taloustieteeksi. John Maynard Keynesin teesit tekivät eron siihen asti vallinneeseen kapitalistiseen ajatusmaailmaan. Tuotannon supistuminen ja yhteiskunnalliset ongelmat, kuten työttömyys, nostivat esiin julkisen sektorin tarpeellisuuden. Työttömyyden varalle tarvittiin taloudellista turvaa ja suhdannevaihteluita haluttiin tasattavan.

Keynesiläisyydestä muodostui länsimaissa toisen maailmansodan jälkeen vaikutusvaltainen talouspolitiikan oppi, jota kesti aina 1970-luvulle saakka. Keskeisessä osassa oli suhdanteita tasaava finanssipolitiikka, jolla pyrittiin vaikuttamaan kokonaiskysyntään. Rahapolitiikan tehtävänä oli puolestaan huolehtia hintavakaudesta ja investoinneille riittävän alhaisesta korkotasosta.

Yksittäisten kansantalouksien ja koko kansainvälisen talousjärjestelmän jälleenrakennusta edistettiin rahamarkkinoita säätelemällä. Liittoutuneet halusivat perustaa talousjärjestelmän, jolla voitaisiin ehkäistä lamoja ja vähentää sodan riskiä. Bretton Woods -järjestelmästä tuli tärkeä taloudellisen suunnittelun osa ja se loi pohjan tiukasti säännellyille pankkitoimintajärjestelmille ja kansainvälisille pääomaliikkeille. Bretton Woods -järjestelmä koostui kiinteistä valuuttakursseista ja pääomaliikkeiden tiukasta kontrollista. Käytännön valuuttakurssit olivat kuitenkin muunneltavissa. Bretton Woods -sopimukset johtivat kansainvälisten talousinstituutioiden perustamiseen, joista tärkeimpiä ovat Kansainvälinen valuuttarahasto (IMF) ja Maailmanpankki sekä Maailman kauppajärjestöä (WTO) edeltäneet organisaatiot.

1960-luvulla taloustieteilijöillä oli vielä yhteneväinen käsitys makrotaloustieteestä, mutta sen jälkeen tapahtui kahtiajako. Krugman (2012) kutsuu näitä ryhmiä suolaisen ja makean veden taloustieteilijöiksi. Suolaisen veden taloustieteilijät, jotka ovat saaneet vaikutteita pääasiassa Yhdysvaltain rannikoiden yliopistoista, seuraavat edelleen tavalla tai toisella keynesiläisiä ja sosiaaliliberalistisia talousoppeja. Makean veden taloustieteilijöitä pidetään markkinaliberalismin puolesta puhujina. Heidän ajatuksensa pohjautuvat *laissez faire* -oppiin, joka kumpuaa erityisesti Yhdysvaltain sisämaan yliopistoista. Tästä johtuu myös nimitys Chicagon koulukunta.

Markkinaliberalismin nousu koitti 1970-luvun stagflaation ja kasvavan globalisaation myötä. Varhaisimmassa vaiheessa vahvistettiin perinteisiä 1900-luvun alun liberaaleja periaatteita 1970-luvun ympäristössä. Monetaristiset talusopit puuttuivat inflaation hillitsemiseen. Vapaan kaupan esteitä purettiin ja rahoitusmarkkinat vapautettiin säätelystä. 1990-luvulla markkinaliberalismista oli tullut valtavirtaisempaa ja paljon pehmeämpää. Kultainen keskitie oli löytynyt vapaan markkinakapitalismin ja valtion sosialismin välille. Markkinaliberalismin valtakautta kesti vuonna 2008 alkaneeseen finanssikriisiin saakka.

Tutkimusmenetelmänä pro gradu -tutkielmassa on kirjallisuuskatsaus. Tutkielma rakentuu Bailey'n (2004) 4E-kehikon ympärille, minkä avulla julkistaloutta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Kehikon neljä E:tä pitävät sisällään seuraavat käsitteet: Economy, Efficiency, Equity ja Effectiveness. Nämä otsikot muistuttavat läheisesti myös perinteistä Musgraven kolmijakoa julkistalouden tehtävistä. Tutkielman analyysivaiheessa tarkastellaan käsitteiden sisältöä ja talousteoriaa sekä sosiaaliliberalistisesta että markkinaliberalistisesta näkökulmasta.

Economy. Tutkielman toinen luku käsittelee makrotaloutta. 4E-kehikon talouskäsitteellä viitataan talousjärjestelmän luonteeseen sekä etenkin valtion ja julkisen sektorin laajuuteen kyseisessä järjestelmässä. Tutkielma on rajattu kahteen talousoppiin: sosiaaliliberalistiseen taloustieteeseen ja markkinaliberalistiseen taloustieteeseen. Eroavaisuudet pyritään hahmottamaan tarkastelemalla makrotalousteorian kehittymistä ja sen keinoja suhdannepolitiikassa. Suhdannevaihteluilla tarkoitetaan kansantalouden kehityksen muutoksia muutaman vuoden tähtäyksellä. Pitkällä aikavälillä muutoksia puolestaan tarkastellaan kasvuteorioiden näkökulmasta. Makrotaloustieteen historia pitää sisällään kolme suurta paradigman muutosta (Honkapohja 1996). Ensimmäinen näistä on ollut Keynesin makroteoria. Myöhemmät markkinaliberalistiset suuntaukset pitävät sisällään teorian rationaalisista odotuksista ja reaalisista suhdannevaihteluista. Makrotalouden kappale antaa vastauksen siihen, millaisista talousympäristöistä sosiaaliliberalismissa ja markkinaliberalismissa on kysymys.

Efficiency. Kolmannessa luvussa tarkastellaan tehokkuutta. 4E-kehikon tehokkuuskäsitteellä tarkoitetaan sitä, miten talous saa hyödynnettyä voimavaransa parhaan mahdollisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Resurssien tehokasta allokaatiota käsitellään ensimmäisen hyvinvointiteoreeman näkökulmasta. Perinteisesti taloustiede on tukeutunut paretotehokkuuteen. Sosiaaliliberalistiset oppisuunnat tunnustavat markkinoiden epätäydellisyydet ja näkevät julkisen sektorin roolin tarpeellisuuden tavoiteltaessa tehokkainta voimavarojen kohdentumista. Markkinaliberalismin ydin puolestaan perustuu ajatukseen markkinoiden tehokkaasta toiminnasta. Tällöin ihmiset nähdään rationaalisina yksilöinä ja laajalle julkiselle sektorille ei ole tarvetta täydellisen kilpailun olosuhteissa. Luku paljastaa talousoppien taustalla vaikuttavat erilaiset tehokkuuskäsitykset.

Equity. Tutkielman neljännen luvun teemana on oikeudenmukaisuus. 4E-kehikossa oikeudenmukaisuutta pohditaan taloudellisen ja yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Ongelmaa lähestytään toisen hyvinvointiteoreeman kautta. Miten eri oppisuuntaukset suhtautuvat tasa-arvoon ja tulonjakoon? Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus on tärkeä kysymys etenkin silloin, kun käsitellään verotusta ja julkisia menoja. Sosiaaliliberalistinen talousympäristö tavoittelee lopputulosten tasa-arvoa riittävän kokonaiskysynnän ylläpitämiseksi. Markkinaliberalismi puolestaan kannattaa ennemminkin mahdollisuuksien tasa-arvoa, joka kannustaa yksilöitä ahkeruuteen ja hyödyn maksimoimiseen. Oikeudenmukaisuuskappale nostaa esiin kahden talusopin erilaiset tulonjakotavoitteet.

Effectiveness. Viidennessä luvussa 4E-kehikon vaikuttavuutta tarkastellaan lopputuleman kautta eli miten suhdanepolitiikka, resurssien allokaatio ja oikeudenmukaisuus ilmenevät yhdessä. Selitystä talouskasvulle haetaan kasvuteorioiden kautta. Talouskasvun näkökulmasta tarkasteltuna myös ympäristötekijöillä on vaikutusta lopputulokseen. Tuotannon tehokkuus ja tavoitteiden vaikuttavuus ovat riippuvaisia institutionaalisista tekijöistä ja yhteiskunnan rakenteesta (Mandl ym. 2008, 3, 15). Tämän vuoksi sosiaaliliberalistinen kultainen aikakausi ja markkinaliberalistinen suuri vakauden aika ovat hetkeen sitoutuneita ympäristöjä, jotka heijastavat aikakausiensa arvoja ja tavoitteita.

Yhteenvedossa esitetään tutkielman keskeiset tulokset 4E-kehikon mukaisessa taulukossa, joka pyrkii tiiviisti havainnollistamaan sosiaaliliberalistisen ja markkinaliberalistisen taloustieteen erityispiirteitä. Vastakkaisasetelma saattaa vaikuttaa mustavalkoiselta, mutta se on arvokas hahmotettaessa mielikuvia eri talusopeista. Todellisuus on toki pelkistettyjä versioita monimutkaisempaa. Sosiaaliliberalismilla tarkoitetaan markkinayhteiskuntaa, joka antaa julkiselle sektorille tehtäviä muun muassa toimeentulon, terveydenhuollon, koulutuksen ja sosiaaliturvan takaamiseksi. Markkinoiden epätäydellisyyksistä johtuen julkista sektoria tarvitaan tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden korjaajana. Markkinaliberalismilla puolestaan tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan valtion sitoumusta toimia vapaiden markkinoiden hyväksi. Valtion roolia taloudessa vähennetään yksityistämällä, talouden vapauttamisella ja säätelyn purkamisella. Tehokkuus ja oikeudenmukaisuus toteutuvat itsestään.

Kuudennessa luvussa pohditaan tutkimuksen onnistuneisuutta ja esitetään johtopäätöksiä liittyen taloustieteen kehitykseen. Sosiaaliliberalistinen taloustiede ja markkinaliberalistinen taloustiede ovat molemmat olleet aikansa peilikuvia. Ahneus ja itsehillinnän puute ovat johtaneet kerta toisensa jälkeen valtavirtaisen taloustieteen tuhoon. Tämän on seurauksena aina alkanut uuden aikakauden nousu.

2 MAKROTALOUS

2.1 Keynesin suhdannepolitiikka

2.1.1 Elvyttävä talouspolitiikka

Honkapohjan (1996) mukaan yksi makroteorian tärkeimmistä merkkipaaluista on vuosi 1936, jolloin John Maynard Keynes julkaisi Yleisen teorian. Teos käsittelee työllisyyttä, korkoa ja rahaa. Yleinen teoria kumosi vallitsevat oletukset itseään korjaavista markkinoista sekä Sayn laista, jonka mukaan tarjonta loisi oman kysyntänsä. Keynes toi esiin uuden tarkastelutavan makrotaloudelliseen analyysiin käsittelemällä talouden epätasapainoja ja vakauttamiskeinoja. Kapitalismin krooniset ongelmat, kuten epävakaisuus, eriarvoisuus ja vajaatyöllisyys, voitaisiin ratkaista valtion aktiivisella roolilla.

Keynesiläisen talousteorian ydin on kokonaiskysynnän vähyydestä johtuvat taantumet. Suhdannevaihteluita tulee tasoittaa, koska markkinoiden toiminta on liian kaukana täydellisestä. Talouden kitkan ja jäykkyyksien takia sopeutuminen on hidasta ja tasapainoon päätyminen kestää liian kauan. Keynesin talouspoliittisen sanoman mukaan lamakaudella markkinatalousjärjestelmä saadaan toimimaan tehokkaammin, kun valtio puuttuu lyhyen aikavälin ongelmiin avokätisellä rahapolitiikalla ja aktiivisella finanssipolitiikalla. (Alaja & Suominen 2012, 21–23; Suviranta 1951, 14.)

Elvyttävällä talouspolitiikalla eli kysynnän lisäämisellä voidaan lyhyellä aikavälillä kasvattaa tuotantoa ja työllisyyttä. Keynesin talousteoria korostaa rahapolitiikan ensisijaisuutta suhdannepolitiikan keinona. Kysynnän lisäämiseksi taantumassa keskuspankki voi alentaa korkotasoa, jonka seurauksena investointien oletetaan kasvavan. Ongelmana kuitenkin on, etteivät rahapolitiikan tasapainottavat mekanismit toimi aina syvän laman oloissa eli likviditeettiloukussa. Vaikka keskuspankki laskisi ohjauskorkonsa nolnaan, pankit saattavat antaa heikosti lainaa, jolloin investointihalukkuus kärsii. (Korkman 2012, 80, 88; Quiggin 2014, 116.)

Keskuspankin ohjauskorkotavoitteella säädellään lainanantoa ja lainojen kysyntää. Rahan tarjonta on tällöin endogeenista eli sisäsyntyistä. Raha syntyy talouteen tyhjästä. Se on uuden velkasopimuksen aikaansaama kirjanpitomerkinä. Keskuspankki ei voi kuitenkaan suoraan määrittää kierrossa olevan rahan määrää, vaan rahan kokonaismäärä määräytyy lainojen kysynnän ja yksityisten pankkien lainanantohalukkuuden perusteella. (Ahokas & Holoppa 2014, 146–147.)

Kysyntää tuetaan myös ekspansiivisella finanssipolitiikalla silloin, kun taantuma on erityisen syvä eikä matala korkotaso riitä nostamaan kulutusta ja investointeja. Keynesiläisen finanssipolitiikan keskeinen idea on vastasyklisyys suhdannekehityksessä. Laskusuhdanteessa kysyntää tuetaan pienentämällä julkisen talouden ylijäämää tai kasvattamalla alijäämää veroja alentaen tai julkisia menoja, kuten investointeja, kulutusta ja tulonsiirtoja lisäten. Julkisten menojen tai investointien lisäys kasvattaa kokonaiskysyntää silloin, kun tuotantokapasiteetti on vajaakäytössä. Yksityinen kysyntä lisääntyy, kun veroja alennetaan tai tulonsiirtoja lisätään. Elvyttävän finanssipolitiikan vaikutukset voivat kuitenkin jäädä pieniksi, mikäli markkinoilla vallitsee luottamuspula valtiota kohtaan. Kotitaloudet saattavat varautua tuleviin veronkiristyksiin lisäämällä säästämistään, jolloin kulutuskysyntä ei nouse.

Noususuhdanteessa finanssipolitiikkaa kiristetään ylikuumenemisen estämiseksi. Kokonaiskysyntää voidaan pienentää julkisten menojen leikkauksilla tai veronkorotuksilla, kun kysyntä uhkaa kasvaa talouden tuotantokapasiteettia suuremmaksi. Kokonaiskysynnän vähentäminen tapahtuu osin myös automaattisesti, sillä voimakkaan kasvun aikana verotulot kasvavat ja työttömyys- ja sosiaalimenot pienenevät. (Korkman 2012, 89, 91; Quiggin 2014, 276.)

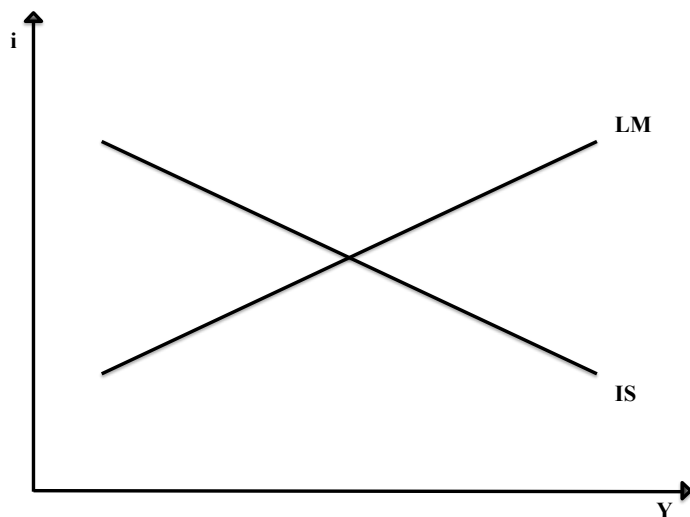
Keynes ei tavoitellut tuotannontekijöiden ja tuotantojärjestelmien sosialisointia, vaan ennemminkin investointien yhteiskunnallistamista. Valtion tehtävänä on huolehtia siitä, että tuotantovälineiden omistajilla on riittävät kannustimet hyödyntää taloudelliset resurssinsa täysimääräisesti. Tavoitteena on täystyöllisyyden takaavan investointiasteen ylläpito. Investointien yhteiskunnallistaminen nähdään tällöin ratkaisuna kokonaiskysynnän ja investointikysynnän riittämättömyyteen. (Ahokas & Holoppa 2014, 311; Alaja & Suominen 2013, 119.)

Keynesin ajatukset valtion osallistumisesta talouselämään koskettivat siten vain korkotason säätelyä ja julkisia infrastruktuuri-investointeja. Hän ei koskaan kannattanut kunnon sosialismia vallankumouksineen ja tuotantovälineiden yhteisomistajuuksineen vaan oli markkinatalouden

kannattaja. Valtion budjettia tulisi käyttää makropoliittisena työkaluna, jolloin budjetin yli- ja alijäämät sallittaisiin vakauttamisen edellyttämällä tavalla. (Alaja & Suominen 2012, 23.)

2.1.2 IS–LM-malli

Keynesiläisen teorian keskeisin näkemys on kuvioon 1 havainnollistettu John Hicksin (1937) kehittämä IS–LM-malli. Mallin mukaan talous toimii optimaalisesti, kun hyödykemarkkinat ja rahamarkkinat ovat tasapainossa. Talouden reaalipuolta eli hyödykemarkkinoita kuvaa IS-käyrä ja rahapuolta LM-käyrä. Kuvaajassa Y kertoo talouden reaalisen kokonaistuotannon tason ja i nimellisen korkotason. IS–LM-malli esittää Keynesin perusajatuksen, jonka mukaan elvyttävä talouspolitiikka toimii hyvin kysyntäjohteisen laman aikana. (Quiggin 2014, 277–278.)

Kuvio 1. IS–LM-malli hyödyke- ja rahamarkkinoiden tasapainosta.

IS-käyrä (engl. investment / saving) kuvaa investointien ja säästämisen tasapainoa. Se perustuu Keynesin huomioon siitä, että investoinnit määrittävät säästämisen tason. Hicksin mukaan säästäminen kuitenkin riippuu tulotasosta ja investoinnit puolestaan korkotasosta. IS-käyrä määrittää kaikki bruttokansantuotteen ja korkotason yhdistelmät, joilla hyödykemarkkinat ovat tasapainossa. Tasapainossa kokonaistuotanto vastaa kokonaiskysyntää keynesiläisen ristin mukaisesti (Mankiw 2010, 291):

$$Y = C + I + G + X - M, \tag{1}$$

missä Y on kokonaistuotannon taso, C yksityinen kulutus, I investoinnit, G julkinen kulutus ja $X-M$ nettovienti. IS-käyrä voidaan kirjoittaa muodossa (Mankiw 2010, 306):

$$Y = C(Y-T) + I(i) + G, \quad (2)$$

missä kulutus on riippuvaista käytettävissä olevista tuloista (tulot Y - verot T). Investoinnit riippuvat puolestaan korkotasosta i . Yhtälöä 1 varioimalla saadaan myös muodostettua talouden sisäinen ja ulkoinen tasapaino:

$$S - I = X - M, \quad (3)$$

missä S kuvaa säästämistä. Kun nettovienti jätetään pois, huomataan, että säästämisen ja investointien tulee olla tasapainossa.

IS-käyrä johdetaan varioimalla korkoa ja tarkastelemalla sen vaikutusta investointien kautta hyödykemarkkinoiden tasapainoon. IS-käyrä on laskeva, koska alhainen korko lisää investointeja. Hyödykemarkkinoiden tasapainoon voidaan vaikuttaa eksogeenisilla eli ulkoisilla tekijöillä, kuten julkisella kulutuksella. Kokonaiskysynnän kasvu kasvattaa tuotantoa ja nostaa korkoja. Ekspansiivisen finanssipolitiikan vaikutus siirtää käyrää oikealle. (Alaja & Suominen 2013, 34; Mankiw 2010, 298–299; Vataja 2012.)

LM-käyrä (engl. liquidity / money supply) kuvaa rahan kysynnän ja tarjonnan tasapainoa. Rahamarkkinoiden kehitystä määrittelevät korko- ja tulotasot. LM-käyrä määrittää kaikki bruttokansantuotteen ja korkotason yhdistelmät, joilla rahamarkkinat ovat tasapainossa. Keynesin likviditeettipreferenssikehikon perusteella voidaan muodostaa LM-käyrää kuvaava yhtälö (Mankiw 2010, 301–306.):

$$M/P = L(Y, i), \quad (4)$$

missä rahantarjonta muodostuu rahamäärän (M) ja hintatason (P) suhteesta. L -funktio kuvaa rahan kysyntää annetulla tuotannon määrällä (Y) ja nimelliskorkotasolla (i). Tuotanto-taso vaikuttaa yhtälöön positiivisesti ja korkotaso negatiivisesti.

LM-käyrä johdetaan tarkastelemalla tuotannon muutosten vaikutuksia rahamarkkinoiden tasapainoon annetulla rahantarjonnan tasolla. LM-käyrä kuvataan keynesiläisten oppien mukaan loivasti kasvavana. Eksogeenisilla tekijöillä, kuten rahan tarjonnalla ja yleisen hintatason muutoksilla on vaikutusta LM-käyrään. Käyrä siirtyy oikealle, kun rahan tarjonnan kasvu kasvattaa tuotantoa ja laskee korkoja. (Alaja & Suominen 2013, 34; Vataja 2012.)

Likviditeettiloukun tilanteessa LM-käyrä on lähes vaakasuora. Rahan tarjonta riittää kattamaan kaikki suunnitellut investoinnit. Korot ovat lähellä nolaa, koska rahan kysyntä on niin vähäistä. Tällöin rahapolitiikka ei auta, koska korkoja ei voi laskea nollan alapuolelle. Sen sijaan finanssipolitiikka on tehokasta. Rahan tarjonta riittää kattamaan kasvavan kysynnän. Tuotannon lisääntyminen siirtää IS-käyrän oikealle. (Ahokas & Holoppa 2014, 249.)

Mallia kritisoidaan siitä, että sen on tarkoitus kuvata Keynesin rahateoriaa, mutta se onkin muokattu koskemaan pelkästään poikkeusoloja. Malli olettaa rahan tarjonnan olevan eksogeenista, jolloin keskuspankki voisi hallita rahan määrää taloudessa. Hicks oletti, että korkotasolla on suurin vaikutus investointeihin. Aktiivisen finanssipolitiikan hyödyt ovat normaalioloissa tällöin vähäisiä. Malli ei myöskään huomio ajatuksia tulevaisuutta koskevasta epävarmuudesta, jolla on vaikutusta investointikysynnän kehitykseen. (Ahokas & Holoppa 2014, 246; Alaja & Suominen 2013, 34.)

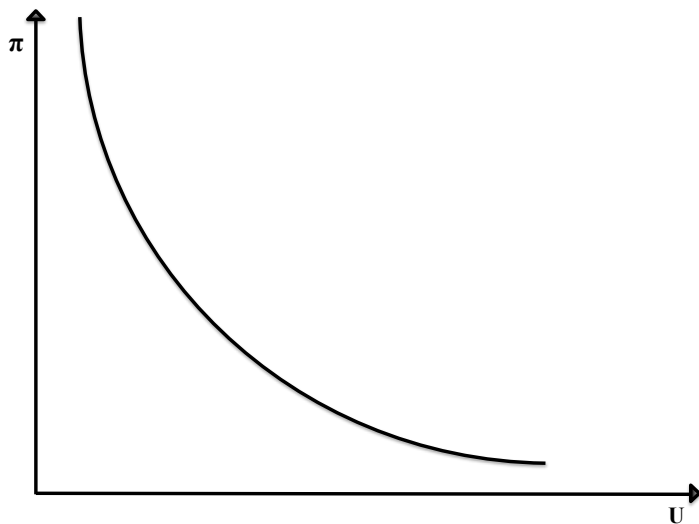
2.1.3 Työttömyyden ja inflaation käänteinen riippuvuussuhde

Keynesin talouspolitiikan tärkein tavoite on täystyöllisyys. Työmarkkinat voivat joutua pysyvään epätasapainoon, kuten pitkään jatkuvaan korkeaan työttömyyteen, mikäli kokonaiskysyntä ei ole riittävää. Työttömyys on tällöin vastentahtoista ja pakotettua. Kokonaiskysynnän ylläpitämiseksi ja työttömyyden torjumiseksi valtion tulee puuttua talouden kulkuun alentamalla korkotasoa ja suuntaamalla julkisia varoja yleisiin töihin. Keynesin mukaan lyhyellä tähtämellä työllisyys on riippuvaista kokonaiskysynnästä eikä palkoista. Pitkällä aikavälillä sen sijaan Keynes uskoi klassisen talusteorian pätevän eli täystyöllisyyden olevan luonnollinen tila. (Alaja & Suominen 2013, 93; Korkman 2012, 63.)

Talouden suhdannevaihteluissa palkat ja hinnat eivät sopeudu tarpeeksi nopeasti uuden tasapainon edellyttämällä tavalla. Keynesiläinen näkemyksen mukaan hintataso on eksogeeninen ja tuotanto endogeeninen sopeutuen kysyntään. Kysyntä toisin sanoen määrittää tuotannon. Palkkojen jäykkyys

ilmenee ei-vapaaehtoisena työttömyytenä kokonaiskysynnän ja -tuotannon laskiessa. Kulutus on puolestaan riippuvaista kotitalouksien työllistymisestä ja tuloista, jolloin laskenut markkinakysyntä alentaa tuotantoa. Työttömyyttä syntyy, kun yritykset eivät enää pysty tarjoamaan työtä vallitsevalla palkkatasolla. (Korkman 2012, 234; Vataja 2012.)

A.W. Phillips (1958) on julkaissut tilastollisen tutkimuksen työttömyys- ja inflaatioasteiden riippuvuudesta. Phillipsin käyränä tunnettu riippuvuus on havainnollistettu kuviossa 2. Kuvion mukaan matala työttömyysaste (U) saa palkat ja hintainflaation (π) nousemaan nopeasti. Koska IS–LM-malli ei tarjoa selitystä hintatasolle, oletettiin 1960-luvulla, että Phillipsin käyrä olisi IS–LM-mallin puuttuva yhtälö. Käyrän muodostama käännteinen riippuvuussuhde tarkoittaa, että mitä matalampi työttömyysaste on, sitä nopeampaa on palkkojen ja hintojen nousuvauhti. Korkean työttömyyden aikana inflaatio on puolestaan matalaa. Työttömyysasteen kasvu ei kuitenkaan enää vaikuta palkkoihin tai hintoihin, kun se ylittää tietyn tason, joka yleensä on 5–10 prosentin välillä. Tämä aiheuttaa Phillipsin käyrän loivenemisen työttömyysasteen kasvaessa. Talouspolitiikan tehtävänä on siten työttömyyden ja inflaation välisen kombinaation määrittäminen ja talouden ohjaaminen tähän pisteeseen. (Quiggin 2014, 120; Vataja 2012.)

Kuvio 2. Phillipsin käyrä kuvaa työttömyyden ja inflaation käänteistä riippuvuussuhdetta.

Suhdannepolitiikassa ilmenee kuitenkin Phillipsin käyrää koskeva ristiriita. Elvyttävällä talouspolitiikalla voidaan tukea kysyntää ja alentaa työttömyyttä, mutta alempi työttömyys johtaa puolestaan kiihtyvään inflaatioon. Milton Friedman (1968) ja Edmund Phelps (1968) ovat osoittaneet, ettei stabiili Phillipsin käyrä ole teoreettisesti kestävä, koska se ei huomioi inflaatio-

odotuksia. Kun inflaatio-odotukset huomioidaan, katoaa työttömyyden ja inflaation käänteinen suhde pitkällä aikavälillä. Kun velkaelvytyksellä ja löysällä rahapolitiikalla yritetään vaihtaa pieni lisäinflaatio matalampaan työttömyyteen, aiheutuu siitä inflaation kiihtymistä. Tämän seurauksena syntyy talousympäristö, joka on liian epävakaata tukemaan talouskasvua, jota nopeuttamaan alijäämää alunperin kasvatettiin. (Kiander & Lönnqvist 2002, 16; Korkman 2012, 243; Wahlroos 2012, 148–149.)

Vaikka keynesiläinen talouspolitiikka onnistuisi täystyöllisyystavoitteissaan, se ei kuitenkaan kykene tarjoamaan johdonmukaista teoriaa inflaatiolle. Jatkuvan inflaation ohella täystyöllisyystavoite saattaa heikentää kansainvälistä työnjakoa ja markkinatalouden toimintaa. (Alaja & Suominen 2013, 32; Suviranta 1951, 14.)

2.2 Markkinaliberalistinen suhdannepolitiikka

2.2.1 Monetaristisesta rahapolitiikasta inflaatiotavoitteeseen

Makrotaloustieteen uusi aikakausi alkoi, kun keynesiläinen talusteoria epäonnistui 1970-luvun stagflaation selittämisessä. Öljykriisien myötä inflaatio kasvoi ja talous lähes pysähtyi. Klassisen talusteorian mukaan aktiivinen suhdannepolitiikka ei pysty vakauttamaan tuotantoa ja työllisyyttä edes lyhyellä aikavälillä. Elvyttävä rahapolitiikka aiheuttaa vain inflaation kiihtymistä ja aktiivinen finanssipolitiikka puolestaan johtaa alijäämäisyydellään investointien vähenemiseen ja heikompaan talouskasvuun.

Milton Friedmanin monetaristisessa talouspolitiikassa pääpaino on rahan määrän vakaalla kasvulla, mikä ohjaa talouden luonnolliselle kasvu-uralle. Friedmanin (1968) mukaan rahapolitiikka toimii talouden vakautuskeinona aktiivisen finanssipolitiikan sijaan. Rahapolitiikassa keskitytään etenkin inflaatioon ja inflaatio-odotusten hillintään, sillä inflaatiovauhti määräytyy rahan tarjonnan kasvun perusteella. Myös rahan kvantiteettiteorian mukaan liikkeellä olevan rahamäärän liiallinen kasvu aiheuttaa inflaatiota. Rahamäärää tulisi lisätä tasaista ja hidasta vauhtia. Rahapolitiikalla onnistutaan vaikuttamaan reaalitalouteen parhaiten silloin, kun talouden toimijat eivät ole osanneet ennakoita näitä toimia. (Alaja & Suominen 2013, 31–32; Korkman 2012, 244.)

Keskuspankin rahamäärätavoitteella voidaan vaikuttaa yksityisten pankkien lainanantoon. Tällöin keskuspankit säätelevät kierrossa olevan luottorahan määrää. Rahakerroinmallissa keskuspankki kontrolloi liikkeellä olevan keskuspankkirahan määrää sekä yksityisille pankille asettamaansa reservivaatimusta, joka tarkoittaa keskuspankkirahan minimitasoa yksityisessä pankissa. Raha on mallin mukaan eksogeenista, jolloin se syntyy markkinoiden ulkopuolella keskuspankin antaessa keskuspankkirahaa yksityisille pankeille. (Ahokas & Holoppa 2014, 143.)

Keskuspankit rajoittavat rahan määrän kasvua turvatakseen matalan ja vakaan inflaation. Inflaatiotavoitteen saavuttamiseksi keskuspankki voi käyttää politiikkainstrumenttina myös lyhyttä korkoa. Lyhyen korkotason muutoksilla tavoitellaan keskipitkän aikavälin hintavakautta. (Korkman 2012, 244-245; Quiggin 2014, 29.)

David Romerin vuonna 1999 kehittämä IS–MP–IA-malli on realistisempi tulkinta perinteisestä IS–LM-mallista. Mallissa otetaan huomioon se, ettei keskuspankki ole kiinnostunut pelkästään rahan tarjonnan säätelystä, vaan myös reaalisesta korkotasosta. Rahan määrällä on siten vain välinearvoa. Romerin mallissa ei tarkastella hintatason määräytymistä, vaan siinä analysoidaan realistisemmin hintatasossa tapahtuvia muutoksia eli inflaatiota. (Romer 2012.)

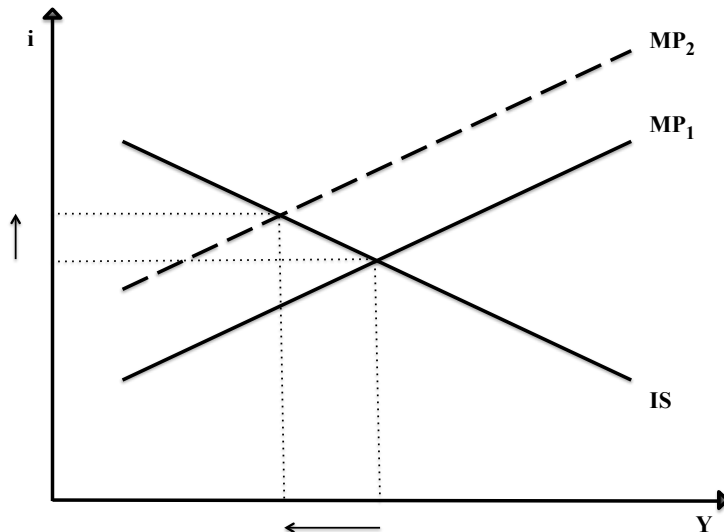
Kuviossa 3 havainnollistetussa IS–MP-mallissa ei ole perinteistä rahamarkkinoiden tasapainoyhtälöä, eikä siitä johdettua LM-käyrää, vaan sen korvaa keskuspankin reaktioyhtälönä toimiva MP-käyrä (engl. monetary policy). Reaktioyhtälö määräytyy taloudellisen aktiviteetin ja inflaatiopaineiden perusteella ja se voidaan kirjoittaa muodossa (Romer 2012, 2):

$$r = r(Y), \tag{5}$$

missä r on reaalin korkotaso. Yhteys reaalin ja nimellisen korkotason välille saadaan Fisherin yhtälöstä, joka huomioi myös inflaation (π) (Mankiw 2010, 94):

$$i = r + \pi. \tag{6}$$

MP-käyrä on nouseva, koska kokonaistuotannon (Y) tai inflaation (π) kasvaessa nimelliskorot nousevat. Korot puolestaan laskevat näiden tekijöiden laskiessa. (Mangelaja 2011, 7; Romer 2012, 2.)

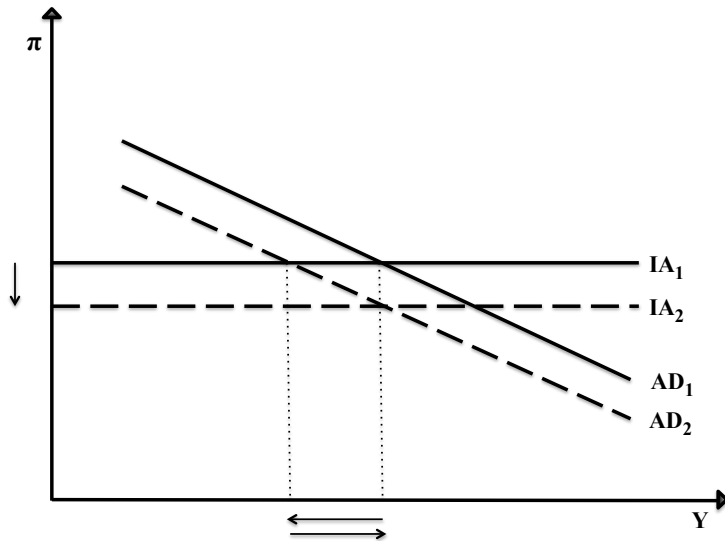

Kuvio 3. IS–MP-malli. Tiukempi rahapolitiikka nostaa korkotasoa ja laskee kokonaistuotannon tasoa.

Kuvion 3 tilanteessa keskuspankki hillitsee inflaatiota tiukentamalla rahapolitiikkaansa eli nostamalla korkoja, kun tuotanto ja inflaatio ovat tietyllä ajanhetkellä vakioita. Tiukempi rahapolitiikka siirtää MP-käyrää ylöspäin saaden lyhyellä aikavälillä kokonaistuotannon määrän laskemaan. (Romer 2012, 7–8.)

Kuviossa 4 havainnollistetaan keskuspankin inflaatiotavoitetta. Kuvio perustuu kokonaistarjontaan ja -kysyntään. Lyhyellä aikavälillä kokonaistarjonta ei kuitenkaan ehdi sopeutua ja epätasapainotilanne ilmenee inflaation muutoksena. Romerin mallissa kokonaistarjonta on siten korvattu vaakasuoralla IA-käyrällä (engl. inflation adjustment), joka kuvaa inflaation sopeutumista. Kokonaiskysyntää kuvaava AD-käyrä (engl. aggregate demand) on laskeva, koska kysyntä on vähäistä korkean inflaation aiheuttamilla korkeilla hinnoilla. Kokonaiskysyntä saadaan johdettua jo IS-käyrän tarkastelussa tutuksi tulleesta yhtälöstä:

$$Y = C + I + G + X - M = AD. \quad (7)$$

Kuvio 4. IA–AD-malli. Luonnollista tasoaan matalampi kokonaistuotanto saa inflaation laskemaan.

Kun tiukempi rahapolitiikka on nostanut korkoa ja saanut siten kokonaistuotannon laskemaan tietyllä inflaatiotasolla, kokonaiskysyntää kuvaava AD-käyrä siirtyy vasemmalle. Koska tuotanto on luonnollista tasoaan matalammalla tasolla, inflaatio ja sitä kuvaava IA-käyrä alkavat laskea. Vähitellen tuotanto palaa alkuperäiselle tasolleen. Keskuspankki on siten onnistunut vähentämään inflaatiota. (Romer 2012, 70–72.)

Pidemmällä aikavälillä inflaation laskeessa ja tuotannon palatessa luonnolliselle tasolleen myös korot laskevat. MP-käyrä siirtyy takaisin alaspäin. Pitkällä aikavälillä rahapolitiikalla ei ole siten vaikutusta reaaliomuuttujiin. Koron ja kokonaistuotannon tasot ovat alkuperäisellä tasollaan. Pysyvä muutos voidaan havaita vain inflaatiossa. (Romer 2012, 72.)

2.2.2 Rationaaliset odotukset ja Ricardon ekvivalenssi

Rationaalisten odotusten käsite on Honkapohjan (1996) mukaan toinen kolmesta makrotalouden mullistuksesta. Uusi ajattelu jätti Friedmanin monetaristiset teoriat varjoonsa ja painotti taloudenpitäjien rationaalisuutta sekä odotusten muodostumisen merkitystä. Tarkastelu ottaa huomioon menneen, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Rationaalisten odotusten mukaan rahapolitiikan toimintatapa vaikuttaa inflaatio-odotuksiin.

Robert Barron (1974) teoreema Ricardon ekvivalenssista perustuu David Ricardon työhön, jonka mukaan rationaaliset talouden toimijat tuntevat julkisen vallan budjettirajoitteen. Yksityisen sektorin käytettävissä olevat tulot ovat riippuvaisia julkisen sektorin kulutuksesta. Kuluttajat ymmärtävät, että jos valtio rahoittaa kulutuksensa lainarahalla, velkojen takaisinmaksu johtaa lopulta verojen korotukseen. Täydellisen rationaaliset kuluttajat ennakoivat nämä tulevat veronkorotukset lisäämällä säästämistään saman verran kuin valtion velka kasvaa. Rationaalinen toimija huomioi päätöksissään sen, että kasvaneiden julkisten menojen rahoittamiseksi otettu julkinen velka on vain siirrettyä verotusta. Tämän seurauksena yksityinen kysyntä supistuu julkisen kysynnän kasvun johdosta. Ricardon ekvivalenssiteoreeman mukaan talouden kannalta ei ole väliä rahoitetaanko julkisen kulutuksen lisäys veroilla vai julkisella velalla eli tulevaisuuden veroilla. (Kiander & Lönnqvist 2002, 19; Quiggin 2014, 125.)

Toisin kuin keynesiläisessä suhdannepolitiikassa Barron rationaalisuuteen perustuvan Ricardon ekvivalenssiteoreeman mukaan julkisen sektorin velanotolla ei siis voida lisätä kokonaiskulutusta. Julkisen sektorin alijäämät eivät elvytä kokonaiskysyntää, koska budjetti täytyy loppujen lopuksi tasapainottaa. Rationaaliset kuluttajat ennakoivat nämä toimet, joten elvytyksestä ei ole mitään hyötyä. Julkinen velkaantuminen nostaa myös korkotasoa, mikä vähentää yksityisiä investointeja. (Alaja & Suominen 2013, 115.)

Ricardon ekvivalenssiteoreema on kohdannut laajaa kritiikkiä. Budjettirajoite siirretystä kulutuksesta ei ole sitova. Kuluttajat eivät välttämättä murehdi tulevaisuutta, koska he eivät elä ikuisesti. Tällöin julkisen kulutuksen rahoittamiseksi aiottu tulevaisuuden verotaakka ei kosketa kaikkia. Myöskään yksityisen ja julkisen sektorin korkokanta ei välttämättä ole sama. Valtio saa velkaa alemmalla korkotasolla, kun taas yksityisillä on korkeamman koron lisäksi myös lainarajoitteita. Ekvivalenssin paikkansa pitävyyttä vääristävät myös oletus täystyöllisyydestä ja epävarmuus tulevista tuloista ja veroista. Empiiriset tulokset viittaavat siihen, ettei Barron teoreema Ricardon ekvivalenssista pidä täysin paikkansa. Teoreema on kuitenkin vaikuttanut merkittävästi makrotaloustieteelliseen keskusteluun ja rationaalisten odotusten vallankumoukseen. (Mangeloja 2013; Quiggin 2014, 126.)

2.2.3 Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria

Kolmas makrotalouden mullistus koskee reaalisten suhdannevaihteluiden (engl. real business cycle) teoriaa. Aiempi teoria rationaalista odotuksista nojautui liikaa rahataloudellisiin shokkeihin suhdanneilmiöiden selittäjänä. Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria korostaa reaalitaloudellisia ilmiöitä, kuten eksogeenisiä tuotantoteknologiaan liittyviä shokkeja, suhdannevaihteluiden lähteenä. Suidannesykli syntyy tarjontahäiriöistä, joihin markkinat reagoivat. Puhtaimmillaan malleista puuttuu kokonaan raha. Mallin taustaoletuksia ovat täysin joustavat hinnat, välittömästi tasapainottuvat markkinat ja täydellinen kilpailu. Näissä oloissa finanssi- tai rahapolitiikalle ei ole tarvetta, sillä suhdanteisiin ei voida vaikuttaa. (Honkapohja 1996; Mangeloja 2013.)

Maailmassa, jossa ainoastaan reaaliset tekijät, kuten työvoima, pääomakannan kehitys tai teknologinen kehitys, vaikuttavat tuotantoon tai työllisyyteen, raha käsitetään vain neutraalina vaihdon välineenä. Rahamäärän lisääminen taloudessa ei johda kokonaistuotannon tai työllisyyden kasvuun. Neutraalin rahan teorian talouspoliittisena seurauksena on Sayn lain hyväksyminen, jolloin talouden tarjonta määrittää kysynnän. (Alaja & Suominen 2012, 41.)

Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria integroi toisiinsa talouden suhdanne- ja kasvuprosessien lyhyen ja pitkän ajan sekä mikro- ja makroteorian. Perusmalli pohjautuu solowilaiseen kasvuteoriaan, johon on lisätty satunnaiset teknologishokit. Solowin residuaali eli tekninen kehitys korreloi vahvasti kokonaistuotannon kanssa. Teoria on modernimpi muoto siitä klassisesta näkemyksestä, jonka mukaan markkinatalous on kehitykseltään vakaa ulkoisia shokkeja lukuun ottamatta. Julkisen vallan puuttuminen talouden suhdanteisiin ei ole tarpeellista, koska suhdanteet ovat optimaalisia markkinareaktioita satunnaisiin tarjontahäiriöihin, jotka syntyvät teknologisen kehityksen seurauksena. Positiivisten teknologisten innovaatioiden seurauksena pääoman ja työvoiman rajatuottavuudet kasvavat. Tämän seurauksena tuotanto, tulot ja kulutus lisääntyvät. (Honkapohja 1996; Mangeloja 2013; Pohjola 2007, 139.)

Reaalisten suhdannevaihteluiden teoriaan kuuluu kaksi suurta uudistusta, joista toinen on tekninen ja toinen teorettinen. Tekninen uudistus koskee mallin perustumista empiriaan teorian sijasta. Empiirinen testaus on toteutettu tilastotieteellisten menetelmien sijaan kalibrointimenetelmällä, jossa haetaan parhaan likiarvon tuottavia parametreja. Teorettinen uudistus sisältää autokorreloituneiden shokkien käsitteen. Kokonaiskysynnän ja työttömyyden vaihteluiden esiintyminen tulkitaan olevan yhteiskunnan kannalta ihanteellista tasapainosopeutusta, jota ilmenee

ulkoisten shokkien vaikutuksesta. Taantumien sitkeys perustuu tuottavuuden kasvun autokorreloituneisuuteen. Jos tuottavuuden kasvu on heikkoa yhdessä neljänneksessä, se todennäköisesti jatkuu heikkona myös seuraavassa. Tämän seurauksena syntyy reaalitalouden muuttujista johtuvia vahvemman ja heikomman kasvun syklejä, eli reaalisia suhdannevaihteluita. (Quiggin 2014, 130–131.)

Markkinaliberalistinen uusi klassinen taloustiede pitää julkisen sektorin alijäämiä ja velkaantumista talouden kehityksen kannalta haitallisina. Suhdannepolitiikassa julkisen sektorin budjetin tulee olla tasapainossa ja velkaantumista pitää välttää. Alijäämäisen kulutuksen tekee hyödyttömäksi syrjäytymisvaikutusteoria, jonka mukaan julkisten investointien kasvu vähentää yksityisiä investointeja. Kun julkiset alijäämät edellyttävät velkaantumista, ei yksityisille investoinneille riitä velkarahaa. Nettovaikutus on haitallinen myös siksi, että julkisten investointien kohdentaminen on tehottomampaa kuin yksityisten investointien. (Ahokas & Holoppa 2014, 199–200; Pohjola 2007, 139.)

2.2.4 Joustavat työmarkkinat

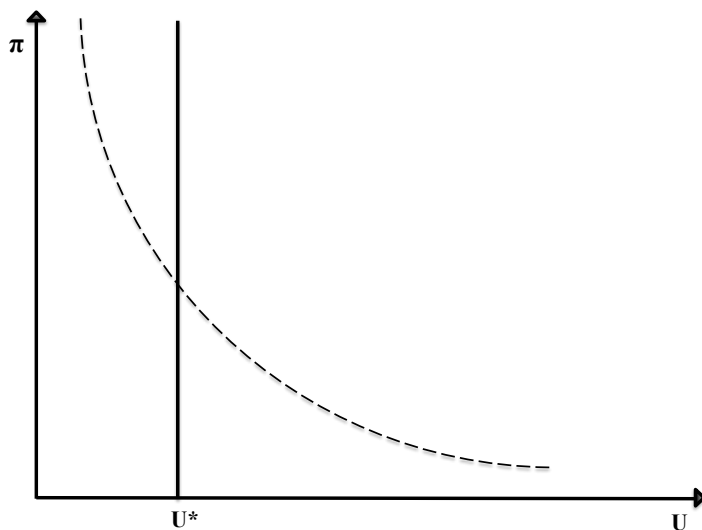
Klassisen taloustieteen mukaan markkinat tasapainottuvat hintojen ja palkkojen sopeutumisen kautta. Kilpailullisilla markkinoilla tilapäinen hintojen ja palkkojen jäykkyys johtuu ulkoisista tekijöistä, kuten minimipalkasta. Työttömyys on vapaaehtoista ja sen kasvu laskukaudella johtuu siitä, ettei matalammalla palkalla haluta tehdä töitä. Työttömyys on tilapäinen ilmiö, koska palkkojen aleneminen saa yritykset lisätyövoiman rekrytointiin. Työttömyys ei siten pääse muodostumaan ongelmaksi, joten aktiivista politiikkaa sen torjumiseksi ei tarvita. Työttömyyden ja inflaation vaihtelut selitetään kehikossa, joka perustuu olettamukseen täydellisestä kilpailusta, joustavista hinnoista ja markkinoiden yleisestä tasapainosta. (Honkapohja 1996; Korkman 2012, 62, 233; Pohjola 2007, 139.)

Talous- ja työllisyyspoliittisen ajattelun käännekohtana pidetään Friedmanin (1968) esittämää luonnollisen työttömyyden käsitettä. Työttömyyden luonnollisella tasolla inflaatio-odotukset ja inflaatio vastaavat toisiaan. Inflaatio riippuu siten sekä inflaatio-odotuksista että työttömyydestä. Tämä inflaatio-odotuksilla ja luonnollisella työttömyysasteella laajennettu Phillipsin käyrä voidaan kirjoittaa muodossa (Burda & Wyplosz 2005, 294):

$$\pi - \pi^* = -\beta (U - U^*), \quad (8)$$

missä π^* on odotettu inflaatio ja U^* luonnollinen työttömyysaste.

Phillipsin käyrä eli työttömyyden ja inflaation välinen riippuvuus ei kuitenkaan enää päde, kun inflaatio-odotukset sopeutuvat. Kuvioon 5 havainnollistettu pitkän aikavälin Phillipsin käyrä on pystysuora eikä työttömyyttä kyetä laskemaan pysyvästi luonnollisen tason (U^*) alle. Työttömyyttä alentava ekspansiivinen raha- tai finanssipolitiikka johtaa sekä inflaation että inflaatio-odotusten voimistumiseen, jolloin työntekijät vaativat aiempaa suurempia palkkojen nimelliskorotuksia. Työttömyys alenee vain tilapäisesti, kunnes inflaatio-odotukset ovat sopeutuneet ja palkkavaatimukset lisääntyneet. Ekspansiivisella talouspolitiikalla ei voida alentaa työttömyyttä pysyvästi. (Alaja & Suominen 2013, 97; Kiander & Lönnqvist 2002, 16.)

Kuvio 5. Luonnollinen työttömyysaste ja pitkän aikavälin pystysuora Phillipsin käyrä.

Luonnollisen työttömyyden teorian pohjalta on kehitetty käsite NAIRU (engl. non-accelerating inflation rate of unemployment), joka perustuu inflaatiiovauhdin kiihdyttämättömään työttömyyteen. Tämä perustuu siihen, että työntekijöiden palkkavaatimukset kasvavat työttömyysasteen alentuessa. Tietyissä kohtaa uusia työntekijöitä ei enää palkata, koska heistä seuraa enemmän kustannuksia kuin tuloja. Tällöin yritysten on nostettava tuotteidensa hintoja, jotta lisätyövoiman palkkaaminen olisi järkevää. NAIRU on siten se työttömyysaste, jonka alittaminen pakottaa yritykset nostamaan hintoja. Molemmat työttömyyden teorit antavat kuitenkin samanlaisen suosituksen, jonka mukaan

luonnollista työttömyysastetta ei voida alentaa aktiivisen kysynnänsäätelypolitiikan kautta. (Ahokas & Holoppa 2014, 260; Alaja & Suominen 2013, 97–98.)

Uusi klassinen suuntaus menee työttömyysajattelussa vielä pidemmälle korostamalla, että kaikki työttömyys on vapaaehtoista. Työllisyys on siten aina tasapainotilassa, joka heijastaa yksilöiden mieltymyksiä työn ja vapaa-ajan suhteen. Yksilöt reagoivat palkkatason muutoksiin optimoiden omaa työ- ja vapaa-aikaansa. Jos reaalipalkka on odotettua alhaisempi, syntyy työntekijälle kannustimia työskennellä vähemmän. Työttömyys käsitetään enemmän yksilöllisenä valintana tai epäonnistumisena kuin yhteiskunnallisena ongelmana tai virheellisen makrotalouspolitiikan seurauksena. (Alaja & Suominen 2013, 104–105.)

Talouspolitiikassa tarjontapuolen ratkaisujen ensisijaisuus kiinnittää huomion myös työvoiman tarjontaan markkinoilla. Sillä, onko työpanoksella kysyntää markkinoilla, ei ole merkitystä, koska tarjonta luo kysyntänsä. Valtion tulisi huolehtia siitä, ettei sosiaaliturva luo kannustinloukkuja työmarkkinoille osallistumiselle. Työttömiä tulisi valmentaa ja aktivoida. Työmarkkinoiden toimintaa voidaan joustavoittaa hajauttamalla palkanmuodostusta lähemmäksi yksilötasoa, lisäämällä palkkaeroja, keventämällä verotusta ja yksityistämällä julkisia toimintoja. Työstä halutaan tehdä yksilöille kannattavampaa ja työvoiman palkkaamisesta helpompaa ja joustavampaa. (Alaja & Suominen 2013, 42, 105; Kiander & Lönnqvist 2002, 143.)

3 RESURSSIEN TEHOKAS ALLOKAATIO

3.1 Ensimmäinen hyvinvointiteoreema

Resurssien tehokasta allokaatiota eli voimavarojen kohdentumista käsitellään hyvinvointiteorian näkökulmasta. Tarkasteluun tarvitaan paretotehokkuuden käsite, jonka mukaan resurssien allokaatio on paretotehokas, jos kenenkään hyvinvointia ei ole mahdollista parantaa ilman, että jonkun muun hyvinvointi heikkenisi. Toisin sanoen ei ole olemassa toista mahdollista allokaatiota, joka parantaisi ainakin yhden henkilön hyvinvointia ja pitäisi muiden henkilöiden hyvinvoinnin vähintään ennallaan. (Tanninen & Tuomala 2007, 160; Tervo 2006, 140; Tuomala 2009, 35.)

Ensimmäisen hyvinvointiteoreeman mukaan kilpailutalouden tasapaino on paretotehokas, jos kaikille tuotanto- ja hyödykefunktioihin sisältyville hyödykkeille on olemassa markkinat ja nämä markkinat ovat kilpailulliset. Teoreema edellyttää kuluttajien ahneutta ja ulkoisvaikutusten puuttumista. Ilman ahneutta ja voitonmaksimointikäyttäytymistä kuluttajilla ei ole riittäviä kannustimia kaupankäyntiin. (Cowell 2004, 240; Tervo 2006, 147–148.)

Usean kuluttajan mallissa talouden tehokkuusehdot voidaan kuvata täydellisesti sosiaalisena tilana. Seuraava funktio kuvaa h -henkilön V -hyötytasoa θ -sosiaalisessa tilassa:

$$V^h(\theta). \tag{9}$$

Sosiaalinen tila θ on paretoparannus tilaan θ' , mikäli:

1. kaikille henkilöille $V^h(\theta) \geq V^h(\theta')$. Tällöin kaikki henkilöt kokevat sosiaalisessa tilassa θ vähintään yhtä paljon hyötyä kuin sosiaalisessa tilassa θ' .
2. jollekin henkilölle $V^h(\theta) > V^h(\theta')$. Joku henkilö kokee saavansa enemmän hyötyä sosiaalisessa tilassa θ kuin sosiaalisessa tilassa θ' .

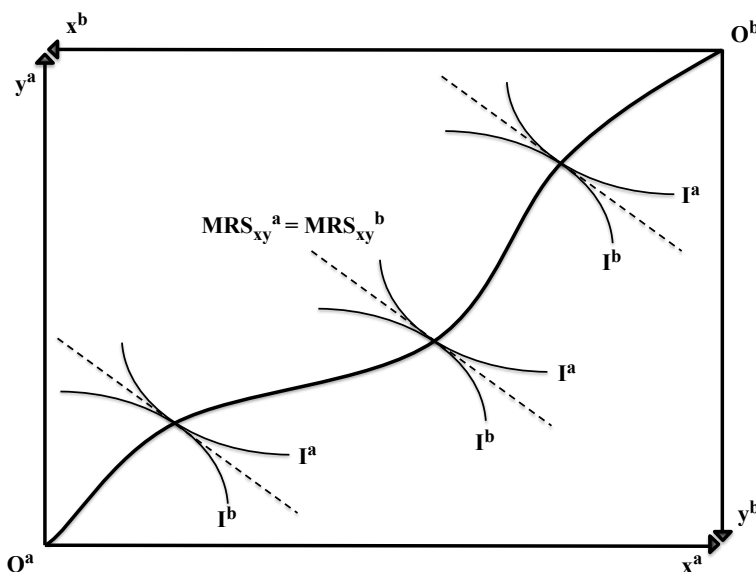
Sosiaalinen tila θ on paretotehokas, mikäli:

1. se on mahdollinen teknologian ja varantojen asettamilla rajoitteilla
2. mikään muu mahdollinen tila ei ole paretoparannus θ :lle.

(Cowell 2004, 234–235.)

Kuviossa 6 Edgeworthin laatikon halkova sopimuskäyrä havainnollistaa tehokkaiden allokaatioiden joukkoa taloudessa, jossa on kaksi kuluttajaa (a ja b) ja kaksi hyödykettä (x ja y). Talouden hyödykkeet koostuvat alkuvarannoista. Vasemmasta alanurkasta katsoen a:n hyödykemäärät kasvavat ja oikeasta ylänurkasta katsoen b:n hyödykemäärät kasvavat, kun kuljetaan akseleita x ja y pitkin. Mikä tahansa piste laatikon sisällä tai reunalla on mahdollinen hyödykkeiden jakauma. A:n ja b:n hyödykkeisiin liittyviä preferenssejä kuvaavat samahyötykäyrät I^a ja I^b (engl. indifference curve). Samahyötykäyrien kaltevuus kertoo, kuinka paljon on luovuttava toisen hyödykkeen kulutuksesta, jotta voidaan kuluttaa yksi yksikkö enemmän toista hyödykettä. Tätä suhdetta kutsutaan rajakorvaussuhteeksi x:n ja y:n välillä ja sitä merkitään MRS_{xy} (engl. marginal rate of substitution). Sopimuskäyrä koostuu pisteistä, joissa a:n ja b:n samahyötykäyrät sivuavat toisiaan. Sopimuskäyrä koostuu siis kaikista paretotehokkaista allokaatioista, mutta se ei kuitenkaan kerro kulutuksen jakaumaa. (Cowell 2004, 253–254; Tuomala 2009, 36–38; Pirttilä 2013.) Käyrä voidaan kirjoittaa muodossa:

$$MRS_{xy}^a = MRS_{xy}^b. \quad (10)$$

Kuvio 6. Edgeworthin laatikon halkova sopimuskäyrä kuvaa tehokkaiden allokaatioiden joukkoa.

Paretotehokkuuden ja paretoparemmuuden käsitteitä käytetään talouden eri allokaatioiden eettisessä arvottamisessa. Tehokkuuden kannalta itse prosessilla ei ole väliä. On samantekevää saavutetaanko allokaatio hajautetun vai keskitetyn päätöksentekojärjestelmän avulla. Tärkeintä on, että allokaatiolla on vaikutusta yksittäisen ihmisen hyvinvointiin ja tämän koetun hyvinvoinnin paras

arvioitsija on kyseinen ihminen itse. Paretoparannus käsittää siten myös tilanteen, jossa muiden tekijöiden pysyessä ennallaan vain hyvin rikkaan ihmisen hyvinvointi tai tulot lisääntyvät ja samanaikaisesti muut ihmiset kuolevat nälkään. (Tervo 2006, 140–141.)

Koska hyvinvointiteoriassa tavoitellaan paretoparannuksia ja yksimielisyyttä, on julkisen sektorin rooli mahdollista nähdä eri tavoin. Paretotehokkuuden ehtoa on nimittäin mahdollista tulkita kahdella tavalla. Ensimmäisen tulkinnan mukaan kilpailevat markkinat toimivat täydellisesti. Tämä markkinaliberalistinen tulkinta perustuu ajatukseen markkinoiden tehokkuudesta. Resurssien tehokas allokaatio edellyttää vapaita markkinoita, julkisen sektorin minimaalista roolia ja yksityisiä omistusoikeuksia. Paretotehokkaassa kilpailutalouden tasapainossa kenenkään hyvinvointia ei voida parantaa huonontamatta jonkun toisen hyvinvointia.

Toisen tulkinnan mukaan on hyvin epätodennäköistä, että markkinoiden tehokkuusehdot toteutuvat. Tällöin keskitytään keinoihin, joilla voidaan korjata markkinoiden epäonnistumista. Markkinoiden epäonnistumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa taloudellisessa vaihdannassa mukana olevan osapuolen asemaa voidaan parantaa siten, että kenenkään toisen asema ei heikkene. Vaikka kaikki paretotehokkuusehdot olisivatkin voimassa, markkinatalouden tasapainoa ei ehkä pidetä yhteiskunnan kannalta suotavana. Kun talouden epätäydellisyydet tunnustetaan ja hyväksytään se, että hyvinvointiteorian tavoittelema maailma on saavuttamattomissa, keskitytään first best -maailman sijaan second best -ongelmiin. (Cowell 2004, 240; Kiander & Lönnqvist 2002, 25; Tervo 2006, 147–148; Tuomala 2009, 46–47, 54, 63.)

3.2 Markkinoiden epäonnistuminen

3.2.1 Kilpailun puute

Vaikka suurta osaa nykyaikaisesta taloudesta pidetään kilpailullisesti tehokkaana, on kilpailu käytännössä aina epätäydellistä. Ongelmaksi kilpailun puute muodostuu kuitenkin vasta markkinoiden muistuttaessa monopolia tai oligopolia. Monopoli on äärimmäinen esimerkki markkinoiden epäonnistumisesta. Tällöin yritys ei enää ole hinnan ottaja. Markkinavoiman keskittymisen turvin monopolilla on mahdollisuus veloittaa hintaa, joka on suurempi kuin

rajakustannus. Tällöin tarjottu määrä jää pienemmäksi kuin täydellisen kilpailun oloissa. (Kiander & Lönnqvist 2002, 26; Tuomala 2009, 20.)

Teknologian luonne vaikuttaa monopolien syntyymiseen. Etenkin luonnollisissa monopoleissa, kuten sähkön tuotannossa, korkeat kiinteät kustannukset johtavat yhden suuren yksikön syntyymiseen. Teknologian luonnetta kuvaavat kasvavat skaalatuotot, jolloin keskimääräiset kustannukset pienenevät, mitä suuremmaksi tuotantomäärä kasvaa. (Tuomala 2009, 20, 48.)

Julkisen vallan toimilla voidaan korjata voimavarojen kohdentumista ja monopolien taloutta vahingoittavaa vaikutusta. Markkinavoiman hyväksikäyttöä voidaan rajoittaa kilpailulainsäädännön avulla. Toisaalta monopoliasemaa voidaan myös turvata patenttilainsäädännön keinoin. Monopolia voidaan painostaa asettamaan hintansa rajakustannustensa suuruiseksi myös veroin tai tukipalkkioin. (Tuomala 2009, 20, 48, 159.)

3.2.2 Ulkoisvaikutukset ja julkishyödykkeet

Markkinat epäonnistuvat myös ulkoisvaikutustapauksissa, jolloin markkinatasapaino poikkeaa hyvinvointiteorian optimista. Ulkoisvaikutuksilla tarkoitetaan kolmansille osapuolille toiminnasta aiheutuvia seurauksia. Kielteisen ulkoisvaikutuksen tapauksessa toiminnasta koituu haittaa muille. Markkinat voivat tuottaa liikaa tavaroita tai palveluita, joilla on haitallisia sivuvaikutuksia. Haitallisista ulkoisvaikutuksista, kuten saasteista tai ruuhkasta, koituu kustannuksia koko yhteiskunnalle. Ulkoisvaikutukset aiheuttavat tehottomuutta, koska ne eivät heijastu markkinahinnoissa. Mikäli markkinat olisivat täydelliset, ulkoisvaikutukset tulisivat hinnoitelluiksi eikä ongelmaa syntyisi. Ulkoisvaikutusten huomioon ottamiseksi tarvitaan julkisen vallan säätelyä. Yhteiskunnan kannalta resurssien tehokas allokaatio vaatii ulkoisvaikutusten poistamista tai niiden korjaamista. (Kiander & Lönnqvist 2002, 26–27; Tuomala 2009, 19, 83–84.)

Julkinen sektori kykenee korjaamaan ulkoisvaikutuksista koituvia ongelmia puuttamalla tilanteisiin markkinaperusteisin keinoin, kuten veroin ja tukipalkkioin. Toinen vaikutustapa koostuu suoraan säätelyyn perustuvista keinoista eli kielloista ja rajoituksista. Pigou-vero on haittavero, joka asetetaan markkinatoiminnan aiheuttaman ulkoishaitan vähentämiseksi. Sen avulla saastuttaja saadaan maksamaan aiheuttamansa sosiaaliset kustannukset. Hinnat korjataan asettamalla haittavero yhtä suureksi kuin päästöjen vähentämisen rajakustannus. Näin saavutetaan tehokas ratkaisu. Pigou-

verot ja päästömaksut hyväksytään myös yksityisiä markkinoita korostavan markkinaliberalistisen suuntauksen kanssa. (Tuomala 2009, 19, 87–88.)

Ulkoisvaikutukset eivät kuitenkaan aina ole kielteisiä. Myönteisen ulkoisvaikutuksen tapauksessa yhden osapuolen toiminta hyödyttää toista osapuolta. Myönteisiä ulkoisvaikutuksia esiintyy etenkin terveydenhoitojärjestelmän tuottamasta rokotusohjelmasta tai koulutusjärjestelmän tuottamasta luku- ja laskutaidosta. Myönteisiä ulkoisvaikutuksia ilmenee myös muun muassa keksintöjen myötä. Myönteisten ulkoisvaikutusten tapauksissa julkinen valta voi tukea toimintaa myöntämällä tukipalkkioita. (Tuomala 2009, 19, 73–74, 88.)

Julkinen sektori tarjoaa myös tavaroita ja palveluita, joihin markkinat eivät pysty. Nämä julkishyödykkeet voidaan tulkita myönteisiksi ulkoisvaikutuksiksi. Julkishyödykkeen klassisen määritelmän mukaan sille on tunnusomaista kaksi piirrettä. Ensinnäkin julkishyödykkeen kuluttaminen ei vähennä muiden mahdollisuuksia kuluttaa sitä. Lisäkuluttajasta ei aiheudu lisäkustannuksia, joten lisäkulutuksen rajakustannus on siten nolla. Toiseksi julkishyödykkeen kulutuksesta ei voida sulkea ketään pois teknologisista tai institutionaalisista syistä johtuen. Sellaisia julkishyödykkeitä ei kuitenkaan ole useita, jotka täyttäisivät molemmat ehdot. Sen sijaan toisen ehdon täyttäviä hyödykkeitä on runsaasti. Maanpuolustus, majakka ja yleinen järjestys ovat klassisia esimerkkejä julkishyödykkeistä, joista kaikki hyötyvät, mutta joiden rahoittamiseen kenelläkään yksityisellä ei ole omaa motiivia. Tämän seurauksena julkishyödykkeiden tuottaminen on yleensä katsottu julkisen sektorin tehtäväksi. (Kiander & Lönnqvist 2002, 28; Tuomala 2009, 19, 48.)

Julkinen sektori tarjoaa lähes kaikissa maissa tärkeimmät julkishyödykkeet, koska ihmiset eivät ole halukkaita paljastamaan maksuhalukkuuspreferenssejään koskien nauttimiaan julkishyödykkeitä. Tämän vapaamatkustajaongelman takia yksityiset markkinat tuottavat liian vähän julkishyödykkeitä. Ihmisillä ei ole kannustimia osallistua kustannuksiin vapaaehtoisesti, koska he uskovat hyötyvänsä julkishyödykkeen tarjonnasta joka tapauksessa. Yksilöt saattavat myös laskea sen varaan, että muut kantavat heistä huolta. Tällainen ulkoisvaikutus johtaa hyvinvointipalvelujen tarpeellisuuteen. Näistä syistä julkishyödykkeiden tarjonta rahoitetaan yleensä verovaroin. Tällöin julkisen vallan pakotusvoima saa kansalaiset osallistumaan julkishyödykkeiden rahoitukseen. (Tuomala 2009, 19–20, 74.)

Julkista tarjontaa voidaan perustella myös paternalistisesta näkökulmasta. Siinä vedotaan meriittihyödykkeisiin, joiden kuluttamisen tarpeellisuutta ihminen ei osaa itse ajoissa päättää tai joiden kuluttamiseen hänellä ei ole riittävää tietoa tai ymmärrystä. Yleisimmät esimerkit liittyvät koulutus- ja terveydenhoitopalveluihin. Meriittihyödykeargumentin mukaan julkisen palvelu- tai hyödyketarjonnan oikeuttaa markkinaratkaisun liian vähäinen tai epätasaisesti jakautunut kulutus. (Kiander & Lönnqvist 2002, 29; Tuomala 2009, 237.)

3.2.3 Epätäydellinen informaatio

Informaatioon liittyvät ongelmat aiheuttavat markkinoiden epäonnistumisia. Keynesiläinen taloustiede suhtautuu varauksellisesti oletukseen, jonka mukaan kotitaloudet ja yritykset voisivat tuntea erilaisten tapahtumien todennäköisyysjakaumat ja tehdä niiden perusteella rationaalisia päätöksiä. Eri osapuolet eivät yleensä ole täysin informoituja kaikista asioista ja toiminnan seurauksista. Esimerkiksi sopimusasioissa, kuten vakuutuksissa, osapuolilla saattaa olla erilainen käsitys kohteen sisällöstä. Tilannetta pystyy hyväksikäyttämään se osapuoli, jolla on enemmän informaatiota. Keynesiläisissä oppisuuntauksissa korostetaan siten informaation vähäisyyttä ja epäsymmetrisyyttä sekä rationaalisuuden rajoitteita. Epävarmuuden hallintaa pidetään yhtenä keskeisimmistä motiiveista yksilöiden taloudellisen toiminnan taustalla. (Ahokas & Holoppa 2014, 93; Korkman 2012, 232; Tuomala 2009, 20.)

Epävarmuuden maailmassa vakuutus on tärkeä hyödyke. Yksityiset vakuutusyhtiöt eivät kuitenkaan tarjoa vakuutuksia kaikkia riskejä vastaan. Kaikille pakollinen vakuutus tulee markkinaratkaisua edullisemmaksi, sillä riskejä yhdistämällä ja jakamalla ne pystytään vakuuttamaan järkevämpään hintaan. Epätäydellinen informaatio, joka pyrkii estämään vakuutusmarkkinoiden toimivuuden, johtuu kahdesta syystä. Ensimmäinen ongelma on vakuutuksenottajien epäedullinen valikoituminen (engl. adverse selection) ja toinen on vakuutetun omasta toiminnasta johtuva moraalikato (engl. moral hazard). (Tuomala 2009, 49–50.)

Adverse selection -tilanteessa epäsymmetrinen informaatio liittyy yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, joita vakuutuksen antaja ei pysty havaitsemaan heterogeenisessä asiakaskunnassa. Tällöin esimerkiksi työttömyysvakuutuksen ottajia ovat vain korkean työttömyysriskin omaavat henkilöt. Erilaisille riskityypeille on olemassa omat sopimukset, ja yksilöllä on mahdollisuus joko hyväksyä tai hylätä hänelle oikea sopimus. Kun yksilö valitsee väärän sopimuksen, tapahtuu

vakuutuksenantajan kannalta epäedullista valikoitumista. Adverse selection -tasapaino tuottaa liian vähän sopimuksia asiakaskunnan vinoutuessa suurriskisten suuntaan. Tällöin asiakasryhmien välille muodostuu kielteinen ulkoisvaikutus. (Pirttilä 2013; Tuomala 2009, 332.)

Moral hazard -tilanteessa epäsymmetrinen informaatio liittyy yksilön toimintaan. Piilotettu toiminta vaikuttaa lopputulosten todennäköisyyksiin. Esimerkiksi vakuutuksen ottamisen jälkeen yksilön toiminta saattaa muuttua epäedullisempaan suuntaan, mitä vakuutuksenantaja ei voi havainnoida. Vakuutusturva muuttua tällöin vakuutetun käyttäytymisen riskinlaukeamista lisääväksi. Moral hazard -tasapaino perustuu säännöstelyyn. Vakuutusyhtiö ei voi myydä liian kattavia vakuutuksia, sillä asiakkaiden käyttäytyminen saattaisi muuttua. (Pirttilä 2013; Tuomala 2009, 332.)

Epätäydellisen informaation tasapainot ovat tehottomia verrattuna täydellisten markkinoiden ja täydellisen informaation tasapainoon. Yksityisten vakuutusyhtiöiden on vaikea puuttua näihin informaatio-ongelmiin, sillä niiden välttäminen edellyttäisi vakuutettujen tarkkaa valvontaa, mikä ei ole käytännössä mahdollista joko korkeiden kustannusten tai yksityisyydensuojan takia. Vakuutusmarkkinoiden ongelmat ovatkin vahva peruste julkiselle sosiaalivakuutukselle. Vaikka julkinen sektori joutuu kohtaamaan samat informaatio-ongelmat kuin yksityinen vakuutussektori, se voi parantaa tehokkuutta adverse selection -tilanteessa. Julkinen sektori pystyy ratkaisemaan epäedullisen asiakaskunnan ongelman pakottamalla ihmiset osallistumaan sosiaalivakuutusohjelmiin. Moral hazard -tilanne on kuitenkin monimutkaisempi. Tietyissä tilanteissa voidaan käyttää veroja ja tukipalkkioita tavoitellessa markkinoita parempaa lopputulosta. Julkinen valta voi lisätä tehokkuutta myös muita keinoja käyttämällä, kuten esimerkiksi pakottamalla huolellisempaan käyttäytymiseen rangaistuksen uhalla. (Kiander & Lönnqvist 2002, 30; Tuomala 2009, 50, 332.)

3.3 Markkinoiden tehokkuus

3.3.1 Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi

Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi on markkinaliberalismin keskeisin teoreettinen oppi. Eugene Faman (1970) mukaan arvopapereiden hintoihin sisältyy kaikki olennainen tieto talouden toiminnasta. Tehokkailla markkinoilla ei esiinny transaktiokuluja ja informaatio on kaikkien

markkinaosapuolien saatavilla sekä ymmärrettävissä. Tehokkuusehdot jaetaan kolmeen asteeseen riippuen siitä, kuinka hyvin hinnat heijastavat informaatiota. Heikkojen ehtojen mukaan arvopapereiden hinnat heijastavat kaiken aiempiin kaappoihin sisältyvän informaation, kuten volyymit ja hinnat. Keskivahvojen ehtojen mukaan arvopapereiden hinnat sisältävät edellisen lisäksi myös kaiken julkisen informaation. Vahvojen ehtojen mukaan hinnat heijastavat kaiken mahdollisen informaation, myös julkistamattoman.

Tehokkaiden markkinoiden hypoteesin mukaan talouden toimijat ovat rationaalisia, kuten myös heidän odotuksensa tulevaisuuden suhteen. Hypoteesi olettaa, että ihmiset osaavat laskea todennäköisyyksiä historiadatasta ja tehdä oikeita ratkaisuja siihen perustuen. (Alaja & Suominen 2013, 71.)

Satunnaiskulkuhypoteesin mukaan arvopapereiden hintakehitystä ei voida ennustaa tehokkailla markkinoilla menneiden markkinaliikkeiden perusteella, koska arvopapereiden hinnat vaihtelevat satunnaisesti. Uusi informaatio heijastuu välittömästi arvopapereiden hintoihin. Arvopaperin nykyinen markkinahinta on siten paras mahdollinen arvio sen tulevasta arvosta. (Fama 1965; Quiggin 2014, 58–59.)

Samaa päättelyä voidaan soveltaa myös pääomamarkkinoiden ulkopuolisille markkinoille. Koska rahoitusmarkkinat käyttävät informaatiota tehokkaimmalla tavalla hyväkseen ja osaavat arvioida kaikki taloudelliset riskitekijät, voidaan investointi- ja tuotantopäätökset perustaa kaikkein luotettavimmin tehokkaiden markkinoiden hypoteesille. Markkinoiden toimiessa tehokkaasti kohdentuvat investoinnit yhteiskunnallisesti parhaimmalla tavalla. Lupaus oikeista hinnoista ohjaa investoinnit oikeisiin kohteisiin. Rahoitusta saavat ne julkiset investointisuunnitelmat, joilla on korkeimmat markkinatuottolupaukset. (Quiggin 2014, 56, 65.)

Voiton maksimoinnin tavoittelu saa yritykset tuottamaan niitä hyödykkeitä, joita kuluttajat haluavat. Kilpailulliset hinnat pakottavat yrityksiä käyttämään niukkoja voimavarojaan taloudellisemmin kustannuksiaan minimoidakseen. Markkinatasapainossa hyödykkeen hinta on tasolla, jolla markkinakysyntä ja markkinatarjonta kohtaavat. Hintajärjestelmä perustuu tehokkaaseen informaation hyödyntämiseen. Tarjontapuolella uudet tulokkaat pyyhkivät pois monopolistiset voitot ja usein pelkkä uusien tulokkaiden uhka riittää pitämään hinnat tarpeeksi alhaisina. Täydellisen kilpailun tilanteessa hinta on sama kaikille kuluttajille. Kuluttajat ja tuottajat ovat pieniä verrattuna markkinoihin, jolloin heidän toimillaan ei ole vaikutusta markkinahintoihin.

Markkinahinnalla kuluttajat maksimoivat hyötynsä ja yritykset voittonsa. Markkinat ovat tasapainossa, kun kenelläkään ei ole tarvetta toimia toisin. Näin muodostuva tasapaino on tehokas, sillä yhteiskunnalle kulutuksesta koitua rajahyöty on yhtä suuri kuin valmistuksesta aiheutuva rajakustannus. (Pohjola 2008, 62; Tuomala 2009, 16; Wahlroos 2012, 150.)

Kun rahavarallisuutta ei enää tavoitella epävarmuuden hallitsemisen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden parantamisen motiiveista käsin, talousjärjestelmä alkaa muuttua vähitellen kapitalistiseksi (Ahokas & Holoppa 214, 98).

3.3.2 Minimaalinen valtio

Friedrich von Hayekin (1998) mukaan laajaan kollektiiviseen valtaan perustuvalla julkisella sektorilla ei ole tarvittavaa tietoa talouden voimavaroista eikä siitä, miten niitä voi parhaiten käyttää ja hyödyntää. Valtiot eivät voi tietää tarpeeksi yritysten ja yksilöiden käyttäytymisestä, jolloin niiden ei tulisi puuttua markkinoiden toimintaan.

Minimaalisen julkisen sektorin tai niin sanotun yövärtijavaltion tehtävänä nähdään sellaisten julkisten hyödykkeiden tarjoaminen, jotka korostavat perusvapauksia. Tällaisia ovat laki ja järjestys sekä ulkoinen puolustus. Lisäksi tarvitaan julkisen vallan ylläpitämä perusrakenne, joka sisältää yhteiskunnan olennaiset instituutiot ja infrastruktuurin. Myös vakaan rahajärjestelmän turvaaminen on edellytyksenä tehokkaalle markkinatalouden toiminnalle. (Hayek 1998, 85; Korkman 2012, 39, 240.)

Talouden kannalta merkittävin julkishyödyke on vakaa oikeusjärjestelmä, jonka puitteissa voidaan valvoa sopimusten kunnioittamista. Markkinoiden tehokkuus perustuu hyvinvointiteorian näkökulmasta siihen, ettei millään markkinaosapuolella ole markkinavoimaa. Markkinoiden toimintaa voidaan ohjata tehokkaampaan suuntaan kilpailulainsäädännön avulla. Oikeusjärjestelmän avulla voidaan myös määrittää ja turvata omistusoikeudet, jotka antavat oikeuden hallita ja käyttää omaisuutta sekä myydä ja luovuttaa sitä eteenpäin. Tämä on talouden kannalta erityisen tärkeää. (Kiander & Lönnqvist 2002, 26; Korkman 2012, 39.)

Yksityisten omistusoikeuksien kehittyminen on ollut välttämätön edellytys kaupankäynnin kehittymiselle. Julkinen valta on useammin rajoittanut kansainvälistä kauppaa kuin toiminut se

puolesta. Tämä takia valtion roolia taloudessa tulisi minimoida vahvistamalla yksityistä omistusoikeutta ja tukemalla vapaata kauppaa. (Hayek 1998, 44, 60.)

Omistusoikeuksien täsmällinen määrittely tuottaa myös paremman ratkaisun ulkoisvaikutusongelmaan osapuolten välisissä neuvotteluissa, mikäli niistä ei koidu kustannuksia. Taloudessa pystytään sisäistämään ulkoisvaikutukset, kun jokaisen varallisuuserän omistaja tiedetään. Tämän niin sanotun Coasen teoreeman mukaan tehokkuuden kannalta ei ole väliä, miten omistusoikeudet ovat määritetty. Neuvotteluratkaisu tuottaa aina tehokkaan lopputuloksen, joka on kuitenkin riippuvainen omistusoikeuksista. Osapuolet neuvottelevat keskenään, jolloin saavutettava tasapaino on riippumaton siitä, ovatko omistusoikeudet saastuttajalla vai uhrilla. Siten on yhdentekevää, maksaako saastuttaja vahingot vai lahjooko uhri saastuttajan vähentämään päästöjä. Jos maailma olisi Coasen tuloksen mukainen, julkisen vallan ei tarvitsisi puuttua asiaan. (Tervo 2006, 156; Tuomala 2009, 92–93.)

Yritysten tuotannollinen merkitys ja arvo ovat suuremmat silloin, kun yritykset saavat kilpailla vapaasti tasapuolisissa olosuhteissa. Minimaalisen valtion ja yksityistämisen ihanteeseen kuuluu, että yksityissektori toimii tehokkaammin kuin julkinen sektori. Lyhyellä aikavälillä yksityinen sektori pystyy tekemään parempia investointipäätöksiä. Päätökset ovat markkinamekanismin tuotoksia, jolloin niihin vaikuttava informaatio on oikein hinnoiteltu. Tehokkaiden markkinoiden näkökulmasta julkinen sektori kohtaa investointiongelmia, sillä julkiset investoinnit eivät ole riippuvaisia rahoitusmarkkinoiden lainalaisuuksista, eivätkä siten kohdennu tehokkaasti. Ainoa tehokkuuden takaava ratkaisu on siirtää toiminta yksityiselle sektorille. Yksityistämisestä on tosin saatu huonoja kokemuksia silloin, kun se on ulotettu hyvinvointivaltion ydinalueille, kuten koulutukseen, terveydenhuoltoon, eläkejärjestelmään ja rikosoikeudelliseen järjestelmään. (Quiggin 2014, 70, 239–240, 250.)

3.3.3 Julkisen vallan epäonnistuminen

Julkiset päätökset tulisi tehdä demokraattisen poliittisen järjestelmän kautta. Demokratia aiheuttaa kuitenkin ongelmia, sillä päätöksenteko ei ole niin laaja-alaista ja rationaalista kuin yleisesti uskotaan. Paremmassa julkisessa tarjonnassa tulee huomioida yksilöiden erilaiset preferenssit ja päätöksenteon tulee olla riippumatonta muista vaihtoehdoista. Enemmistövaalitapa onkin käytetyin mekanismi julkisessa päätöksenteossa, jossa yksimielisyyttä on hankala saavuttaa. Päätös

tehdään määräenemmistön perusteella, jolloin kahdesta vaihtoehdosta enemmän ääniä saanut voittaa. Enemmistövaalitapa tuottaa kuitenkin äänestysparadoksin, sillä se ei huomioi yksilöiden mielipiteiden vapautta eli erilaisia preferenssijärjestyksiä. (Harisalo 2014, 37; Tuomala 2009, 96, 101.)

Äänestysparadoksi ilmenee silloin, kun vaihtoehtoja ja äänestäjiä on enemmän kuin kaksi. Alla oleva taulukko 1 kuvaa kolmen äänestäjän (a,b ja c) ja kolmen vaihtoehdon (x, y, ja z) tapausta.

Taulukko 1. Äänestäjien preferenssijärjestys kolmen vaihtoehdon välillä.

	a	b	c
1. valinta	x	z	y
2. valinta	y	x	z
3. valinta	z	y	x

Kun äänestys suoritetaan vaihtoehtojen x ja y välillä, vaihtoehto x voittaa 2-1. Kun puolestaan vaihtoehdot y ja z ovat vastakkain, y voittaa 2-1. Tilanteessa, jossa äänestetään vaihtoehtoista x ja z, z voittaa 2-1. Vaikka äänestäjien preferenssit ovat johdonmukaisia, yhteisön päätös ei kuitenkaan ole. Tuloksena on paradoksi: x on parempi kuin y, y on parempi kuin z ja z on parempi kuin x. (Tuomala 2009, 97.)

Esimerkki osoittaa, että enemmistövaalitapa saattaa olla alttiina manipuloinnille, sillä äänestysjärjestykseen vaikuttamalla voidaan päätyä eri lopputuloksiin. Lisäksi yksinkertainen enemmistövaali ei ota huomioon sitä, kuinka voimakkaasti ihmiset kannattavat valitsemaansa vaihtoehtoa. Julkishyödykkeen tehokas tarjonta edellyttäisi kaupankäyntiä äänillä, jolloin olisi mahdollista ilmaista oma mieltymyksensä. Demokratia ei siten laajenna kansalaisten valinnan mahdollisuuksia, vaan rajoittaa niitä. Mitä useammasta asiasta demokraattisessa prosessissa on päätettävä, sitä yksiulotteisemmaksi yhteiskunta muuttuu. (Harisalo 2014, 38; Tuomala 2009, 100.)

Julkisen vallan epäonnistuminen perustuu siten näkemykseen, jonka mukaan demokraattinen päätöksenteko kohtaa ongelmia, koska poliittiset päätökset eivät ole täydellisiä. Kansanäänestykset ovat melko harvinaisia ja käytännössä julkisia päätöksiä tekevät poliitikot, virkamiehet sekä muut eturyhmät omine pyrkimyksineen. Erilaisten intressiryhmien kesken tapahtuvassa päätöksenteossa esiintyy vääristymiä, jotka saattavat aiheuttaa suurempia hyvinvointitappioita kuin ne

markkinahäiriöt, joiden korjaamiseen politiikalla alun perin tähdättiin. Päätös on usein lisäksi vain tarkoituksenmukainen poliittinen kompromissi, eikä välttämättä sitä, mitä pidetään parhaana ratkaisuna. Virkamiehet saattavat myös tavoitella omia etujaan, eivätkä aktiivisesti pyri kansalaisten tavoitteiden ajamiseen. Lisäksi toimenpiteiden valmistelu, niistä päättäminen ja lopulta niiden toteuttaminen vievät aikaa. Tällöin toimenpiteiden lopullinen vaikutus saattaa tapahtua tehokkuuden kannalta väärään aikaan. (Pohjola 2008, 116; Quiggin 2014, 232.)

Harisalon (2014, 43) mukaan hyvinvointivaltion kannatus perustuu yksiulotteiseen analyysiin ihmisten hyvinvoinnista. Koska ihmisten tarpeet, odotukset ja vaatimukset ovat henkilökohtaisia, on mahdotonta tehdä niistä yhteismitallisia ja muotoilla niihin kollektiivisia ratkaisuja. Turvautuminen pelkästään julkiseen tarjontaan ei palvele kansalaisia riittävästi.

Laaja julkinen sektori lisää myös kuluja. Mikäli kulut katetaan velalla, voi liiallinen julkinen velkaantuminen vaarantaa talouskasvua ja lisätä kriisiherkkyyttä. Julkisen sektorin velkaantumiseen johtavia tekijöitä ovat päätöksenteon lyhytjänteisyys, etujärjestöjen lobbaus, tulevien sukupolvien poissaolo päätöksiä tehdessä sekä suhdannepolitiikan taipumus korostaa elvytystä suhteessa kiristäviin toimenpiteisiin. (Korkman 2012, 155, 163.)

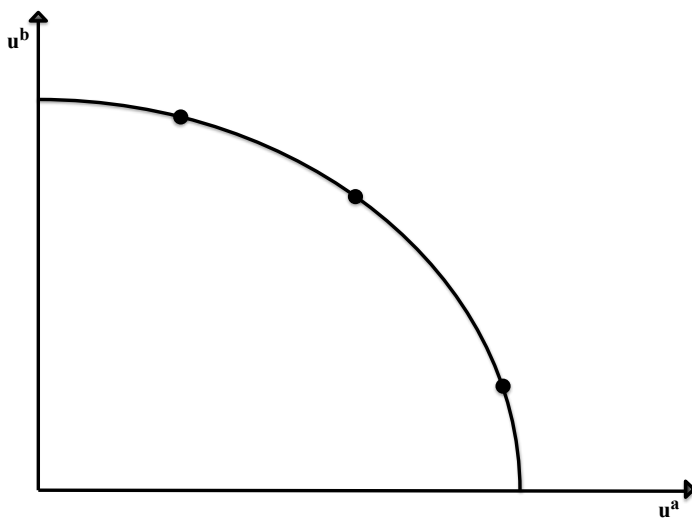
Julkinen valta epäonnistuu myös tuhotessaan talouden kannustimia, mistä seuraa entistä suurempia menojen lisäyspaineita. Ihmisten passivoituminen vähentää talouden ja yhteiskunnan dynaamisuutta sekä jäykistää sosioekonomista rakennetta. Verot ja tulonsiirrot rapauttavat vähitellen terveet taloudelliset kannustimet työntekoon. Minimaalinen julkinen sektori mahdollistaisi matalammat verokannat, jolloin veropohjaan vaikuttavalta haitalliselta käyttäytymiseltä voitaisiin välttyä. Matala verokanta ja laaja veropohja mahdollistaisivat verotulojen keräämisen ilman suuria vääristäviä vaikutuksia. Laajaa hyvinvointivaltiojärjestelmää saattaa uhata paljon verotuloja tuottavien suurten veronmaksajien poismuutto sekä vastaavasti hyvinvointijärjestelmän nettosaajien maahanmuutto. (Kiander & Lönnqvist 2002, 115, 175.)

4 OIKEUDENMUKAISUUS

4.1 Toinen hyvinvointiteoreema

Oikeudenmukaisuutta tarkastellaan taloudellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden näkökulmista. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus on tärkeä kysymys silloin, kun käsitellään verotuksen ja julkisten menojen käyttöä. Tarkastelun perustana toimii toinen hyvinvointiteoreema. Teoreema vastaa kysymykseen, voidaanko yhteiskunnallisen hyvinvointifunktion avulla valittu hyötymahdollisuuksien käyrällä oleva allokaatio toteuttaa täydellisen kilpailun keinoin. (Tuomala 2009, 45.)

Kuvioon 7 havainnollistetun hyötymahdollisuuksien käyrän avulla voidaan arvioida tulonjakauman oikeudenmukaisuutta. Aiemmin tehokkuuden tarkastelussa kuviossa 6 esillä olleen sopimuskäyrän informaatio esitetään nyt vaihtoehtoisella tavalla koordinaatistossa, joka on muodostettu henkilöiden a ja b kokemien hyötyjen (engl. utility, u) mukaan. Hyötymahdollisuuksien käyrä kuvaa henkilön maksimihyötyä kiinnitettäessä toisen henkilön hyöty jollekin tasolle. Hyötymahdollisuuksien käyrällä olevat pisteet ovat kaikki paretotehokkaita. (Tuomala 2009, 37–38, 45.)

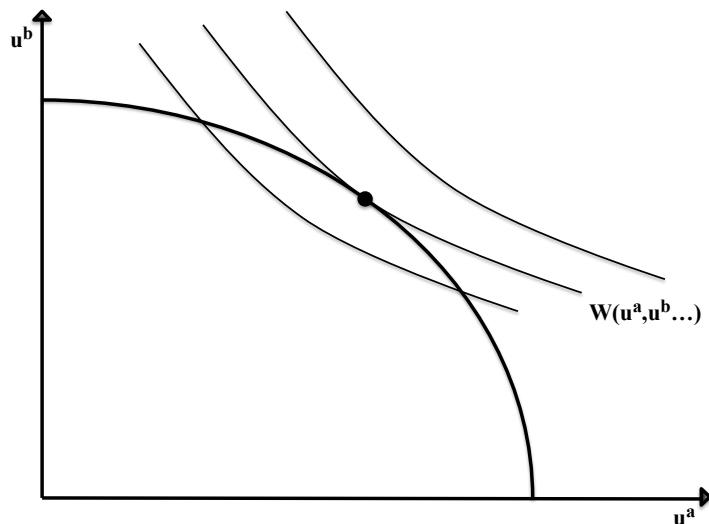
Kuvio 7. Hyötymahdollisuuksien käyrällä paretotehokkaat pisteet kuvaavat maksimihyötyä.

Käyrällä liikkuminen kuvaa hyötyjen jakautumista henkilöiden kesken. Oikeudenmukaisimman pisteen sijainti riippuu siitä, miten oikeudenmukaisuus yhteiskunnassa käsitetään. Mikäli yhteiskunta ei ole tyytyväinen johonkin tulokseen, se voi siirtää ostovoimaa henkilöltä toiselle liikkumalla hyötymahdollisuuksien käyrää pitkin. Alkuperäistä tulonjakautumaa voidaan muuttaa kuitenkin vain könttäsommaveroin. Toisen hyvinvointiteoreeman mukaan, kun alkuvaranto on sopivasti jakautunut, jokainen paretotehokas allokaatio ilman kasvavia mittakaavatuottoja ja ulkoisvaikutuksia, eli mikä tahansa piste kuvion 7 hyötymahdollisuuksien käyrällä, voidaan saavuttaa kilpailutalouden tasapainon eli markkinamekanismin avulla. (Pirttilä 2013; Tervo 2006, 148–149; Tuomala 2009, 45.)

Yhteiskunta saattaa tavoitella tiettyä hyvinvoinnin jakaumaa. Kun tehokkaiden resurssien allokaatiosta valitaan oikeudenmukaisinta, joudutaan arvioimaan eri yksilöiden kokemaa hyvinvointia. Ongelma voidaan ratkaista tarkastelemalla yhteiskunnan hyvinvointifunktiota (engl. social welfare function, SWF), joka perustuu ihmisten preferensseihin. Yhteiskunnan hyvinvointia kuvaava funktio on myös havainnollistettu kuvioon 8:

$$SWF = W(u^a, u^b, \dots). \quad (11)$$

Hyvinvointifunktio muodostetaan aggregoimalla eri yksilöiden hyödyt (u^a, u^b, \dots) ja se sisältää erilaisia painotuksia, joita eri yksilöiden eduille asetetaan. Hyvinvointifunktio kuvaa siten koko yhteiskunnan samahyötykäyrää. Funktion muodostaminen edellyttää informaatiota sosiaalisista preferensseistä sekä informaatiota yksilön oman kulutuksen ja hyödyn sekä individualistisen hyvinvointifunktion välisistä riippuvuuksista. Oman kulutuksen lisäksi yksilön hyötyyn saattaa vaikuttaa myös toisen henkilön kulutus, mikäli suhteeseen liittyy altruismia tai kateutta. Yhteiskunnan hyvinvointifunktio on määriteltävissä vain kardinaalisen hyödyn tapauksessa. Yhteiskunnan tavoite ilmaistaan yhteiskunnan hyvinvointifunktion avulla ja erilaiset hyvinvointifunktiot heijastavat erilaisia käsityksiä yhteiskunnan oikeudenmukaisesta tulonjaosta. (Cowell 2004, 258–259; Tuomala 2009, 45.)

Kuvio 8. Yhteiskunnan hyvinvointifunktio oikeudenmukaisuuden perustana.

Yhteiskunnan hyvinvointifunktiota määriteltäessä yhteiskunta muodostaa käsityksen vaihtoehtoisista sosiaalisista tiloista tietämättömyyden verhon takaa. Yksilön odotetaan tekevän päätös sosiaalisesta tilasta ilman, että hän tietää mihin itse lopulta sijoittuu. Ihmiset voivat äänestää suoraan vaihtoehtoisista yhteiskunnallisista tiloista. Tilojen järjestys, joka voittaa äänestyksen, hyväksytään yhteiskunnalliseksi järjestykseksi. (Cowell 2004, 259; Tervo 2006, 149–150.)

Yhteiskunnan hyvinvointifunktio kuvaa päätöksentekomekanismia, ja sen tulee täyttää tiettyjä ehtoja. Universaalisuusperiaatteen mukaan mekanismin tulee toimia kaikkien loogisesti mahdollisten yksilöiden preferenssijärjestyksen suhteen riippumatta siitä, minkälaisia nämä preferenssit ovat. Paretoperiaatteen mukaan, jos kaikki pitävät ensimmäistä vaihtoehtoa parempana kuin toista, yhteiskunnan tulee tehdä päätös tämän mukaisesti. Vaihtoehtojärjestyksen tulee olla riippumaton muista irrelevanteista vaihtoehtoista, eikä valintaa voi tehdä yksipuolisesti tietyn ryhmän preferenssien perusteella. (Cowell 2004, 229; Tervo 2006, 150–151; Tuomala 2009, 101.)

Arrow (1951) mahdottomuusteoreeman mukaan ei ole olemassa sellaista valintamekanismia, joka yhtäaikaisesti toteuttaisi kaikki edellä esitetyt ominaisuudet ja tuottaisi oikeanlaisen preferenssijärjestyksen kaikissa sosiaalisissa tiloissa. Jos päätöksentekomekanismi toteuttaa ehdot universaalisuudesta, paretoperiaatteesta ja irrelevanttien vaihtoehtojen riippumattomuudesta, sen täytyy olla diktatuuri. Enemmistövaalitapa puolestaan täyttää kaikki muut ehdot paitsi ehdon universaalisuudesta. Arrow'n tulos on hämmentävä. Sen tarkoituksena on kuitenkin osoittaa, että yhteiskunnan on hankalaa löytää tehokasta ja oikeudenmukaista päätöksentekomekanismia.

Hyvinvoinnin maksimointi ei välttämättä sovi kollektiivisen päätöksenteon menettelyyn. (Cowell 2004, 229; Tervo 2006, 150–151; Tuomala 2009, 101.)

Toisen hyvinvointiteoreeman vaatimat edellytykset ovat käytännössä harvoin voimassa. Tämä johtaa siihen, että tulonjako- ja tehokkuusnäkökohtien erottaminen ei yleensä ole mahdollista. Ensinnäkin kaikki markkinat ovat harvoin kilpailullisia ja täydellisiä. Toiseksi haluttua allokaatiota ei välttämättä voida saavuttaa kilpailullisten markkinoiden tasapainona, mikäli preferenssit ja teknologiat eivät ole konvekseja. Kolmanneksi teoreeman edellyttämät tulonsiirrot ovat könttäsummatulonsiirtoja, joiden toteuttaminen lienee mahdotonta, vaikka niiden mahdollisuuksista on paljon keskusteltu. (Pirttilä 2013; Tervo 2006, 148–149.)

Sosiaaliliberalistinen oikeudenmukaisuuskäsite perustuu lopputulosten tasa-arvoon. Vapauden käsitteessä korostetaan positiivista vapautta johonkin enemmän kuin negatiivista vapautta jostakin. Positiivisella vapaudella tarkoitetaan, että yhteiskunnan jäsenille varmistetaan tietyt oikeudet, esimerkiksi koulutus, terveydenhuolto ja toimeentulo, riippumatta heidän lähtötilanteesta kuten varallisuudesta. (Korkman 2012, 151.)

Markkinaliberalistinen oikeudenmukaisuuskäsitys tavoittelee mahdollisuuksien tasa-arvoa, joka varmistetaan negatiivisten vapauksien kautta. Negatiivinen vapauskäsite tarkoittaa vapautta pakosta, jolloin jokaisella yksilöllä on oikeus toteuttaa omia pyrkimyksiään. Mahdollisuuksien tasa-arvo ymmärretään kuitenkin laajemmin, ja se kattaa sosiaaliliberalistiseen tapaan monesti myös mahdollisuuden koulutukseen, terveydenhoitoon ja perustoimeentuloon. Mahdollisuuksien tasa-arvon jälkeen erot hyvinvoinnin lopullisessa jakaantumisessa eivät enää muodosta ongelmaa. Dynaamisessa yhteiskunnassa heikot elämän lähtökohdat eivät ole esteenä paremmalle tulevaisuudelle. (Kiander & Lönnqvist 2002, 190; Quiggin 2014, 195.)

4.2 Lopputulosten tasa-arvo

4.2.1 Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria

Eräs tunnetuimmista uudelleenjakoa koskevista teorioista on John Rawlsin esittämä, ja sen mukaan yhteiskunnan on asetettava huonoimmassa asemassa olevat jäsenensä etusijalle.

Epäoikeudenmukaisuus on siedettävissä vain, jos sen avulla voidaan välttää vielä suurempi epäoikeudenmukaisuus (Rawls 1988, 15).

Rawlsin mukaan välttämätön ehto oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle on, että se on paretoparannus alkuperäiseen tilaan nähden. Alkuperäistila on hypoteettinen tila, jossa oikeudenmukaisuuden periaate valitaan tietämättömyyden verhon takaa. Tietämättömyyden verho estää ihmistä tunnistamasta omaa paikkaansa yhteiskunnassa, omia perusominaisuuksiaan ja mieltymyksiään. Tällöin ei kyetä havaitsemaan omaa asemaa suhteessa muihin ihmisiin. (Gordon 1976, 577; Rawls 1988, 20.)

Alkuperäistilanteessa ihmisillä on taipumusta valita kaksi erilaista oikeudenmukaisuuden periaatetta määrittämään yhteiskuntaa. Näistä ensimmäinen vaatii perusoikeuksien ja -velvollisuuksien tasajakoa. Oikeudenmukaisen yhteiskunnan kansalaisille taataan samat perusoikeudet ja vapaudet. (Rawls 1988, 21, 46–47; Gordon 1976, 577.)

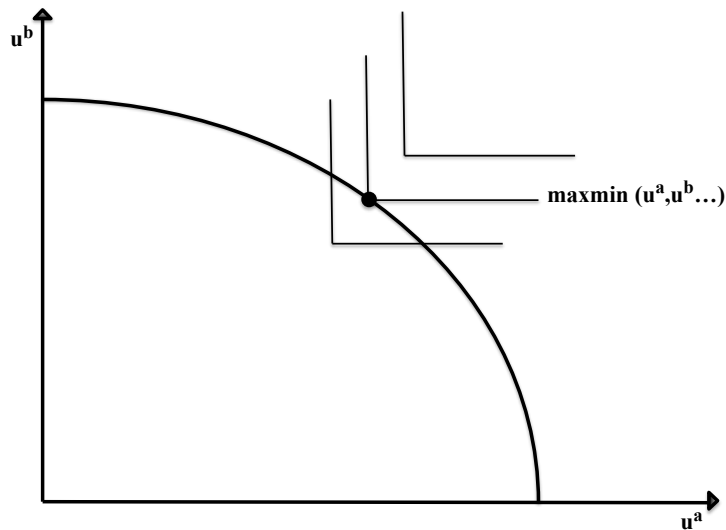
Toinen oikeudenmukaisuuden periaatteista soveltuu tulon ja varallisuuden jakoon. Rawlsin mukaan rationaaliset ihmiset tekevät valintoja eroperiaatteen perusteella, eivätkä hyötysummaa maksimoidakseen. Sosiaalinen ja taloudellinen eriarvoisuus on sallittua vain silloin, kun se parantaa yhteiskunnan huono-osaisempien asemaa. Varallisuuden ja tulojen ei välttämättä tarvitse jakautua tasan, mutta jaon tulee kuitenkin olla jokaisen edun mukainen. Tämän niin sanotun maximinperiaatteen mukaan asioita tulee tarkastella huonoimmassa asemassa olevan näkökulmasta, ja sen mukaan tuloerot ovat sallittuja, jos ne hyödyttävät pienituloisempia. Mitään eriarvoisuutta ei sallita, elleivät erot edistä huonoimmassa asemassa olevan etua. Yhteiskunnan tavoitteena tulee olla hyvinvoinnin tasainen jakautuminen sen jäsenten kesken. (Gordon 1976, 577; Rawls 1988, 21, 46–47; Tuomala 2009, 67.)

Yhteiskunnan hyvinvointifunktio, joka maksimoi huonoimmassa asemassa olevan hyötyä voidaan esittää seuraavasti:

$$SWF = \maxmin (u^a, u^b, \dots). \quad (12)$$

Kuvioon 9 havainnollistetut yhteiskunnan samahyötykäyrät ovat $L:n$ muotoisia. Jos toisen hyvinvointia lisätään pitämällä toisen hyöty ennallaan, yhteiskunnan hyvinvointi säilyy

muuttumattomana. Mikään lisäys rikkaan hyödyssä ei voi korvata köyhän hyödyn pienenemistä (Tuomala 2009, 67).

Kuvio 9. Yhteiskunnan rawlsilainen maximin-hyvinvointifunktio.

Kansalaisten oletetaan tuntevan oikeudenmukaisuuskriteerit, kun he päättävät yhteiskuntansa perusrakenteen oikeudenmukaisuudesta. Poliittisen vallankäytön tulee olla julkista ja läpinäkyvää. Yksilöiden vapaus ja tasa-arvoisuus tulee turvata riippumatta siitä, kuinka paljon sosiaaliluokka, kyvykkyys ja onni erottavat heitä toisistaan. Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsitystä pidetään melko laajasti sopivana perustana demokraattiselle yhteiskunnalle. (Mäkinen 2004, 14–15.)

4.2.2 Senin kyky toimia

Amartya Senin (1992) mukaan ihmisen etua ei voi määritellä hyödyksi tai hyödykkeiksi vaan seikaksi, jota hän kutsuu ihmisen kyvyksi toimia (engl. capability to function). Hyvinvoinnin ja hyödyn samaistaminen ei ota huomioon motiivien erilaisuutta yksilöiden valintojen taustalla. Hyvinvoinnin lisääntyminen ei ole samanlaista erilaisten ihmisten kesken, vaikka käytössä olisi samat resurssit.

Resurssit ovat arvokkaita, koska niiden ominaisuudet mahdollistavat erilaisia toimintoja. Esimerkiksi polkupyörä lisää erilailla eri ihmisten hyvinvointia. Jos yksilö on riittävän terve ja osaa pyöräillä, toimiva polkupyörä mahdollistaa liikkumisen. Tämän lisäksi pyörä voi olla arvokas

muistakin syistä. Se voi esimerkiksi kohottaa yksilön statusta. Hyvinvointi muodostuu siten polkupyörän mahdollistamista toiminnoista, eikä pyörästä itsestään. Senin kyky toimia käsittää tämän potentiaalisten toimintojen joukon hyvinvoinnin tärkeimpänä kriteerinä. (Jäntti 1999, 129.)

Toimintakyky määritellään henkilön saavutuksina, mitä hän onnistuu tekemään ja olemaan. Senin käsite voidaan tulkita henkilön voimavarojen ja tarpeiden väliseksi suhteeksi. Julkisen sektorin tehtävänä on edistää ja pitää yllä ihmisten toimintamahdollisuuksia. Senin näkemystä voidaan pitää yhdenmukaisena Rawlsin näkemyksen kanssa. Molempien näkemysten mukaan julkisen sektorin tehtävänä on huolehtia positiivisesta vapaudesta. (Tuomala 2009, 68.)

4.2.3 Vertikaalinen oikeudenmukaisuus tulonjaossa

Yksi hyvinvointivaltion keskeisimmistä ominaisuuksista on tulojen uudelleenjakaminen erilaisten tulonsiirtojen kautta. Hyvinvointiteorian universaalisuusperiaatteen mukaan kaikille kansalaisille tulee tarjota heidän tarvitsemansa tulonsiirrot sekä määrällisesti ja laadullisesti riittävät palvelut. Peruspalveluiden saatavuus tulisi jakautua tasaisesti ostovoimasta riippumatta. Palveluiden tulisi myös olla ilmaisia tai ainakin kustannuksiin nähden alihinnoiteltuja. Useimmat tulonsiirrot liittyvätkin sosiaalivakuutusjärjestelmiin. Sosiaalisten riskien vakuuttaminen nähdään julkisen sektorin tehtävänä, koska epätäydellinen informaatio häiritsee tehokasta markkinaratkaisua. (Korkman 2012, 170.)

Keynesin mukaan hyvän yhteiskunnan tunnusmerkkejä ovat yksilönvapaus, talouden tehokkuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (Korkman 2012, 151.) Tuloerojen ja varallisuuserojen tasoittaminen vaikuttaa positiivisesti kulutusalttiuteen ja siten talouskasvuun. Pienituloiset kuluttavat tuloistaan suhteessa enemmän kuin suurituloiset, jolloin pienten tulojen kasvattaminen lisää Keynesin mukaan kokonaiskulusta. (Ahokas & Holoppa 2014, 310.)

Vertikaalista oikeudenmukaisuutta tarkasteltaessa tulonjakoa koskevat näkökohdat voidaan jakaa kahteen motiiviin. Ensimmäinen näistä on altruismi, jonka mukaan ihmiset antavat arvoa toisten hyvinvoinnille ilman itsekkäitä syitä. Yhteiskunta katsoo tällöin reiluksi tasata erisuuruisia tuloja verotuksen keinoin. Uudelleenjakoa tapahtuu pääasiassa rikkailta köyhille. Vertikaalinen oikeudenmukaisuus ja verotuksen tehokkuus liittyvät toisiinsa siten, että usein pidetään hyväksyttävämpänä sellaisten tulojen suurempaa verotusta, joiden hankkimisessa verotetun

käyttäytymisellä on vain vähän merkitystä. Tulojen määrä ei siten ole herkkä verotukselle. (Määttänen ym. 2004, 5; Tanninen 2008, 3; Tuomala 2009, 161.)

Myös Keynes suositteli perintöverojen ja muiden pääomaverojen kiristämistä tuloerojen kaventamiseksi. Tärkeimpänä hän kuitenkin piti talouden korkotason alentamista. Korkeat korot nimittäin palkitsevat toimintaa, joka ei käytännössä edellytä mitään uhrauksia. Lisäksi korkeat korot vähentävät reaalityalouden investointeja. (Ahokas & Holoppa 2014, 310.)

Toinen motiivi vertikaaliselle oikeudenmukaisuudelle on sosiaalivakuutus, jolloin uudelleenjako tapahtuu henkilön eri elämänvaiheiden välillä. Sosiaalisten riskien vakuuttaminen nähdään julkisen sektorin tehtävänä, koska epätäydellinen informaatio häiritsee tehokasta markkinaratkaisua. Esimerkiksi työttömyyskorvausta voidaan pitää seurauksena pääomamarkkinoiden epätäydellisyydestä, koska yksilöt eivät saa lainaa tulevia tulojaan vastaan silloin, kun he yrittävät selviytyä työttömyyden aiheuttamista kustannuksista. Samoin periaattein voidaan perustella lapsiperheiden tuet sekä julkisen sektorin tarjoamat koulutus- ja terveydenhoitopalvelut. Riskiperusteisesta näkökulmasta tarkasteltuna tulonsiirrot suojaavat köyhäksi syntymisen, sosiaalisen syrjäytymisen sekä inhimillisestä ja sosiaalisesta pääomasta osattomaksi jäämisen riskeiltä. Tällöin uudelleenjakoa tapahtuu yksilön elinkaaren eri vaiheiden ja eri elämäntilanteiden välillä. (Korkman 2012, 170; Quiggin 2014, 304; Tanninen 2008, 3; Tuomala 2009, 161–162.)

Tärkeä argumentti tulontasauksen puolesta on myös se, että ihmiset kokevat tuloerot ei-toivottaviksi. Koettu hyvinvointi ja onnellisuus eivät riipu absoluuttisesta tulotasosta. Yksilöt ja ryhmät vertaavat omaa toimeentuloaan vertaisryhmiin, ja liian suuria suhteellisia eroja pidetään kohtuuttomina. Pienet tuloerot turvaavat yhteiskuntarauhaa ja vähentävät tulonjakokonflikteja. Tulonjaon epätasaisuus voi johtaa myös taloudellisen kasvun menetyksiin, sillä pienituloiset eivät esimerkiksi voi kouluttautua riittävästi epätäydellisten rahoitusmarkkinoiden tai rahoitusmahdollisuuksien puuttumisen takia. Tulonsiirrot ja kattavat julkiset hyvinvointipalvelut edistävät myös positiivista vapautta taloudellista epävarmuutta vähentämällä. Pienituloisten kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ja valintamahdollisuudet kasvavat. (Kiander & Lönnqvist 2002, 33, 82, 115.)

4.3 Mahdollisuuksien tasa-arvo

4.3.1 Nozickin oikeudenmukaisuusteoria

Oikeudenmukaisuuden näkökulmasta hyväksyttävää on ainoastaan minimaalinen valtio, sillä sen laajemmat versiot rikkovat ihmisten oikeuksia (Nozick 1974, 149).

Nozickin (1974) puolustus markkinajärjestelmää kohtaan perustuu negatiivisen vapauden periaatteeseen. Negatiivisen vapausperiaatteen mukaan ihmisen toimia ei tule estää rajoituksin tai pakotuskeinoin. Nozickin oikeutusteoria hylkää lopputilaa koskevan periaatteen. Oikeudenmukaisuus määritellään niiden prosessien perusteella, jotka hallitsevat taloudellisia suhteita. Oikeudenmukaisuus on siten oikeutta tuotannolliseen varallisuuteen ja prosesseihin, joilla pääomaa voidaan siirtää henkilöltä toiselle. (Gordon 1976, 580–581; Tuomala 2009, 61.)

Oikeudenmukainen tulonjako sisältää kolme periaatetta. Ensiksi oikeudenmukaisuuden tulee toteutua alkuvarannossa. Yksilö, joka on oikeudenmukaisesti saanut alkuvarantonsa, on oikeutettu siihen. Toisin sanoen yksilön tulee oikeutetulla tavalla saada haltuunsa asia, joka ei ole aiemmin kuulunut kenellekään. Toiseksi alkuvarantojen vaihdon tulee tapahtua oikeudenmukaisesti ja vapaaehtoisesti. Yksilö, joka on oikeudenmukaisesti vaihtanut alkuvarantoaan toisen oikeudenmukaisesti saavutettuun varantoon, on oikeutettu siihen. Yksilön tulee siten hankkia asioita toiselta henkilöltä oikeutetulla tavalla. Keskeisiä teemoja ovat vapaaehtoinen vaihtokauppa ja lahjoitukset. Kolmanneksi aikaisemmin tapahtuneet epäoikeudenmukaisuudet tulee oikaista. Yksilö ei ole oikeutettu omaisuuteensa ilman, että edellä mainitut kaksi kohtaa toteutuvat. Oikea omistus palautetaan korvaavilla toimilla. (Nozick 1974, 151–152; Tuomala 2009, 61.)

Nozickin oikeudenmukaisuusteorian mukaan henkilö on oikeutettu omaisuuteensa, mikäli ehdot oikeudenmukaisesta alkuvarannosta ja vaihtokaupasta toteutuvat tai aiempaa epäoikeudenmukaisuutta korjataan. Yhteiskunnan tulonjakauma on oikeudenmukainen, kun jokaisen henkilön omaisuus on oikeudenmukaista. (Nozick 1974, 153.)

Julkisen vallan tehtävänä Nozickin teorian mukaan on huolehtia alkuperäisten omistusoikeuksien ja vaihtokauppojen oikeudenmukaisuudesta. Yhtäläisten mahdollisuuksien ja vapaaehtoisen kaupan maailmassa julkisen sektorin rooliksi jää siten minimaalisen yövärtijän rooli lain ja järjestyksen

ylläpitäjänä. Uudelleen jakavaa verotusta ei ole, sillä se rikkoisi yksilön oikeuksia. (Tuomala 2009, 61–62.)

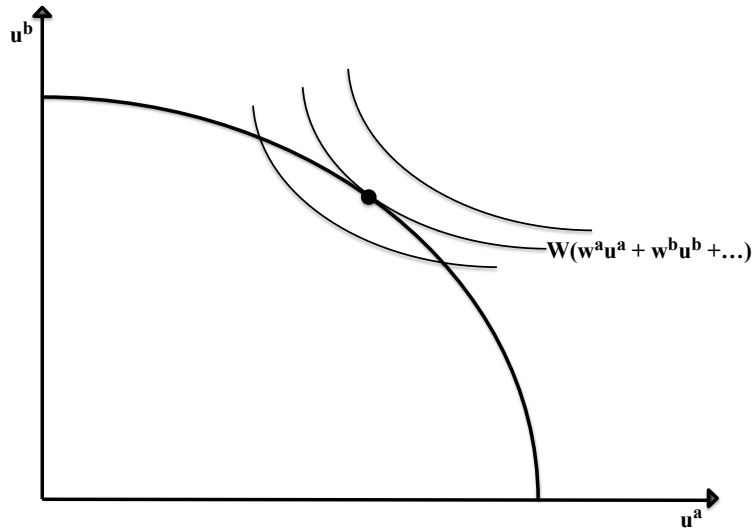
4.3.2 Utilitarismi

Yhteiskunnan resurssien jakoa ja muita moraalisia kohteita voidaan arvioida ja säädellä utilitarismin pohjalta. Utilitaristisessa maailmassa ainoat tavoittelemisen arvoiset asia ovat hyvinvointi ja sen maksimointi. Arvio hyvyydestä tehdään pelkästään yksilöiden hyötyä tai hyvinvointia koskevan informaation perusteella. Sosiaalisten tilojen paremmuusjärjestys saadaan selville laskemalla yhteen niihin liittyvät yksilöiden hyödyt tai hyvinvoinnit. Tiloista valitaan se, joka maksimoi hyvinvoinnin. Utilitaristisen näkemyksen mukaan on järjetöntä tuottaa hyvää tai hyvinvointia vähemmän kuin olisi mahdollista. Tämän perusteella oikeudenmukaiseksi määritellään yhteiskunta, jonka instituutiot maksimoivat kokonais- tai keskimääräistä hyvinvointia. (Mäkinen 2004, 7–9.)

Hyvinvointifunktioista tunnetuin on utilitaristinen hyötyfunktio, jossa yhteiskunnan kokonaishyötyä maksimoidaan yksinkertaisesti summaamalla kaikkien yhteiskunnan jäsenten hyödyt yhteen. Utilitarismi tarjoaa tavallisimman julkisen vallan olemassaolon oikeutusta koskevan näkemyksen taloustieteessä. Julkisen vallan pakotusvoima tulee oikeutetuksi, kun yhteiskunta pyrkii hyvinvoinnin eli kokonaishyödyn maksimoimiseen. (Hjerppe & Hjerppe 2007, 73; Tuomala 2009, 58.) Utilitaristinen hyvinvointifunktio voidaan esittää seuraavasti:

$$SFW = (w^a u^a + w^b u^b + \dots), \quad (13)$$

missä w on paino hyvinvoinnille, joka riippuu saavutetuista hyötytasoista u . Yhteiskunnan utilitaristiset hyvinvointifunktiot ovat aidosti konvekseja, mikä on esitetty kuviossa 10.

Kuvio 10. Yhteiskunnan utilitaristinen hyvinvointifunktio.

Taloustieteen utilitaristinen perinne sisältää kaksi ominaispiirrettä. Ensimmäisen mukaan poliittiset instituutiot ovat oikeutettuja, jos ne edistävät kokonaishyvää eli maksimoivat yhteiskunnan hyötysummaa. Toisen piirteen mukaan yhteiskuntaa ei tule tarkastella yksilön näkökulmasta, vaan etäämmältä ihanteellisen tarkkailijan roolista. Ihanteellinen tarkkailija arvioi yhteiskunnan toimintaa hyötysumman maksimoimisen perusteella samaan tapaan kuin rationaalinen yksilö arvioi omia toimiaan oman hyötynsä maksimoimisen näkökulmasta. (Tuomala 2009, 59.)

4.3.3 Horisontaalinen oikeudenmukaisuus verotuksessa

Markkinoiden tehokkuus ei ota kantaa tulon ja hyvinvoinnin jakaantumiseen yhteiskunnassa. Vapaaehtoista vaihdantaa jatketaan niin kauan kuin vähintään toinen hyötyy. Mahdollisuudet hyötymiseen ovat riippuvaisia omistetuista tuotannontekijöistä ja niiden arvosta. Alkuperäisen tulojaon on täytettävä kohtuuden ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vaatimukset. Tällöin markkinat määrittelevät itsestään tulojaon, jota pidetään monessa suhteessa oikeudenmukaisena. (Pohjola 2008, 112–113; Wahlroos 2012, 160.)

Markkinaliberalismi hyväksyy verojen keruun yhteiskunnan kannalta tärkeiden julkishyödykkeiden rahoittamiseksi. Pitkälle menevää tulojen uudelleenjakoa pidetään kuitenkin taloudellisesti haitallisena, sillä verotus aiheuttaa tehokkuustappioita. Horisontaalisen oikeudenmukaisuuden perusteella samanlaisia veronmaksajia tulisi verotuksessa kohdella samalla tavalla, eikä siihen saisi

olla vaikutusta muilla tekijöillä. Tehokas verojärjestelmä kohtelee täydellisillä markkinoilla eri markkinaosapuolia samoin tavoin, koska silloin resurssien kohdentuminen on optimaalista. (Korkman 2012, 47; Määttä ym. 2005, 5.)

Tuloeroja voimakkaasti tasaava verotus loukkaa negatiivisen vapauskäsitteen mukaista vapautta rajoittamalla yksilöiden omaa taloudellista toimintavapautta. Tasa-arvotavoitteet ja yhteiskunnan säätelymekanismit yhdessä korkean verotuksen kanssa vähentävät yksilön mahdollisuuksia rikastua omalla työllään ja vaikeuttavat sosiaalisen aseman paranemista. Järjestelmän ei tulisi puuttua yksilön oman valinnan tuloksena syntyneisiin eroihin. (Kiander & Lönnqvist 2002, 115.)

Vaurauden valumavaikutushypoteesin mukaan tuloerojen kasvua ei pidetä haitallisena, koska se hyödyttää pitkällä aikavälillä kaikkia. Tämä pohjautuu havaintoon, jonka mukaan kehittyneessä teollisuusyhteiskunnassa eläminen on lisännyt kaikkien hyötyä ja hyvinvointia. Pääomanomistajien ja johtajien katsotaan olevan sitä tuottavampia, mitä suuremmat tulot heillä on. Tuottavuuden lisääntyminen johtaa hyödykkeiden ja palveluiden tuotantokustannusten laskuun ja siten myös alempitasoisen työvoiman kysynnän kasvuun ja palkkojen nousuun. Tuloeroja pidetään myönteisinä myös siitä syystä, että ne todennäköisesti lisäävät koulutushaluja. Maltilliset verot kannustavat tekemään entistä enemmän töitä, mistä seuraa talouden ja verotulojen kasvua. Kasvua seuraa myös veronkierron vähenemisen johdosta. Vaurauden valumavaikutushypoteesin seurauksena politiikassa tulisi keskittyä oikeudenmukaisuuden edistämisen sijaan tehokkuuteen, koska pitkällä aikavälillä oikeudenmukaisuus toteutuu itsestään. Tuloeroja tasaavat verot ja tulonsiirrot ovat taloudellisen kasvun kannalta haitallisia, koska ne vääristävät markkinoilla tapahtuvia valintoja ja heikentävät investointien tuottoja. (Quiggin 2014, 191.)

Horisontaalisen oikeudenmukaisuuden periaatetta sovellettaessa käytäntöön on usein haastavaa arvioida yksilöiden samanlaisuutta ja samanlaista kohtelua. Todellisuudessa verokäytännöt ovat epäyhteneviä ja horisontaalista oikeudenmukaisuutta rikotaan toistuvasti. Samanlainen alkuasetelma saattaa tuottaa erisuuret verot, koska osa veronmaksajista on rehellisempiä ja osalla on käytössään veroneuvoja. Järjestelmän ei tulisi puuttua valinnan tuloksena syntyneisiin eroihin, vaan sen tulisi tunnistaa erot perityssä varallisuudessa. Verottamalla varallisuutta luodaan myös kannustimet varallisuuden tuottavampaan käyttöön. Kapitalismi pysyy elinvoimaisena, kun varallisuusveron seurauksena tuottamatonta varallisuutta siirretään tuottavaksi. (Tuomala 2009, 161, 277.)

5 VAIKUTTAVUUS

5.1 Kasvu

Kansakunnan menestystä on tavanomaista mitata talouskasvun perusteella. Talouspolitiikan keskeisenä tavoitteena pidetäänkin aikakaudesta riippumatta taloudellista kasvua, joka on samalla aineellisen elintason nousun välttämätön edellytys. Hyvinvointi ei kuitenkaan kasva käsi kädessä aineellisen elintason nousun kanssa. Tällöin talouskasvu ei aina merkitse jatkuvaa materiaalisen tuotannon lisääntymistä, sillä tulotason noustessa palvelujen osuus tuotannosta kasvaa. Hyvinvointi ja taloudellinen menestys ovat kuitenkin toisistaan riippuvaisia. Kestävää talouskasvua voidaan tavoitella teknologian kehittymisen mahdollistaman aidon tehokkuuden kasvun turvin. (Kiander & Lönnqvist 2002, 59-60.)

Kasvuteorioiden kehityksen myötä esiin on noussut ristiriitaisia näkökulmia liittyen talouskasvuun ja julkisen sektorin laajuuteen. Pieni julkinen sektori paljastaa helposti markkinoiden toiminnan puutteellisuuden, kun taas suuri julkinen sektori saa verotuksen haittavaikutukset korostumaan. Julkisten menojen kasvu vaikuttaa lähes väistämättömältä niin talouden kasvaessa kuin myös sen rakennemuutoksessa. Julkisen sektorin tuottaessa tai rahoittaessa korkean tulotason palveluita vaikuttavat menopaineisiin pitkällä aikavälillä Wagnerin lait ja Baumolin tauti. (Kiander & Lönnqvist 2002, 73; Korkman 2012, 160.)

Ensimmäinen Wagnerin laki selittää julkisen sektorin kasvua rakennemuutoksella. Teollinen markkinayhteiskunta vaatii julkisia investointeja ja palveluita, jotka eivät olleet tarpeellisia perhekeskeisessä ja maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa. Nykymaailmassa perheet eivät enää kykene huolehtimaan lapsista ja vanhuksista entiseen tapaan, joten julkisen sektorin tulisi järjestää päivähoito, koulutus, terveydenhuolto ja vanhustenhoito. Toisen Wagnerin lain mukaan tulotason nousu lisää korkean tulojouston omaavien julkisten palveluiden kysyntää ja laatuvaatimuksia. Kehitys johtaakin siihen, että julkinen sektori on laajimmillaan kaikkein rikkaimmissa talouksissa. (Kiander & Lönnqvist 2002, 54–55; Korkman 2012, 118.)

Baumolin tauti liittyy tuottavuuseroihin palvelu- ja teollisuussektoreiden välillä. Tuottavuuden kasvulle on teknologisista syistä paremmat mahdollisuudet teollisuustuotannossa kuin julkisten

palveluiden tuotannossa. Teollisuudessa tapahtuva tuottavuuskehitys johtaa tulovaikutuksen kautta palveluiden kysynnän kasvuun, sillä tavaroiden hinnan alentuessa entistä suurempi osa tuloista voidaan käyttää palveluiden kulutukseen. Vallitseva palkkataso määräytyy työvoiman vapaan liikkumisen johdosta korkean tuottavuuden teollisuussektorilla. Tämä aiheuttaa palvelusektorin palkkakustannusten nousua. Kasvanut palveluiden kysyntä vaatii enemmän ihmistyövoimaa. Tämän seurauksena palveluiden suhteellinen hinta nousee muihin hyödykkeisiin nähden ja palveluiden meno-osuus kasvaa jatkuvasti. Baumolin taudin katsotaan koskettavan erityisesti julkisen sektorin tuottamia palveluja. (Kiander & Lönnqvist 2002, 54–55; Korkman 2012, 159; Uimonen 2013.)

Tulonjakopolitiikan kasvuvaikutuksia esitetään kahdesta vastakkaisesta näkökulmasta. Ensinnäkin tasainen tulonjako luo vakaan pohjan talouskasvulle yhteiskuntarauhan ja laajan hyödynnettävissä olevan koulutusjärjestelmän myötä. Toisaalta tasainen tulonjako saattaa heikentää työnteon ja säästämisen kannustimia, jolloin talouden kasvuedellytykset voivat tuhoutua pitkällä aikavälillä. Kasvuvaikutukset riippuvat siitä, panostetaanko kasvua edistäviin kohteisiin, kuten fyysiseen ja inhimilliseen pääomaan, vai julkisiin tulonsiirtoihin ja kulutukseen. Nopeaa talouskasvua voi tapahtua myös suurten julkisten sektoreiden yhteiskunnissa, joissa instituutiot toimivat hyvin ja kansalaiset luottavat toisiinsa. (Kiander & Lönnqvist 2002, 14; Korkman 2012, 128.)

Talouden kasvu perustuu tuotannontekijöiden kasvuun. Näitä ovat pääoman kasaantuminen, työvoiman kasvu ja teknologinen kehitys. Eksogeeninen kasvuteoria perustuu Robert Solowin (1956) kasvumalliin, joka korostaa teknologian kehitystä kasvun lähteenä. Teoria olettaa teknisen kehityksen tulevan annettuna talouden ulkopuolelta. Teknologisen kehityksen vaikutukseksi lasketaan se osa talouskasvusta, jota ei voida selittää pääomakannan ja työpanoksen kasvuilla.

Kasvutilinpito mahdollistaa tuotannon kasvun hajottamisen pääoma- ja työpanoksien sekä kokonaistuottavuuden eli teknisen kehityksen kasvuksi. Jokaisella ajanhetkellä on olemassa kansantalouden tuotantofunktio, joka ilmaisee tuotannon määrän annetuilla panoksilla:

$$Y_t = A_t f(K_t, L_t), \tag{14}$$

missä alaindeksi t viittaa ajanhetkeen. Y_t kuvaa tuotantoa eli bruttokansantuotteen määrää hetkellä t , K_t pääomaa ja L_t työpanosta. Muuttuja A_t kuvaa teknologian tasoa. Sen muutos käsittää siten teknisen kehityksen. (Pohjola 2008, 142–143; Solow 1956; Uimonen 2013.)

Pääoma on jaettavissa fyysiseen ja inhimilliseen pääomaan. Fyysinen pääoma käsittää talouden käytössä olevat tuotantolaitteet, rakennukset ja infrastruktuurin. Inhimillinen pääoma puolestaan sisältää yksilöiden henkilökohtaisen tieto- ja osaamispääoman. Kasvuteoria olettaa, että fyysinen pääoma ja työvoiman määrä ovat korvattavissa toisillaan tuotantoprosessissa. Työntekijät nähdään fyysisinä ja homogeenisina tuotannontekijöinä, jotka toimivat tuotantoprosessin jatkeena koneiden ja laitteiden rinnalla sekä niiden käyttäjinä. (Kiander & Lönnqvist 2002, 66–67; Kilponen & Santavirta 2002, 1.)

Eksogeenisen kasvuteorian keskeisenä puutteena pidetään sen kyvyttömyyttä selittää taloudellista kasvua resurssien allokaation näkökulmasta. Kasvun lähde jää selittämättä, sillä malli ei huomioi, että teknistä kehitystä voi sitoutua myös pääomapanoksiin. Malli olettaa kaikkien pääomaesineiden tuottavuuden olevan sama niiden iästä eli investointivuosikerrasta huolimatta. Pitkän aikavälin kasvua kyetään selittämään vain eksogeenisen teknisen kehityksen turvin. Teoria ei tarjoa selkeitä talouspoliittisia ohjeita, miten talouden kasvuun ja resurssien allokaatioon voidaan vaikuttaa myönteisesti pitkällä aikavälillä. (Kilponen & Santavirta 2002, 1, 7–8; Uimonen 2013.)

Endogeeninen kasvuteoria sen sijaan huomioi teknisen kehityksen sitoutumisen investointeihin. Endogeenisen kasvuteorian mukaan tekninen kehitys on sisäsyntyistä kansantalouden omista ponnistuksista ja investoinneista riippuvaista. Teknistä kehitystä tapahtuu, kun yritykset pyrkivät tuottamaan markkinoille entistä parempia tuotteita kilpailuasemaansa parantaakseen. Tekninen kehitys on tällöin tietoisien tutkimus- ja kehitystoiminnan tulosta, mikä johtaa talouden kasvuun tuotantoprosessien tehostumisen kautta. Uudet tuotantovälineet ovat tehokkaampia ja tuottavampia kuin aiemmin käyttöön otetut. Teknistä kehitystä ei siten ole ilman uusia investointeja.

Investointeihin sitoutunut tekninen kehitys on pääomaa kasvattavaa. Uudet tuotantovälineet voivat vaatia harjoitetumman ja koulutetumman työvoiman käyttöä, mikä ei välttämättä aiemmin ollut tarpeellista. Inhimillisen pääoman kasvu lisää työpanoksen tuottavuutta ja edistää siten taloudellista kasvua. Inhimillisen pääoman käsite on varsin laaja, ja siihen sisältyviä tieto-, osaamis- ja sosiaalista pääomaa pidetään tärkeinä innovatiivisuuden, teknologisen kehityksen sekä talouskasvun selittäjinä. (Kiander & Lönnqvist 2002, 70–71; Kilponen & Santavirta 2002, 2, 10; Uimonen 2013.)

Teknologinen kehitys voi aiheuttaa väliaikaisesti tuottavuuden alenemista. Viivettä kehityksen ilmenemiseen ja tuottavuuden kasvun tilapäiseen taantumiseen aiheuttaa oppimisprosessi. Tuotantolaitokset tulevat tuottavammiksi ikääntyessään. Tuotteiden laatu paranee teknisen

kehityksen myötä, millä on vaikutusta pidempikestoiseen mitatun tuottavuuden kasvun alenemiseen. Teknologian leviäminen on myös hidasta, vaikkakin se on nopeutunut viime vuosikymmeninä. (Uimonen 2013.)

Kansainväliset vertailut ovat osoittaneet työntuottavuuden olevan suurinta niissä maissa, joissa on korkein työvoiman koulutustaso. Korkeaa työllisyysastetta puolestaan tukevat kehittyneet ja kattavat julkiset palvelut, kuten päivähoido, jotka mahdollistavat naisten työssäkäynnin. (Kiander 2014, 30.)

5.2 Sosiaaliliberalistisen talousopin lopputulema

5.2.1 Kultainen aikakausi

Toisen maailmansodan jälkeistä ja 1970-luvulle ulottunutta ajanjaksoa kutsutaan kultaiseksi aikakaudeksi. Tuolloin useimmissa länsimaissa vallitsi täystyöllisyys ja vahva teollisen kasvun kausi. Koko työikäinen väestö oli työllistetty Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Japanissa parin prosentin kitkatyöttömyyttä lukuun ottamatta. Tuotannon kasvuvauhti oli 1960-luvulla keskimäärin 4,3 prosenttia. Maailmantalous kasvoi voimakkaammin kuin koskaan sitä ennen tai sen jälkeen. Tuottavuus lisääntyi etenkin uusien koneiden teknologioiden myötä. Tuotannon kasvu ohitti myös työllisyyden kasvun. Kultaisella aikakaudella kotitalouksien tulot kasvoivat teollisuusmaissa yli kaksinkertaisiksi ja kansalaisia nousi keskiluokkaan. (Ahokas & Holoppa 2014, 13; Quiggin 2014; 21, 40.)

Kehittyneissä teollisuusmaissa sodan jälkeen harjoitettu täystyöllisyyteen tähtäävä makrotalouspolitiikka pyrki vakauttamaan suhdanteita raha- ja finanssipolitiikan keinoin. Julkisen vallan merkitys kasvoi, samoin julkisen tuotannon osuus bruttokansantuotteesta. Nopean talouskasvun aikana ei kohdattu kapitalistisille talousmalleille tyypillisiä kriisejä. Tämä oli seurausta aktiivisesta talouspolitiikasta, yksityisen rahoitussektorin vaikutusvallan vähenemisestä ja rahoitusmarkkinoiden tiukemmasta säätelystä sekä yritysten rahoitusaseman parantumisesta. Talouden kehitys oli suotuisaa myös inflaation, tulo-erojen ja eriarvoisuuden vähentymisen suhteen, mihin vaikuttivat täystyöllisyystilanne, kasvaneet palkat ja sosiaalipoliittiset ohjelmat. (Ahokas & Holoppa 2014, 125; Alaja & Suominen 2013, 30–31.)

Teollistumisen ajan suurin systeeminen innovaatio oli hyvinvointivaltio, jolla pystyttiin turvaamaan työvoiman saatavuus, osaaminen ja sosiaalinen turvallisuus. Hyvinvointivaltion rahoitus perustui kasvaneen keskiluokan verotukseen, mille oli edellytyksenä korkea työllisyysaste (Hautamäki & Oksanen 2014, 107).

Sosiaaliliberalistinen hyvinvointivaltio kohtasi kuitenkin kasvavia ongelmia 1960-luvun loppupuolella. Sodanjälkeinen kasvu, joka perustui tuottavuuden ja palkkojen kasvuun, alkoi hiipua. Täystyöllisyyden ja ammattiliittojen kasvaneen voiman takia palkkojen nopea nousu jätti jälkeensä tuottavuuden kasvun. Samalla pääomat olivat kansainvälistyneet kansainvälisen kaupan ja investointien kasvun myötä. Kasvaneet kansainväliset tavara- ja pääomavirrat heikensivät keynesiläistä talouspolitiikkaa, joka perustui oletukseen suhteellisen suljetuista kansallisista talouksista. Yhdysvaltojen asema talousmahtina heikentyi sisäisten ongelmien vuoksi sekä erityisesti Euroopasta ja Japanista nousevan kilpailun takia. (Mackinnon & Cumbers 2011, 96.)

1970-luvun Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa kasvua kyettiin ylläpitämään enää vain erittäin löysällä rahapolitiikalla. Rahan määrää lisättiin ja korkoja pidettiin alhaalla. Tämän seurauksena inflaatio kasvoi nopeasti. Poliitiikkaa jouduttiin kuitenkin kiristämään vuonna 1973, minkä seurauksena kasvu viimeistään lamaantui ja työttömyys kasvoi. Ensimmäisen öljykriisin myötä öljyn ja muiden tuotantopanosten hinnat nousivat massiivisesti ja inflaatio kiihtyi entisestään. Seurauksena oli vakava talouden laskusuhdanne, joka ilmeni stagflaationa eli talouden yhtäaikaisena pysähtyneisyytenä ja kasvavana inflaationa. (Mackinnon & Cumbers 2011, 98.)

Stagflaation olosuhteissa keynesiläiset opit eivät toimineet odotetulla tavalla. Valtiot syöksyivät taloudellisiin vaikeuksiin, koska lamassa verotulot laskivat ja hyvinvointikulut jatkoivat kasvuaan. Tilannetta pahensi vielä kasvanut työttömyys. Myönteisenä pidetyn hyvinvointivaltion ja talouskasvun suhde alkoi vaikuttaa ongelmalliselta pitkään jatkuneen nopean talouskasvun kauden päätyttyä. Kasvun hidastumiselle haettiin syytä muun muassa hyvinvointivaltion mukanaan tuomista korkeista verorasituksesta. Kriisin syynä nähtiin keynesiläinen talouspolitiikka ja sen harjoittamisesta päätettiin luopua. (Kiander & Lönnqvist 2002, 80; Mackinnon & Cumbers 2011, 99; Pohjola 2007, 139.)

5.2.2 Tulonjako kasvun lähteenä

Kultaisella aikakaudella tulonjakoa tasattiin sosiaaliturvaa ja julkisia palveluita tuottamalla. Sosiaaliliberalistisen näkemyksen mukaan julkisipalveluiden tarjonnassa ei voida erottaa tehokkuus- ja tulonjakonäkökohtia toisistaan, sillä julkishyödykkeiden tarjonta on riippuvaista tulonjakaumasta. Kun tulonjakaumaa muutetaan esimerkiksi verotuksella, tapahtuu julkishyödykkeen tarjonnassa vastaavanlainen muutos. (Kiander & Lönnqvist 2002, 141; Tuomala 2009, 77.)

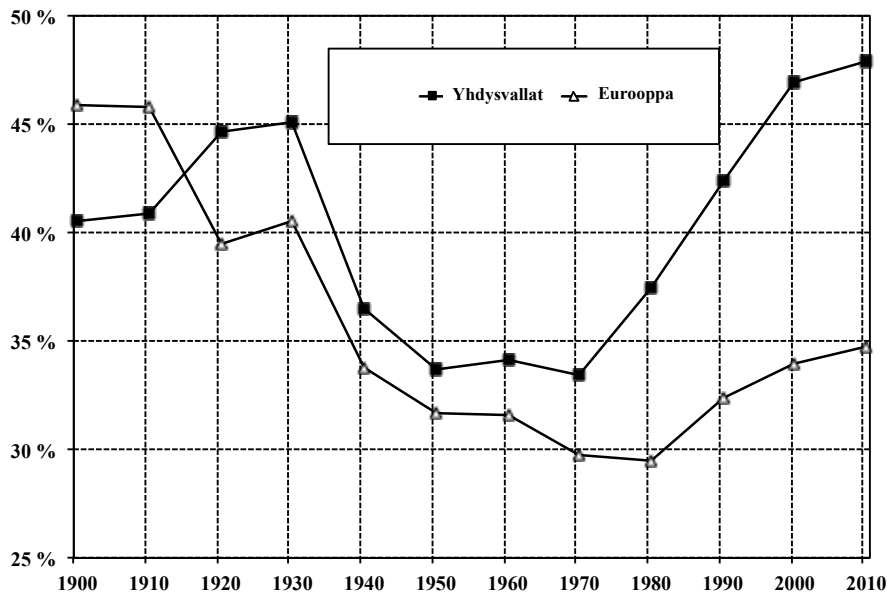
Tulojen uudelleenjako lisäsi sekä oikeudenmukaisuutta että talouskasvua, kun julkisia investointeja ja etenkin vähävaraisimpien hyvinvointia lisäävää sosiaalivakuutusta rahoitettiin progressiivisella verotuksella. Laajemmat terveys- ja koulutusmenot kompensoivat puolestaan työ- ja pääomamarkkinoiden epätäydellisyyksiä. Joidenkin tutkimusten mukaan Iso-Britanniassa hyvinvointiedut menivät kuitenkin keskiluokalle helpottaen vain vähän työluokan köyhyyttä. (Mackinnon & Cumbers 2011, 95; Ostry ym. 2014, 4–5, 8.)

Useat kasvuteoriatutkimukset ovat tarkastelleet alkuperäisen tulonjakauman vaikutusta tulevaan kasvuun. On havaittu, että tulonjaon tasaisuuden ja kasvun välillä vallitsee positiivinen riippuvuus. Endogeenisen kasvuteorian mukaan liialliset tuloerot saattavat vähentää sekä talouden kannustimia että investointimahdollisuuksia, ja ne siten heikentävät talouskasvua. (Tanninen 2008, 10; Tanninen & Tuomala 2007, 162.)

Ostry ja kumppanit (2014) ovat päätyneet siihen lopputulokseen tutkiessaan uudemman kokonaisvaltaisen aineiston avulla eriarvoisuuden, uudelleenjaon ja kasvun suhdetta, että keskipitkällä aikavälillä eriarvoisuudesta on haittaa talouskasvulle, eikä tulonjaon ja kasvun välillä ole havaittavaa ristiriitaa. OECD-maissa suurempi eriarvoisuus yhdistyy keskimäärin korkeampiin tulonsiirtoihin. Vaikutus on vähäisempää OECD-maiden ulkopuolella. Matalampi eriarvoisuus korreloi vahvasti nopeamman ja kestävämmän kasvun kanssa annetulla tulonjaon tasolla. Tulojen uudelleenjako ja eriarvoisuuden väheneminen tukevat kestävämpää kasvua. (Ostry ym. 2014, 4–8, 21, 25–26.)

Myös Thomas Piketty (2014) tutkimukset koskien tulojen ja varallisuuden jakautumista tukevat eriarvoisuuden tasoittumista kultaisen aikakauden aikana. Kuviosta 11 voidaan havaita, kuinka Yhdysvalloissa ja Euroopassa väestön rikkaimman desiilin tulo-osuus kansantulosta on selkeästi

laskenut ajanjaksolla 1940–1970. Ennen kultaista aikakautta, kuten myös sen jälkeen, rikkaiden tulo-osuus on ollut huomattavasti suurempi etenkin Yhdysvalloissa.

Kuvio 11. Rikkaimman desiiin tulo-osuuden kehitys kansantulosta Yhdysvalloissa ja Euroopassa vuosina 1910–2010. Lähde: <http://piketty.pse.ens.fr/en/capital21c2>.

Kultaisella aikakaudella talouden suotuisa kehitys sekä väestön ja siirtolaisuuden kasvu vähensivät pääomatuloeroja. Vanhat tuloluokat sekoittuivat, kun uudet yrittäjät valtasivat vanhan rahan markkinoita. Henkinen pääoma levisi laajalle koulutustason nousun myötä. Suuret ikäluokat hajauttivat perintöjä, jolloin perityn varallisuuden kasaantuminen hidastui oleellisesti. (Lillrank 2014, 3.)

5.2.3 Riski ja vakuutus

Kultaisella aikakaudella rakennettua hyvinvointivaltiota voidaan pitää vakuutusjärjestelmänä, joka tasaa kansalaisten riskejä suurta kurjuutta vastaan. Perusoikeuksia turvataan avoimen koulutusjärjestelmän, perusterveydenhuollon sekä siedettävän tasaisen tulonjaon muodossa. Vakuutusnäkökulmasta katsottuna julkinen sektori kykenee hoitamaan markkinoita paremmin vakuuttamisen vanhuuden, sairauden ja työttömyyden varalle. Sosiaalivakuutusta perustellaan vakuutusmarkkinoiden epäonnistumisena informaation epätäydellisyydestä johtuen. Pakollista sosiaalivakuutusta pidetään tehokkaimpana keinona välttää epäedullisen valikoitumisen ongelma. Sosiaalivakuutusjärjestelmällä voidaan myös tuottaa sosiaalisesti toivottava tulonjakauma ja

parantaa siten talouden allokaatiivista tehokkuutta. Sosiaalivakuutus on sitä uudelleenjakavampaa, mitä enemmän sosiaalivakuutusmaksut ja -etuudet eroavat toisistaan. Uudelleenjakoa voi ilmetä joko yksilön elinkaaren yli tai jakona rikkailta köyhille. Yksityisiin markkinoihin verrattuna pakollinen julkisesti organisoitu sosiaalivakuutusjärjestelmä tulee myös edullisemmaksi hallinnollisilta kustannuksiltaan mittakaavaetujen takia. (Korkman 2012, 241; Tuomala 2009, 333–334, 394–395.)

Riski ja eriarvoisuus liittyvät läheisesti toisiinsa. Mitä eriarvoisempi yhteiskunta, sitä isompia riskejä yksilöt kohtaavat elämänsä aikana. Toisaalta sosiaalivakuutus mahdollistaa myös riskinoton lisäämisen. Yhteiskunnan eriarvoisuus rohkaisee yksilöitä etsimään tilanteita, joissa hyödyn saa itselle, mutta mahdolliset epäonnistumisen kustannukset voi jakaa muille. Yhteiskunta voi kuitenkin ottaa osakemarkkinoilta mallia ja hajauttaa sosiaalisen riskin kaikille pakollisella sosiaalivakuutuksella. Yhteiskunnalla voidaan katsoa olevan parempi kyky kantaa ja hallinnoida riskejä kuin yksilöillä. (Quiggin 2014, 303; Tuomala 2009, 394.)

Kollektiivisen vakuutuksen tarve on kasvamassa väestön ikääntymisen ja globalisaatiokehityksen takia. Ikärakenteen muutos nähdään uhkana hyvinvointivaltion rahoitukselle. Julkista eläkejärjestelmää voidaan pitää eräänlaisena pakkosäästämisen keinona. Julkinen sektori kantaa siten säästämis- ja investointivastuuta. Toisaalta tulojen uudelleenjako vähentää kotitalouksien tuloepävarmuutta ja siten tarvetta yksityiseen säästämiseen. (Kiander & Lönnqvist 2002, 9, 135.)

5.2.4 Julkisen vallan itsehillinnän puute

Kultainen aikakausi päättyi 1970-luvun stagflaatioon. Öljykriisit ovat helppoja tekosyitä tapahtuneelle. Mutta todellisuus on monimutkaisempi ja se ulottuu kauas taaksepäin. Julkisen sektorin budjettivajeet ja toisiaan seuraavat palkan- ja hinnankorotuskierteet olivat seurausta ylimielisyydestä ja julkisen vallan itsehillinnän puutteesta. Stagflaatio todellisuudessa vain heijasteli makroteorian, poliittisten puolueiden ja työväen suunnitelmien vakavaa epäonnistumista. (Quiggin 2014, 52, 170.)

Sosiaaliliberalistinen talousjärjestelmä kohtasi loppunsa, koska sen alkuperäisessä rakenteessa oli valtava suunnitteluvirhe. Vaikka Keynes oli mukana suunnittelemassa Bretton Woods -järjestelmää vuonna 1944, hän oli huolestunut sen toteuttamistavasta. Kansainvälisten kiinteiden vaihtosuhteiden

järjestelmä ei tulisi kestämaan vakavia shokkeja, vaan pienetkin kriisit voisivat johtaa suuriin ongelmiin. Järjestelmän heikkoutena oli kansainvälisen ylijäämän kierrätysmekanismin puute. Mekanismi estäisi systemaattisten ylijäämien ja alijäämien muodostumisen eri maiden välille, jolloin kansainväliseen kauppaan liittyvät epätasapainot voitaisiin pitää kurissa. Ilman mekanismeja shokkien aiheuttama kysynnän lasku valuisi alijäämäm maiden ongelmaksi. (Varoufakis 2013, 62, 90.)

Keynesin näkemys ongelman ratkaisemiseksi olisi ollut kansainvälisen valuuttaunionin perustaminen, mutta amerikkalaiset eivät lämmenneet ehdotukselle. Yhdysvallat tavoitteli nimittäin itse asemaa kaupankäynnin ja globaalien pääomavirtojen hallitsijana. Kukaan ei kuitenkaan osannut aavistaakaan, että seurauksena olisi haitallinen käyttäytymismalli, joka lopulta tuhoaisi loisteliaat suunnitelmat. (Varoufakis 2013, 90–91.)

Nousevan inflaation takia Yhdysvalloilla oli vaikeuksia pitää kullan unssihinta 35 dollarissa. Keynesiläiset keinot menettivät tehoaan inflaatio-odotusten roolin kasvaessa. Kun Yhdysvaltain suuret kulut alkoivat kasaantua, valtion velkaa oli kasvatettava valtavilla summilla. Vuoden 1971 alussa Yhdysvaltain valtion velka oli yli 70 miljardia dollaria, kun kultaa velkojen vastineeksi oli vain 12 miljardin dollarin edestä. Tämä aiheutti muissa Bretton Woods -järjestelmän osapuolissa lisääntyvää huolta. Dollarien täyttäessä maailmanmarkkinoita inflaatiopaineet kasvoivat muissa maissa. Euroopassa oli pakko lisätä liikkeellä olevien omien valuuttojen määriä, jotta kiinteä vaihtosuhte dollariin pysyisi tasaisena. (Quiggin 2014, 119; Varoufakis 2013, 92–93.)

Euroopan valtiot sekä öljyntuottajamaat syyttivät Yhdysvaltoja mahtiaseman rakentamisesta lainarahalla, koska tämä heikensi muiden maiden mahdollisuuksia. Yhdysvalloilla oli kohtuuton etuoikeus painaa halutessaan rahaa ilman mitään rajoitteita. Bretton Woods -järjestelmän luoman oikeuden turvin Ranska ja Iso-Britannia päätyivät lunastamaan Fort Knoxissa säilytetyt kultavarantonsa pois Yhdysvaltain dollareilla. Tämä sai Yhdysvaltain silloisen presidentin raivon partaalle ja Bretton Woods -järjestelmä julistettiin lakkautetuksi. Dollaria ei enää voinut vaihtaa kultaan. (Varoufakis 2013, 93–94.)

Bretton Woods -järjestelmän kiinteiden vaihtokurssien romahtaessa kullan hinta riistäytyi käsistä muiden hintojen ja kurssien seurattessa perässä. Yhtäkkiä öljyn hinta kullassa mitattuna oli vain murto-osa entisestään. Öljyntuottajamaiden järjestö OPEC ryhtyi tietoisesti vahvistamaan öljyn arvoa rajoittamalla raakaöljyn tuotantoa. Tuotantokustannukset nousivat ympäri maailman. Inflaatio

kiihtyi ja työttömyys lisääntyi. Öljyn hinnan nousu on siten nähty perinteisenä selityksenä 1970-luvun stagflaatiolle, jos taustalla vaikuttavat tosiasiat jätetään huomioimatta. (Varoufakis 2013, 96–97.)

Yhdysvalloilla ei ollut mitään tarvetta vastustaa öljyn hinnan nousua, sillä se oli tietoisesti tavoitellut energian ja perushyödykkeiden hintojen maailmanlaajuista nousua. Kauppaa kuitenkin käytäisiin edelleen Yhdysvaltain dollareissa. (Varoufakis 2013, 97–98.)

Kasvaneen alijäämän rahoittamiseksi Yhdysvaltain tavoitteena oli kääntää pääoman globaalien virtausten suunta Wall Streetille. Tällöin Yhdysvaltojen tulisi olla kilpailukykyisempi muihin maihin verrattuna. Tuottavuutta parannettiin työvoimakustannuksia supistamalla ja kilpailijoiden suhteellista asemaa heikennettiin antamalla öljyn hinnan nousta. Lisäksi korkotasoa nostamalla pyrittiin houkuttelemaan ulkomaisia investointeja ja pääomavirtoja Yhdysvaltoihin. (Varoufakis 2013, 98.)

Kultaisen aikakauden viimeiset vuodet kärjistikivät myös tulonjakokiistoja, jotka saivat inflaation riistäytymään lopullisesti käsistä. Ammattiliitot ottivat yhteen finanssimarkkinoiden nousun kiihdyttämän keinottelukapitalismin kanssa. Palkkojen nousu pakotti yritykset hinnankorotuksiin, joista seurasi entistä korkeampia palkkavaatimuksia. Kierre oli valmiina. (Quiggin 2014, 119.)

1970-luvun virheet olisi voitu välttää, jos taloutta olisi ymmärretty paremmin ja yhteiskunnalliset instituutiot olisivat olleet vahvempia (Quiggin 2014, 302).

5.3 Markkinaliberalistisen talousopin lopputulema

5.3.1 Suuri vakauden aika

Rahamäärän kasvun vähenemiseen perustuva monetaristinen rahapolitiikka onnistui laskemaan 1970-luvun inflaatiota lyhyellä aikavälillä. Poliitiikan seurauksena talous kuitenkin vaipui lamaan heti seuraavalla vuosikymmenellä ja työttömyys kasvoi jälleen. Työttömyys luokiteltiin rakenteelliseksi ongelmaksi, mikä keynesiläisen kysynnän säätelyn sijaan vaatisi rakenteellisia uudistuksia. Hyvinvointivaltiota kritisoitiin, koska se aiheutti riippuvuutta valtiosta, heikensi

työnteon kannustimia ja langetti suuria verotaakkoja. Etenkin Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa hyvinvointivaltiota alettiin uudistaa vähentämällä valtion roolia taloudessa, leikkaamalla hyvinvointimenoja ja rajoittamalla ammattiliittojen voimaa. (Mackinnon & Cumbers 2011, 103–104.)

Parin ankean vuosikymmenen jälkeen 1990-luvulla koitti kuitenkin suuri vakauden aika, joka ilmeni teollisuusmaissa erityisenä vaurastumisen ajanjaksona. Tuotannon kasvuvauhti oli 1990-luvulla keskimäärin 3,0 prosenttia. Markkinaliberalismi oli onnistunut tasoittamaan suhdannevaihtelut tietyistä kehityskulun epäoikeudenmukaisuus- ja tehokkuusilmiöistä huolimatta. (Quiggin 2014, 28, 40.)

Talouden vakauttaminen oli yksinkertaista. Se tapahtui täysin keskuspankin säädeltävissä olevan lyhyen koron avulla. Keskuspankkien oletettiin osaavan korkotason muutosten ajoittaminen entistä paremmin, mikä loi pohjan talouden vakaalle kehitykselle. Suhdannevaihteluiden hillitsemisessä tärkeänä pidettiin myös rahoitusmarkkinoiden tehokasta toimintaa, jota edesauttoi rahoitusmarkkinoiden säätelyn purkaminen 1980-luvulla. Pääomien vapaa liike mahdollisti finansioitumisen, jossa pankit ja muut finanssilaitokset hallitsivat taloutta. Finanssipääoma ei kasvanut tuotannossa, vaan sijoitusten arvon noustessa. Uudet rahoitusinstrumentit, kuten pankkikortit ja asuntolainat, mahdollistivat kulutuksen sopeuttamisen tulojen pitkän aikavälin kehitykseen. (Quiggin 2014, 25, 29; Sipilä 2014, 147.)

Markkinaliberalismin ja samalla koko talouden romahdus alkoi Yhdysvalloista syyskuussa 2008. Kriisi koetteli ympäri maailmaa ja sen uhreiksi joutui pankkeja, kokonaisia valtioita sekä useita yrityksiä teollisuuskapitalismin ruumiillistumaa, General Motorsia, myöten. (Quiggin 2014, 88.) Finanssikriisi paljasti markkinaliberalismin epäonnistumisia liittyen erityisesti säätelyn purkamiseen, finanssimarkkinoiden vapauttamiseen sekä henkilökohtaisen velkaantumisen kannustamiseen.

Kriisin seurauksena Euroopassa on koettu pitkä taantumajakso, joka on johtanut julkisen talouden kriisiytymiseen. Hyvinvointivaltion ylläpitoon ei koeta enää olevan varaa, ellei talous palaudu kasvun ja korkean työllisyyden uralle. Markkinaliberalistisin opein on päädytty räätälöimään budjettikuripaketteja julkisen talouden alijäämän vähentämiseksi. Budjettikurilla yritetään kuroa umpeen laman synnyttämää alijäämää joko menoja leikkaamalla tai veroja korottamalla. Budjettikuripolitiikan tarkoituksena on vahvistaa talouskasvua, sillä valtion lainanoton

pienenemisen oletetaan helpottavan yksityisten investointien rahoittamista. (Kiander 2014, 28; Mackinnon & Cumbers 2011, 106; Quiggin 2014, 266–267.)

Talouksien integroituminen ja markkinoiden vapauttaminen ovat lisänneet kansantalouksien kriisiherkkyyttä. Talouskriisit ovat pakottaneet valtioita entistä enemmän ottamaan askelia kohti julkisen sektorin roolin supistamista. Poliitiikan suunnittelua ovat ohjannet ylikansalliset asiantuntijaorganisaatiot, kuten OECD ja IMF, joiden suositukset kehottavat julkisten palveluiden ja monopolien yksityistämiseen ja sosiaaliturvan alentamiseen. (Kiander 2014, 33.)

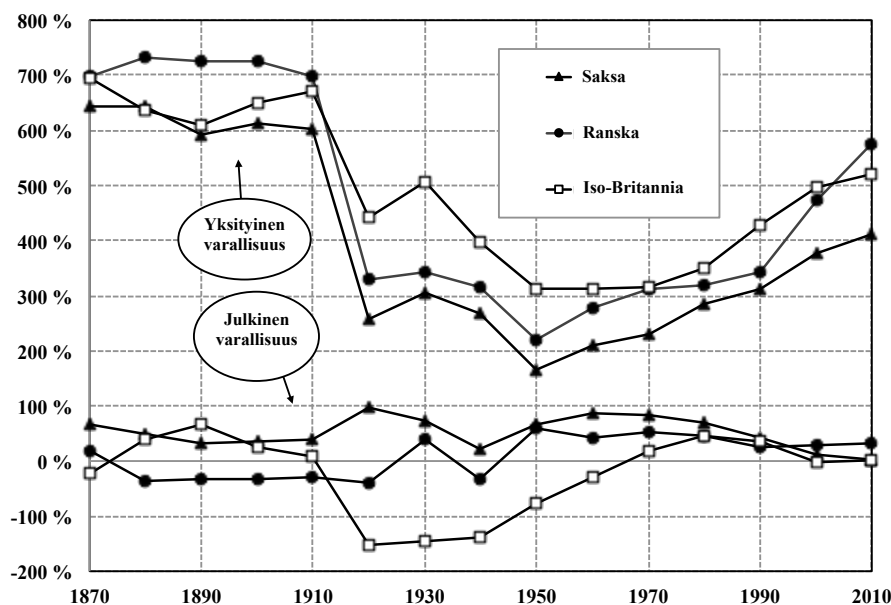
5.3.2 Tuloerot kasvun lähteenä

Hyvinvointitaloustieteen keskeisimmäksi ongelmaksi muodostuneessa tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välisessä ristiriidassa voidaan markkinaliberalistisen näkemyksen mukaan tehdä valinta tasaisemman tulonjaon ja suuremman taloudellisen tehokkuuden välillä. Tehokkuustappioita syntyy yhteiskunnan tavoitellessa hyväksyttävämpää tulonjakoa. Tunnetuin tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden vastakkainasettelu on Arthur Okunin (1975) ajatus vuotavasta ämpäristä. Siirrettäessä rahaa rikkailta köyhille osa summasta häviää matkan varrella esimerkiksi hallinnollisiin kuluihin. Mitä korkeampi on yhteiskunnan hyväksymä vuoto, sitä enemmän eriarvoisuutta kartetaan (Pirttilä & Uusitalo 2010, 60). Tasa-arvotavoitteet ja uudelleenjako saattavat kuitenkin hidastaa talouskasvua, koska ponnistelut tulontasauksen puolesta ovat poissa kasvusta.

Markkinaliberalistisen käsityksen mukaan uudelleenjako, joka ottaa rikkailta ja antaa köyhille, vähentää työvoiman tarjontaa todennäköisesti molemmin puolin ja vahingoittaa siten talouskasvua, koska korkeammat verot ja tulonsiirrot vähentävät työnteon ja investointien kannustimia. Köyhille myönnettäessä tarveharkintaisia etuja työnteon kannustimet vähenevät ja ihmiset passivoituvat. Varakkaammilla ihmisillä korkeampi verotus puolestaan vähentää työnteon ja yrittäjyyden kannustimia. Yksilöiden mahdollisuudet rikastua omalla työllä vähenevät ja sosiaalisen aseman parantaminen käy vaikeammaksi. Korkeat tuloverot saattavat heikentää motivaatiota työuralla etenemiseen. Pääoma- ja yritysverot puolestaan vähentävät säästämistä ja investointeja. Tulonsiirtojen kielteiset vaikutukset työllisyyteen ja säästämiseen hidastavat talouskasvua. (Kiander & Lönnqvist 2002, 141–142.; Korkman 2012, 147–148; Ostry ym. 2014, 4–5, 8, 11.)

Tuloeroja pidetään myönteisinä, koska ne lisäävät todennäköisesti koulutushaluja. Endogeenisen kasvuteorian mukaan inhimillinen pääoma ja teknologia ovat talouskasvun keskeisiä tekijöitä. Uusien pääomahyödykkeiden käyttöönotto selittää palkkaerojen kasvua siltä osin, että niiden käyttö vaatii ammattitaitoisempaa työvoimaa. Monissa teollisuusmaissa onkin havaittu korkeasti koulutetun työvoiman osuuden kasvaneen ja suhteellisen palkan nousseen. Keskeisenä selityksenä pidetään teknisen kehityksen vinoutumista siten, että se suosii koulutetun työvoiman kysyntää suhteessa kouluttamattoman työvoiman kysyntään (Vainiomäki 2012). Uusi kasvuteoria on vaikuttanut eri maiden talouspolitiikkaan siten, että inhimillisen pääoman ja koulutuksen merkitys on korostunut entistä enemmän, samoin elinikäinen oppiminen. Osaava työvoima sekä tutkimus- ja kehitystyö ovat avainasemassa tuottavuuden ja talouden kasvussa. (Kiander & Lönnqvist 2002, 21, 66–68; Kilponen & Santavirta 2002, 2; Mandl ym. 2008, 17, 25–26.)

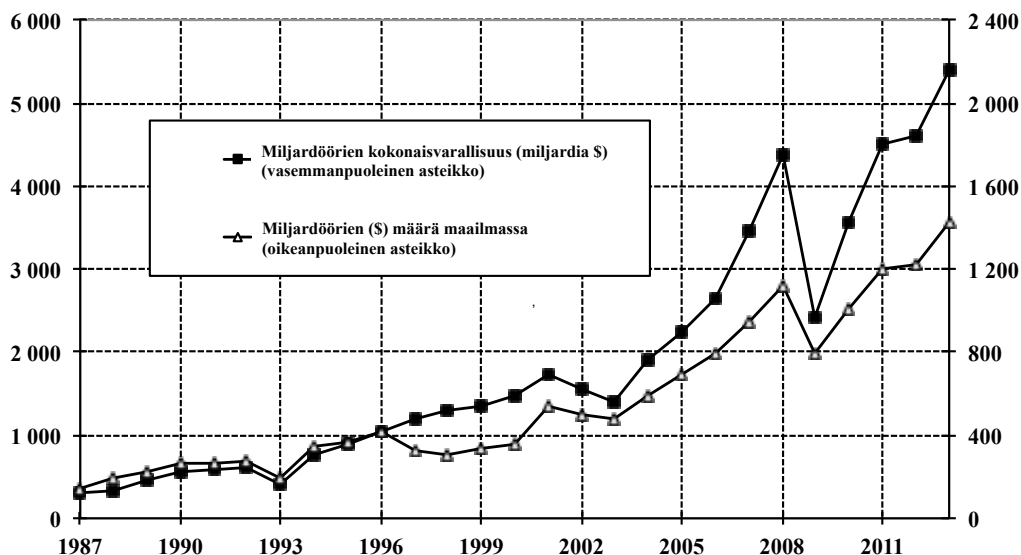
Nopean talouskasvun sanotaan hyödyttävän pienituloisia enemmän kuin välittömien tulonsiirtojen. Nousuveden tulisi nostaa kaikkien veneitä ja rikkauksien tulisi valua yhteiskunnassa alaspäin. Kuvion 12 perusteella voidaankin havaita yksityisen varallisuuden kasvu viime vuosikymmenien aikana suurimmissa Euroopan maissa. Julkisen varallisuuden osuus kansatulosta on sen sijaan ollut tasaisempaa.

Kuvio 12. Julkisen ja yksityisen varallisuuden osuus kansantulosta Saksassa, Ranskassa ja Iso-Britanniassa vuosina 1870–2010. Lähde: <http://piketty.pse.ens.fr/en/capital21c2>.

Suuren vakauden aikakaudella reaali-palkat eivät kuitenkaan ole nousseet samaa tahtia työn tuottavuuden kanssa, jolloin työn tulo-osuus on pienentynyt. Kotitalouksien välinen tulonjako on polarisoitunut eri tekijöistä johtuen. Korkeasuhdanteen myötä tulot ovat kyllä lisääntyneet alimmissa tulonsaajaryhmissä, joita talouden aiempi pysähtyneisyys eniten koetteli. Keskituloisten perheiden tulot ovat kuitenkin kasvaneet varsin maltillisesti. Tulojen kasvu johtuu enemminkin pidemmistä työajoista kuin korkeammista palkoista. Poikkeuksellinen tulojen kasvun aikakausi koskettaa vain pientä vaikutusvaltaista vähemmistöä. Kaikkein rikkaimmat ovat onnistuneet keräämään suurimmat hyödyt, kun pääoman tuoton kasvu on ollut taloudellista kasvua nopeampaa. (Alaja & Suominen 2013, 156; Krugman 2012, 86; Quiggin 2014, 22.)

Kuvio 13 havainnollistaa miljardöörien (Yhdysvaltain dollareissa) määrän kasvun vuosina 1987–2013. Taluslehti Forbesin listauksen mukaan heitä oli vuonna 1987 140 henkilöä ja vuonna 2013 1400 henkilöä. Miljardöörien varallisuus kasvoi samalla ajanjaksolla 5400 miljardiin Yhdysvaltain dollariin. Piketty (2014) mukaan perityn omaisuuden merkitys vaurastumiselle on huomattavampaa kuin perustyönteon vaikutus. Toki hän tunnustaa myös huippupalkkojen merkityksen.

Kuvio 13. Forbesin dollarimiljardöörit ja heidän varallisuus vuosina 1987–2013. Lähde: <http://piketty.pse.ens.fr/en/capital21c2>.

Globaalin markkinatalouden mahdollisuuksia pystyvät hyödyntämään parhaiten kyvykkäät menestyjät. Henkinen pääoma, hyvä tulotaso ja kertynyt varallisuus kertaantuvat kyvykkäiden menestyjien perustaessa perheitä keskenään. Samaan tapaan periytyy myös huono-osaisuus

jakauman toisessa päässä. Kehityksen seurauksena saattaa muodostua kasvaneiden taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja terveydellisten erojen yhteiskunta. (Kiander 2014, 35.)

5.3.3 Globalisaatio ja riskin hajauttaminen

Viime vuosikymmenten globalisaatiokehitys on lisännyt talouskasvua ja kansalaisten elintasoja. Talouskasvu on ollut nopeampaa avoimissa talouksissa, joissa on poliittisesti vakaat olosuhteet ja toimiva infrastruktuuri. Teknologian kehitys on johtanut globalisaation syvenemiseen ja sen myötä toimintaympäristö on muuttunut entistä kilpailullisemmaksi. Hyödykemarkkinat ovat yhdentyneet ja pääoman, yritystoiminnan sekä korkeasti koulutetun työvoiman liikkuvuus on lisääntynyt. Tuotantoa on eriytetty tai ulkoistettu ulkomaille kilpailualueiden hyödyntämiseksi. Tuotannontekijöiden liikkuvuus on johtanut verokilpailuun niin yritysverokannoissa kuin tuloverotuksissakin. Yritys- ja pääomatuloverojen välttäminen on helpompaa globalisoituvassa maailmassa. Yritysverokantoja onkin laskettu, koska niiden vaikutus verokertymään on pieni. Verotuksen painopisteet ovat siirtyneet pääomatuloista työtuloihin ja kulutukseen. (Kiander & Lönnqvist 2002, 173–175; Korkman 2012, 112, 116–117.)

Globaali talous on tuottanut hallitsemattomia riskejä aivan toisessa mittakaavassa kuin kehittyneiden maiden yksittäiset kansalliset taloudet. Talouden globalisaatio, demokratia ja kansallinen itsemäärääminen eivät sovi yhteen (Sipilä 2014, 148).

Suuri vakauden aika ja suuri riskinsiirto ovat kulkeneet käsi kädessä. Rahoitussektorin vapauttamisen ja vahvistumisen myötä kansainväliset rahoitusmarkkinat ovat korostaneet riskien hajauttamista ympäri maailmaa. Riskien oletettiin olevan hallinnassa ilman valtioiden väliintuloa, koska eri maiden taloudelliset vaihtelut kumoaisivat toistensa vaikutuksen. Riittäväksi toimenpiteeksi riskeiltä suojautumisessa pidettiin sijoittajien hajautettuja osakesalkkuja ja pääoman vapaata liikkuvuutta suurimpien tuottojen perässä. Riskinkantovastuu siten siirtyi kotitalouksien harteille. (Quiggin 2014, 29–31.)

Yhteiskunnan riskinkantokehityksen suunnan kääntyessä hyvinvointivaltion tarjoamaa kollektiivista turvaa korvattiin omavastuun korostamisella. Vaikka suuren vakauden aikana kokonaistaloudelliset indikaattorit näyttivät paremmilta kuin koskaan, kohtasivat yksilöt ja perheet kasvavia riskejä. Joustavien työmarkkinoiden myötä tulot heilahtelivat ja epävarmuus lisääntyi. Riskien ja tulojen

vaihtelun kasvaessa myös tuloerot lisääntyivät. Riskeihin suhtautumisen muutos näkyi myös ympäristöriskien, kuten ilmastonmuutoksen, hoitamisen haastavuutena. (Kiander 2014, 28; Quiggin 2014, 31, 42.)

5.3.4 Pankkisektorin itsehillinnän puute

Suuri vakauden aika päättyi maailmanlaajuiseen finanssikriisiin. Makrotalouden teoriakehikot kannustivat suhtautumaan suopeasti kriisiin johtaneeseen kehitykseen. Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi johti rahoitusalan säätelyn purkamiseen, kansainvälisten pääomanvirtojen kontrollin poistamiseen ja finanssisektorin valtaisaan laajenemiseen. Kansantalouden ulkoista tasapainoa ei myöskään sovi sivuuttaa, sillä kuten historia on jo opettanut, koituu suurista vaihtotaseista ongelmia niiden johtaessa yksityisen ja julkisen velan kestävämpään kasvuun. (Quiggin 2014, 56, 72, 150.)

Vuoden 2008 romahduksen syynä voidaan pitää pankkisektorin itsehillinnän puutetta. Pankit joutuivat pulaan, koska maksimaalista voittoa jahdatessaan, ne kompastuivat omaan luomukseensa riskittömänä pidetystä riskistä. (Varoufakis 2013, 6.)

Mielikuvan vakaudesta ja tasaisesta kasvusta sai aikaan Yhdysvaltain talouden alijäämä, joka vuosikymmenten ajan imi itseensä muiden talouksien, kuten Saksan, Japanin ja Kiinan ylijäämätuotteet ja pääoman. Lähes 70 prosenttia näiden maiden voitoista siirrettiin Wall Streetin kautta takaisin Yhdysvaltoihin. Maahan virtaava pääoma muutettiin suoriksi investoinneiksi, osingoiksi, rahoitusinstrumenteiksi, veloiksi sekä pankkiirien taskurahoiksi. Globaali tasapainotila oli todellisuudessa maailmanlaajuista epätasa-arvoa ja maailman talouden hallittua hajottamista epäsymmetrisine rahoitus- ja kauppavirtoineen. (Varoufakis 2013, 22–23.)

Suurin puhallus kohdistui kenties asuntojen hintoihin. Aikana, jolloin asuntojen ikuinen arvonnousu vaikutti todellisuudelta, muodostui omistusasumisesta tavallisten ihmisten ainoa realistinen mahdollisuus kartuttaa varallisuutta. Ulkomaiset pääomavirrat, kotimarkkinavoitot sekä lainansaannin helpottuminen nostivat asuntojen hintoja entisestään. Miljoonat amerikkalaiset päätyivät ottamaan asuntolainoja, minkä jälkeen asuntoja vastaan nostettiin lisää lainaa muiden, lähinnä maahantuotujen hyödykkeiden rahoittamiseksi. Yksityinen velka kasvoi ennätysnopeasti. (Varoufakis 2013, 127–128.)

Ironiseksi tilanteen tekee se, että inflaation tiedettiin olevan sivilisaation vihollinen, mutta asuntojen hintojen kohdalla sitä ylistettiin. Asuntojen hintojen nousuun liittyy lisäksi ristiriita. Asunnon arvo nimittäin realisoituu vasta, kun asunto myydään ja ollaan valmiita muuttamaan toiseen maahan, pienempään asuntoon tai vähemmän arvostetulle alueelle. Nimellisarvon nousu sai kuitenkin ihmiset ottamaan lisää lainaa kasvavien kulujensa rahoittamiseksi. (Varoufakis 128–129.)

Investointipankit vaistosivat rahantekomahdollisuuden ja kahmivat arvopapereita, jotka perustuivat riskilainoilla tuottoa tehneiden asuntoluotottajien myöntämiin lainoihin. Sosiaalisten asuntoluotottajien, kuten Fannie Maen ja Freddie Macin, markkinaosuuksien pienentyessä niiden ainoaksi vaihtoehdoksi jäi laajentuminen korkeariskisille subprime -luottomarkkinoille. Köyhimpien ihmisten lainaehdot pystyttiin pitämään maltillisina lainasopimusten jälleenrahoitettavuuden luomien vakuutuksien turvin. Lainanottajien luottokelpoisuuden valvominen väheni, koska asuntovelkojen arvopaperipaketointi suojasi pankkeja velallisten maksukyvyttömyysriskeiltä. (Quiggin 2014, 86.)

Asuntovakuudellisten arvopapereiden kysynnän kasvua seurasi suuri joukko erilaisia finanssi-innovaatioita. Asuntovakuudellisten arvopapereiden salkku oli mahdollista muuttaa vakuudellisten niputettujen CDO-velkakirjojen (engl. collateralized debt obligation) avulla arvopaperisarjaksi, joka tuottaisi voittoa asuntomarkkinoiden paikallisesta hiljenemisestä huolimatta. Uusien finanssikeksintöjen oletettiin olevan riskittömiä, sillä riskin hajauttamisen luultiin poistaneen tappioiden vaarat. Finanssisektorilla oli siten mahdollisuus luoda riskittömiä riskejä. Riskittömyyteen uskoen rahoittajat loivat uudenlaista velkaa ja rakentelivat verkostopyramideja. Pankkiirit voitelivat luottoluokittajia, jotta liikkeelle laskettujen CDO-velkakirjojen AAA-luokitus pysyisi. Kannusteet tähän oli huikeat, sillä mitä enemmän AAA:n CDO-velkakirjoja ostettiin luottorahalla, sitä enemmän rahaa tehtiin. Mitä useampi sijoittaja saatiin vakuutetuksi, sitä enemmän rahaa kaikki osalliset ansaitsivat. Finanssisijoittajille unelma henkilökohtaisista pankkiautomaateista oli käymässä toteen. (Quiggin 2014, 86; Varoufakis 2013, 5, 8, 14.)

Suuren vakauden aikana raha tuntui kasvavan puissa. Perinteiset tuotteita valmistavat yhtiöt vaikuttivat vanhanaikaisilta, eivätkä ne voineet mitenkään kilpailla tuloista Wall Streetia vastaan. Tästä syystä monet halusivat liittyä mukaan ja muun muassa General Motors päätyikin johdannaismarkkinoille salliessaan aluksi rahoitusosastonsa järjestää lainoja vähävaraisille asiakkailleen. Dollareita virtasi sisään ja rahoituspalveluista muodostui yhtiön tuottoisin osasto. Kannattavuus rakennettiin fyysisten tuotteiden sijaan rahoituspalveluiden varaan. Uusien

rahoitusinstrumenttien myötä yksityisesti liikkeelle lasketun rahan määrä kasvoi räjähdysmäisesti. Rahan tarjonta oli siten annettu yksityisille rahoituslaitoksille ja monetaristisen rahateorian varoitukset rahamäärän kasvusta oli unohdettu. Loputon tarjonta piti korkotason matalalla, mikä kasvatti varallisuuskuplaa entisestään. Päättäjät olivat tulleet riippuvaiseksi uudenaikaisen valuutan vallasta. (Varoufakis 2013, 131–132.)

Vaurauden valumavaikutushypoteesi paljastui suureksi huijaukseksi. Empirian perusteella rikkaiden kasvava varallisuus ja veroalennukset eivät koskaan valuneet köyhempien iloksi. Pikemminkin tapahtui johdannaismarkkinoiden aiheuttamaa vaurauden nousuvaikutusta. Köyhille myönnettyjen lainojen arvopaperistuminen ja niiden uudelleen myyminen tuottivat muhkeita voittoja. Rikas vähemmistö oli keksinyt uuden tavan vaurastua lisää käymällä kauppaa papereilla, jotka kokosivat yhteen yhteiskunnan köyhälistön unelmat, pyrkimykset ja väistämättömän epätoivon. (Varoufakis 2013, 135.)

5.4 Yhteenveto

Tutkielman keskeiset tulokset sosiaaliliberalistisen ja markkinaliberalistisen taloustieteen eroavaisuuksista on kerätty 4E-kehikon mukaiseen taulukkoon 2. Kehikossa tarkastellaan talouksia makrotalouden, tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja vaikuttavuuden näkökulmista. Nämä teemat heijastelevat myös julkistalouden perustehtäviä yhteiskunnassa.

Taulukko 2. Sosiaaliliberalistinen ja markkinaliberalistinen taloustiede 4E-kehikossa.

4E	Sosiaaliliberalistinen taloustiede	Markkinaliberalistinen taloustiede
<p>ECONOMY</p> <p>makrotalous</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Keynes: taantumukset johtuvat kokonaiskysynnän vähyydestä • Elvyttävä talouspolitiikka vastasyklistä ja kysyntää tukevaa <ul style="list-style-type: none"> - rapo: korkotason säätely - fipo: julkiset investoinnit • IS–LM-malli • Täystyöllisyystavoite <ul style="list-style-type: none"> - pakotettu työttömyys - Phillips-käyrä: työttömyys & inflaatio 	<ul style="list-style-type: none"> • Say: tarjonta luo kysyntänsä • Monetaristinen rapo: <ul style="list-style-type: none"> - rahamäärän kasvu → inflaatio - IS–MP–IA-malli & inflaatiotavoite • Rationaaliset odotukset <ul style="list-style-type: none"> - julkinen kulutus nostaa veroja • Reaaliset suhdannevaihtelut <ul style="list-style-type: none"> - fipo ja rapo hyödyttömiä • Joustavat työmarkkinat <ul style="list-style-type: none"> - vapaaehtoinen työttömyys
<p>EFFICIENCY</p> <p>resurssien tehokas allokaatio</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Markkinoiden tehokkuusehdot eivät toteudu • Julkinen sektori korjaa markkinoiden epäonnistumisia → paretoparannus <ul style="list-style-type: none"> - kilpailun puute - ulkoisvaikutukset - julkishyödykkeet - epätäydellinen informaatio • Lainsäädäntö, verot & tukipalkkiot 	<ul style="list-style-type: none"> • Kilpailumarkkinoiden pareto- tehokkuus • Tehokkaiden markkinoiden hypoteesi <ul style="list-style-type: none"> - hinnat sisältävät kaiken informaation - investoinnit ohjautuvat oikein • Minimaalinen valtio <ul style="list-style-type: none"> - laki, järjestys, puolustus - yksityiset omistusoikeudet • Julkisen sektorin epäonnistuminen <ul style="list-style-type: none"> - poliittisten päätösten epätäydellisyys - velkaantuminen - heikot kannustimet
<p>EQUITY</p> <p>oikeudenmukaisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lopputulosten tasa-arvo <ul style="list-style-type: none"> - positiivinen vapauskäsitys - sosiaalisten riskien vakuuttaminen • Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria <ul style="list-style-type: none"> - maxmin-periaate: yhteiskunnan asetettava huonoimmassa asemassa olevat etusijalle • Senin kyky toimia • Vertikaalinen oikeudenmukaisuus tulonjaossa <ul style="list-style-type: none"> - rikkailta köyhille - vakuutus eri elämänvaiheesta toiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisuuksien tasa-arvo <ul style="list-style-type: none"> - negatiivinen vapauskäsitys • Nozickin oikeudenmukaisuusteoria <ul style="list-style-type: none"> - yhteiskunnan tulonjakauma on oikeudenmukainen, kun jokaisen omaisuus on oikeudenmukaista • Utilitarismi <ul style="list-style-type: none"> - hyvinvoinnin maksimoinnin periaate • Horisontaalinen oikeudenmukaisuus verotuksessa <ul style="list-style-type: none"> - samanlaisten samanlainen kohtelu - verotuksen tehokkuustappiot - tuloerot → vaurauden valumavaikutus
<p>EFFECTIVENESS</p> <p>vaikuttavuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kultainen aikakausi 1940–1970 <ul style="list-style-type: none"> - tuotannon kasvu 4,3 % - täystyöllisyys • Eriarvoisuuden väheneminen <ul style="list-style-type: none"> - palkkojen kasvu - keskiluokkaistuminen • Hyvinvointivaltion rakentuminen <ul style="list-style-type: none"> - tulonjako kasvun lähteenä: verotus, julkiset palvelut, sosiaaliturva - vakuutus kurjuutta vastaan • Julkisen sektorin itsehillinnän puute <ul style="list-style-type: none"> - Bretton Woods -järjestelmän romahtaminen - stagflaatio 	<ul style="list-style-type: none"> • Suuri vakauden aika 1990–2008 <ul style="list-style-type: none"> - stagflaation voittaminen - tuotannon kasvu 3 % - säätelyn purkaminen • Tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden välinen ristiriita <ul style="list-style-type: none"> - uudelleenjako haittaa talouskasvua • Eriarvoisuuden lisääntyminen <ul style="list-style-type: none"> - tuloerot kasvun lähteenä - yksityisen varallisuuden nousu - riskin siirto • Pankkisektorin itsehillinnän puute <ul style="list-style-type: none"> - riskittömät riskit - finanssikriisi

Sosiaaliliberalistinen taloustiede on saanut alkunsa 1930-luvun suuren laman myötä. Keynesin suhdanneteoria nostaa aktiivisen raha- ja finanssipolitiikan keskeiseen asemaan, sillä taantumien nähdään johtuvan kokonaiskysynnän vähydestä. Kysyntää voidaan tukea korkotasoa säätelemällä ja julkisia investointeja lisäämällä. Keynesiläisen talousteorian perusolemukselta on tapana hahmotella IS–LM-mallin kautta, joka kuvaa hyödyke- ja rahamarkkinoiden yhtäaikaista tasapainotilaa. Makrotalouspolitiikalla tähdätään täystyöllisyystavoitteeseen, minkä kääntöpuolena kuitenkin törmätään kasvavaan inflaatioon.

Sosiaaliliberalistinen talousajattelu tunnustaa markkinoiden epätäydellisyydet, eivätkä ensimmäisen hyvinvointiteoreeman edellyttämät markkinoiden tehokkuusehdot päde. Talouden tehokkuutta voidaan lisätä julkisen sektorin avulla. Näin saavutetaan paretoparannus alkuperäiseen tilaan nähden. Lainsäädännön avulla voidaan puuttua monopolien haitallisiin vaikutuksiin ja epätäydellisen informaation ongelmiin. Lisäksi verotuksen ja tukipalkkioiden avulla voidaan ohjata ulkoisvaikutuksia haluttuun suuntaan. Julkishyödykkeet nähdäänkin positiivisina ulkoisvaikutuksina.

Riittäväälle kokonaiskysynnälle luodaan parhaimmat edellytykset lopputulosten tasa-arvon kautta. Keynesin mukaan hyvän yhteiskunnan merkkejä ovat yksilönvapaus, talouden tehokkuus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Positiivinen vapauskäsitelmä takaa yhteiskunnan jäsenille tietyt perusoikeudet varallisuudesta riippumatta. Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian mukaan yhteiskunnan tulee asettaa heikompiosaiset etusijalle. Sen on puolestaan laajentanut hyödyn ja vapauskäsitelmän koskemaan toimintamahdollisuuksia. Tulonjaossa noudatetaan vertikaalista oikeudenmukaisuutta, jolloin on hyväksyttävää tasata erisuuruisia tuloja. Verotus kohdistetaan etenkin tuloihin, joiden määrään yksilön käyttäytymisellä on vähän vaikutusta. Koska yhteiskunta vakuuttaa sosiaalisten riskien varalta, tapahtuu uudelleenjakoa myös elämän eri vaiheiden välillä.

Kultainen aikakausi on tulosta sosiaaliliberalistisista tavoitteista. Maailmansotien jälkeinen talouskasvu ja täystyöllisyys ovat tukeneet toinen toisiaan. Vastasyklinen talouspolitiikka onnistui tasoittamaan suhdannevaihteluita pitkän nousukauden ajan. Hyvinvointivaltioiden rakentaminen aloitettiin; julkis palvelut lisäsivät hyvinvointia ja sosiaaliturva suojasi riskeiltä. Tuloerot tasoittuivat ja keskiluokka kasvoi. Kultainen aikakausi päättyi kuitenkin julkisen vallan itsehillinnän puutteeseen, josta seurasi vakava stagflaatio. Keynesiläiset talousopit eivät enää tehonneet globalisoituneessa maailmassa, jossa inflaatio-odotukset ottivat aiempaa suurempaa roolia.

Markkinaliberalistisen taloustieteen nousu tapahtuu 1970-luvun stagflaation seurauksena. Sayn lain mukaan tarjonta luo kysyntänsä, jolloin aktiivinen suhdannepolitiikka ei ole tarpeellista. Monetaristisessa rahapolitiikassa pyritään rahan määrän vakaaseen kasvuun inflaation hillitsemiseksi. IS–MP–IA-mallissa otetaan huomioon myös korkotaso inflaatiotavoitetta säätäessä. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna rahapolitiikalla ei ole vaikutusta reaaliuuttujiin. Pysyvä muutos havaitaan vain inflaatioissa. Rationaalisia odotuksia käsittelevän teorian mukaan rationaaliset yksilöt huomioivat päätöksiä tehdessään julkisen kulutuksen olevan siirrettyä verotusta. Yksityinen kysyntä supistuu tällöin julkisen kysynnän kasvun johdosta. Reaalisten suhdannevaihteluiden teoria korostaa reaalitalouden ilmiöitä suhdannevaihteluiden lähteenä. Suhdannesykliin ei voida vaikuttaa, jolloin finanssi- ja rahapolitiikka hylätään kokonaan. Joustavilla työmarkkinoilla työttömyys on vapaaehtoista oman valinnan tulosta. Työntarjonta luo työnkysynnän.

Resurssien tehokas allokaatio perustuu kilpailullisten markkinoiden tasapainoon, joka toteuttaa myös ehdon paretotehokkuudesta. Markkinaliberalismin keskeisimmän opin, tehokkaiden markkinoiden hypoteesin mukaan hinnat sisältävät kaiken olennaisen tiedon talouden toiminnasta. Tällöin talouden investoinnit ohjautuvat yhteiskunnassa tehokkaimmalla tavalla. Julkiselle sektorille nähdään tarpeellisena vain minimaalinen rooli lain, järjestyksen ja omistusoikeuksien turvaajana, sillä julkinen valta epäonnistuu poliittisia päätöksiä tehdessään. Muut perustelut laajempaa julkista sektoria vastaan liittyvät kannustinloukkujen ja velkaantumisen ongelmiin.

Oikeudenmukaisuus perustuu negatiivisen vapauskäsitteilyn luomaan mahdollisuuksien tasapainoon. Nozickin mukaan yhteiskunnan tulonjakauma on oikeudenmukainen silloin, kun se perustuu omaisuuden oikeudenmukaisuuteen. Utilitarismi pyrkii maksimoimaan yhteiskunnan kokonaishyvintä. Horisontaalisen verotusperiaatteen mukaan eri markkinaosapuolia tulee kohdella samalla tavalla. Tehokkuustappioiden takia pitkälle menevää tulojen uudelleenjakoa pidetään haitallisena. Vauraudenvalumavaikutushypoteesin mukaan talouskasvu tulisi hyödyttämään myös vähävaraisimpia.

Suuri vakauden aika ilmensi markkinaliberalistisia tavoitteita. Stagflaation jälkeinen talouskasvu oli seurausta rahoitusmarkkinoiden säätelyn purkamisesta ja arvopaperipörssin noususta. Uusien rahoitusinstrumenttien myötä finanssisektorin rooli korostui taloudessa ja riskinkantovastuu siirtyi kansalaisten harteille. Yksityinen varallisuus kasvoi, mutta se kasautui pääasiassa rikkaimmille ihmisille. Suuri vakauden aika päättyikin finanssisektorin ahneudesta seuranneeseen finanssikriisiin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Taloustieteen valtavirtaiset koulukunnat heijastelevat vahvasti omia aikakausiaan. Niillä on erilaiset talouspoliittiset tavoitteet sekä käsitykset tehokkuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Tutkielmassa on pyritty selvittämään julkistalouden näkökulmasta, millaisista koulukunnista sosiaaliliberalistisessa ja markkinaliberalistisessa taloustieteissä on kysymys. Talousoppeja tarkastellaan niiden koko elinkaaren ajalta. Tutkielman punaisena lankana toimii 4E-kehikko, jonka avulla on pyritty löytämään vastaukset makrotalouden, tehokkuuden, oikeudenmukaisuuden ja vaikuttavuuden kysymyksiin. Kehikko pakottaa selkeään ajatteluun ja se lokeroi eri teorit omille paikoilleen, jolloin tutkimusongelmat pystytään ratkaisemaan vaihe vaiheelta.

Ensin on tarkasteltu makrotalousteorian kehitystä ja sen ilmenemistä eri aikakausien suhdannepolitiikassa. Sosiaaliliberalismissa pyritään keynesiläisin opein saavuttamaan täystyöllisyyden takaava kokonaiskysynnän taso, kun taas markkinaliberalismissa luotetaan enemmän tarjontapuolen ratkaisuihin ja työmarkkinoiden joustavuuteen. Seuraavaksi on käsitelty talouden tehokkuutta ja voimavarojen kohdentumista ensimmäisen hyvinvointiteoreeman näkökulmasta. Sosiaaliliberalistinen taloustiede korostaa julkisen sektorin roolia markkinoiden epätäydellisyyksien korjaajana. Markkinaliberalismi puolestaan perustuu markkinoiden tehokkuuteen, jolloin julkisen sektorin rooli jää paljon pienemmäksi. Oikeudenmukaisuuden kappaleessa on perehdytty toisen hyvinvointiteoreeman kautta eriarvoisuuteen ja tulonjakotavoitteisiin. Sosiaaliliberalismi perustuu lopputulosten tasa-arvoon ja markkinaliberalismi mahdollisuuksien tasa-arvoon. Lopuksi näiden teemojen yhteisvaikuttavuutta on tarkasteltu lopputulemien eli kultaisen aikakauden ja suuren vakauden ajan näkökulmista.

Verrattuna aiempaan tutkimukseen ja kirjallisuuteen, on tutkielmassa onnistuttu tiivistämään varsin selkeästi keskeiset tulokset. 4E-kehikko onnistuu havainnollistamaan oppisuuntien perustana olevat teorit ja merkittävimmät ristiriidat. Taulukko toimii apuna muodostettaessa mielikuvaa sosiaaliliberalistisen taloustieteen ja markkinaliberalistisen taloustieteen perusluonteista. Oppisuunnat näyttävät suhtautuvan vastakkaisista näkökulmista julkistalouden tehtäviin, ja julkisen sektorin roolia perustellaan molemmin puolin taloudellisista ja hyvinvointiteoreettista näkökulmista. Eroavaisuudet koulukuntien välillä kumpuavat etenkin erilaisista ideologisista

näkemyksistä. Vaikka tutkielman tuloksena saadaan vastakkainasettelu sosiaaliliberalistisen ja markkinaliberalistisen taloustieteen perusteista, täytyy kuitenkin pitää mielessä, että se on vain pelkistetty kuvaus todellisuuden monimutkaisesta kokonaisuudesta.

Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä onnistui keräämään teoreettisen perustan aihealueiden tarkastelulle. Kultaisen aikakauden ja suuren vakauden ajan tarkastelu sen sijaan perustuu enemmän empiriaan. Kokonaisvaikutuksen tarkastelussa otetaankin huomioon aikakausiensa talouskasvu ja eriarvoisuustilanne, sekä analysoidaan talousoppien kriiseihin johtaneita tekijöitä. Vaikka talouskasvua pidetään keskeisenä menestystä kuvaavana mittarina, jättää se kuitenkin huomioimatta ihmisten kokeman hyvinvoinnin. Se ei myöskään kerro, millaisin panoksilla kasvu on saavutettu tai miten varallisuus on jakautunut.

Oma hyvinvointi ei ole absoluuttista, vaan se käsitetään suhteessa muihin. Tämän perusteella oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointia voidaan arvioida esimerkiksi tuloerojen perusteella. Tutkimusta voisi kehittää vielä tältä osin eteenpäin ja tarkastella ajanjaksoja erilaisten mittareiden valossa. Jatkotutkimuksissa taloudellista kasvua voisi tarkastella esimerkiksi aidon kehityksen indikaattorin (engl. genuine progress indicator, GPI) avulla. Indikaattori nostaisi paremmin esiin piilotettuja kustannuksia ja tehottomuuksia. Jos puolestaan luotetaan siihen, että ihmiset ovat oman hyvinvointinsa parhaita asiantuntijoita, voidaan aihetta tarkastella onnellisuustutkimuksilla ja subjektiivisen hyvinvoinnin mittauksilla.

Ymmärtääksemme nykyistä taloustilannetta ja suunnitellaksemme tulevaisuutta on hyvä katsoa taaksepäin ja ottaa oppia taloushistorian syy- ja seuraussuhteista. Krugmanin (2012, 56) sanoin: ”Tärkein ajattelun muutos finanssikriisin jälkeen onkin ollut se, että menneiden aikojen kansantaloustieteilijöiden ideoita arvostetaan jälleen.” Tällä hän tarkoittaa keynesiläisten oppien toimivuutta nykyisessäkin taloustilanteessa.

Bretton Woods -järjestelmän romahtaminen oli sosiaaliliberalistisen aikakauden lopun alkua. Maailmantalouden epätasapainot ja julkisen vallan itsehillinnän puute laukaisivat tapahtumaketjun, jonka seurauksena inflaatio nousi ja talous pysähtyi. Lähes 40 vuotta myöhemmin markkinaliberalismi törmäsi omaan loppuunsa Yhdysvaltain alijäämäisyyden aiheuttaman kauppavirtojen epätasapainon seurauksena. Tällä kertaa pankkisektori oli kadottanut itsehillintänsä luodessaan riskittöminä pitämiään uusia finanssi-instrumentteja. Asuntojen hintakuplan puhjetessa ja taantuman iskettyä pankkien luottotappiot kasvoivat, ja finanssikriisi oli valmis. Kriisi ei

kuitenkaan jäänyt tähän vaan luotonannon tyrehtyessä, taantuman syvetessä ja verotulojen vähetessä siitä muodostui julkisen talouden velkakriisi, joka on Euroopan maissa jalostunut edelleen luottamuskriisiksi. Euromaissa tilannetta entisestään pahentaa kansallisen rahapolitiikan puute.

Mitä tästä opimme? Molemmat kriisit ovat seurausta ahneudesta ja kansantalouksien tilinpitojen epäsymmetriasta. Ylpeys käy lankeamuksen edellä. Quiggin (2014, 52) tiivistääkin: ”Hetkellinen onnistuminen aiheuttaa ylimielisyyttä, ja ylimielisyys saa unohtamaan historian opetukset: resurssit ovat aina rajallisia, budjettien on lopulta asetettava tasapainoon sekä palkat ja muut tuotannontekijätulot eivät voi pitkäaikaisesti ylittää tuotannon reaaliarvoa.”

Taloustiede kehittyi koko ajan ja se oppii paremmin selittämään reaalisia ilmiöitä. Taloustieteilijöiden näkemykset ovat aina olleet suuressa roolissa talouspoliittisia suosituksia tehtäessä. Valtavirtainen koulukunta näyttää vaihtuvan kerta toisensa jälkeen. Minkään oppisuunnan valta-asema ei vaikuta ikuiselta. Viimeisen sadan vuoden aikana on koettu kaksi erilaista elinkaarta alkuineen, hohdokkaine eloineen ja surkeine loppuineen. Romahdus näyttää iskevän, kun sitä vähiten odotetaan. Uudelle oppisuuntaukselle olisi nyt tilausta. Kenties taloustiede, joka perustuisi enemmän ihmisten käyttäytymiseen, pystyisi täyttämään nämä saappaat. Esimerkiksi hyvinvointitalous pohjautuu uudenlaiseen, nykyistä parempaan ymmärrykseen sekä hyvinvoinnista että taloudesta (Särkelä ym. 2014). Tässä talous nähdään vain työkaluna tavoiteltaessa hyvää elämää ja hyvinvointia sekä hyvinvoinnin oikeudenmukaisempaa jakautumista. Taloudellisen toiminnan tulosten arvioimisessa sivutaan muita yhteiskuntatieteitä eettisten ja moraalisten kysymysten muodossa. Taloudellinen kasvu ja hyvinvointijärjestelmät ovat siten kytköksissä toisiinsa.

Seuraavan taloustieteen valtavirtaisen koulukunnan kannattaa ottaa oppia historiasta ja välttää kompastumasta omaan ylimielisyyteen. Putkinäkö ja oman edun tavoittelu näyttävät päättyvän aina yhteiskunnan kannalta epäsuotuisasti. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tulojen, varallisuuden ja hyvinvoinnin jakautumiseen talouskasvua ja tehokkuutta unohtamatta. Kun talouskasvun hedelmistä pääsee nauttimaan entistä suurempi joukko, on sen tavoittelua helpompi perustella suurelle yleisölle. Ympäristö tulee muuttumaan haastavampaan suuntaan lisääntyvän individualismin ja jo itsestäänselvyysnä pidettävän globaalin integroitumisen takia. Näkökulman laajentaminen kannattaa.

LÄHTEET

Ahokas, J. & Holoppa, L. (2014). *Rahatalous haltuun: irti kurjistavasta talouspolitiikasta*. Helsinki: Like. ISBN: 978-952-01-1023-9.

Alaja, A. & Suominen, E. (2013). *Taloutta työväelle*. Helsinki: Into. ISBN: 978-952-264-204-2.

Arrow, K.J. (1951). *Social Choice and Individual Values*. New York: Wiley.

Bailey, S.J. (2004). *Strategic Public Finance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan. ISBN: 978-0-333-92221-7.

Barro, R.J. (1974). Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*, 82, no. 6, 1095-1117.

Burda, M. & Wyplosz, C. (2005). *Macroeconomics: a European text*. (4th ed.). Oxford: Oxford University Press. ISBN: 0-19-926496-1.

Cowell, F.A. (2004). *Microeconomics: principles and analysis*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-926777-4

Fama, E. (1965). The Behavior of Stock-Market Prices. *The Journal of Business*, 38, no. 1, 34-105.

Fama, E. (1970). Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work. *Journal of Finance*, 25, no. 2, 383-417.

Friedman, M. (1968). The Role of Monetary Policy. *The American Economic Review*, 58, no. 1, 1-17.

Gordon, S. (1976). The New Contractarians. *Journal of Political Economy*, 84, no. 3, 573-590.

Harisalo, R. (2014). Hyvinvointivaltion kriittinen analyysi. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. (toim.) *Hyvinvointitalous*. Helsinki: SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry. ISBN: 978-952-6628-08-0.

Hautamäki, A. & Oksanen, K. (2014). Hyvinvointiyhteiskunnan uudistaminen kestävän innovaation keinoin. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. (toim.) *Hyvinvointitalous*. Helsinki: SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry. ISBN: 978-952-6628-08-0.

Hayek, F.A. (1998). *Kohtalokas ylimieli*. Jyväskylä: Gummerus. ISBN: 951-884-125-X.

Hicks, J.R. (1937). Mr. Keynes and the "Classics": A Suggested Interpretation. *Econometrica*, 5, no. 2, 147-159.

Hjerppe, R. & Hjerppe, R. (2007). Suomalainen hyvinvointivaltio: kehitys, kiistat ja tulevaisuus. Teoksessa V. Heinonen, M. Jäntti & J. Vartiainen (toim.) *Kansantaloustiede, talouspolitiikka ja hyvinvointivaltio*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. ISBN: 978-952-209-044-7.

Jäntti, M. (1999). Vuoden 1998 taloustieteen Nobelin palkinnon saaja: Amartya Sen. *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 95, no. 1/1999, 126-132.

Kiander, J. & Lönnqvist, H. (2002). *Hyvinvointivaltio ja talouskasvu*. Helsinki: WSOY. ISBN: 951-0-27443-7.

Kiander, J. (2014). Sosiaaliturva luo perustan tehokkaalle taloudelle. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. (toim.) *Hyvinvointitalous*. Helsinki: SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry. ISBN: 978-952-6628-08-0.

Kilponen, J. & Santavirta, T. (2002). *Taloudellinen kasvu, innovaatiot ja kilpailu - Katsaus kirjallisuuteen ja politiikkasuosituksiin*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. ISBN: 951-561-430-9.

Korkman, S. (2012). *Talous ja utopia*. Jyväskylä: Docendo. ISBN: 978-952-5912-50-0.

Krugman, P. (2012). *Lopettakaa tämä lama nyt!* Juva: Bookwell. ISBN: 978-952-5557-50-3.

Lillrank, P. (2014). Mitä Piketty todella sanoi? *EVA, Elinkeinoelämän valtuuskunta*, 2.

MacKinnon, D. & Cumbers, A. (2011). *Introduction to Economic Geography. Globalization, Uneven Development and Place*. (2nd ed.). Harlow: Pearson Education. ISBN: 978-0-273-72727-9.

Mandl, U. & Dierx, A. & Ilzkovitz, F. (2008). The effectiveness and efficiency of public spending. *European Commission, Economic papers*, 301.

Mankiw, N. G. (2010). *Macroeconomics*. (7th ed.). New York: Worth Publishers. ISBN 978-1-4292-1887-0.

Musgrave, R. & Musgrave, P. (1980). *Public Finance in Theory and Practice*. (3rd ed.). Auckland: McGraw-Hill. ISBN: 0-07-066448-X.

Mäkinen, J. (2004). *John Rawlsin oikeudenmukaisuuskäsitelmän merkitys normatiiviselle taloustieteelle*. Helsinki School of Economics. ISBN: 951-791-889-5.

Määttänen, N., Stenborg, M. & Valkonen, T. (2004). Vapaaehtoinen eläkevakuutus ja kansantalous. *ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, keskusteluaiheita*, 892.

Nozick, R. (1974). *Anarchy, State, and Utopia*. Oxford: Basil Blackwell. ISBN: 0-631-19780-X.

Okun, A.M. (1975). *Equality and Efficiency, the Big Tradeoff*. Washington D.C.: The Brookings Institution. ISBN: 0-8157-6476-6.

Phelps, E.S. (1968). Money-Wage Dynamics and Labor-Market Equilibrium. *Journal of Political Economy*, 76, no. 4 part 2, 678-711.

Phillips, A.W. (1958). The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957. *Economica*, 25, no. 100, 283-299.

Pirttilä, J. & Uusitalo, R. (2010). A 'Leaky Bucket' in the Real World: Estimating Inequality Aversion Using Survey Data. *Economica*, 77, no. 305, 60-76.

Pohjola, M. (2007). Taloustieteen opetuksesta ja opetuksista. Teoksessa V. Heinonen, M. Jäntti & J. Vartiainen (toim.) *Kansantaloustiede, talouspolitiikka ja hyvinvointivaltio*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. ISBN: 978-952-209-044-7.

Pohjola, M. (2008). *Taloustieteen oppikirja*. Helsinki: WSOY. ISBN: 978-951-0-34550-4.

Quiggin, J. (2014). *Zombitalous*. Tampere: Vastapaino. ISBN: 978-951-768-419-4.

Ralws, J. (1988). *Oikeudenmukaisuusteoria*. Juva: WSOY. ISBN: 951-0-14740-0.

Sen, A. (1992). *Inequality Reexamined*. Oxford: University Press. ISBN: 0-19-828334-2.

Sipilä, J. (2014). Menestystarina hiipuu. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. (toim.) *Hyvinvointitalous*. Helsinki: SOSTE, Suomen sosiaali ja terveys ry. ISBN: 978-952-6628-08-0.

Solow, R.M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70, no. 1, 65-94.

Suviranta, B. (1951). John Maynard Keynes. Teoksessa J.M. Keynes (toim.) *Työllisyys, korko ja raha: yleinen teoria*. Helsinki: WSOY.

Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P. & Parviainen, H. (2014). Kohti hyvinvointitaloutta. Teoksessa Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. (toim.) *Hyvinvointitalous*. Helsinki: SOSTE. ISBN: 978-952-6628-08-0.

Tanninen, H. & Tuomala, M. (2007). Tuloerot ja makrotaloustiede. Teoksessa V. Heinonen, M. Jäntti & J. Vartiainen (toim.) *Kansantaloustiede, talouspolitiikka ja hyvinvointivaltio*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. ISBN: 978-952-209-044-7.

Tanninen, H. (2008). *Hyvinvointimallit ja talouden toiminta*. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. ISBN: 978-952-209-054-6.

Tuomala, M. (2009). *Julkistalous*. Helsinki: Gaudeamus. ISBN: 978-952-495-067-1.

Varoufakis, Y. (2013). *The Global Minotaur: America, Europe and the Future of the Global Economy*. London: Zed Books. ISBN: 978-1-78032-645-0.

Wahlroos, B. (2012). *Markkinat ja demokratia. Loppu enemmistön tyrannialle*. Helsinki: Otava. ISBN: 978-951-1-25176-7.

Muut lähteet

Honkapohja, S. (1996). *Makroteorian mullistukset viimeisten 60 vuoden kuluessa*. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/896/honkapoh.html>. Lokakuu 2014.

Mangeloja, E. (2011). *Makrotaloustiede II: Luentomoniste. ISLM-malli*. Tampereen yliopisto.

Mangeloja, E. (2013). *Makrotalousteoriat II*. Tampereen yliopisto. (luentosarja)

Ostry, J.D., Berg, A. & Tsangarides, C.G. (2014). *Redistribution, Inequality, and Growth*. International Monetary Fund. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>. Lokakuu 2014.

Piketty, T. (2014). *Capital in the 21st century*. <http://piketty.pse.ens.fr/files/Piketty2014Capital21c.pdf>. Lokakuu 2014.

Pirttilä, J. (2013). *Mikrotalousteoriat II*. Tampereen yliopisto. (luentosarja)

Romer, D. (2012). *Short-run Fluctuations*. University of California, Berkeley.

Tervo, H. (2006). *Mikrotaloustiede II. Luentomoniste*. Jyväskylän yliopisto.

Uimonen, S. (2013). *Talouspolitiikan teemoja*. Tampereen yliopisto. (luentosarja)

Vainiomäki, J. (2012). *Työntaloustiede 2*. Tampereen yliopisto. (luentosarja)

Vataja, J. (2012). *Makrotalous I*. Vaasan yliopisto. (luentosarja)